За Княза и Отечеството

ВИСОЧАЙШИ

ПОДАРЪКЪ

ВОЙНИШКА КЛЪТВА

ЗА КНЯЗА И ОТЕЧЕСТВАТА
СЛАВА!
ШИПКА
СЛАВА!
ШЕЙНОВО
СТАРА-ЗАГОРА
СЛАВА!
ДРАГОМАН
ПИРОТЪ
ВЕЧНА
ПАМЕТЬ
Вѣнишка клѣтва

Библ. № 126
Отд. XIII, № 16

ЗА КНЯЗА И ОТЕЧЕСТВОТО

ВОЙНИШКА КЛЕТВА

КНИЖКА ЗА РАЗДАВАНИЕ НА ВОЙНИЦИТѢ

ОТЪ II ТРАКИЙСКА ДИВИЗИЯ

Написалъ

Полковникъ Ст. Тошевъ.

СОФИЯ,

Печатница К. Г. Чишковъ, ул. Алабинска No. 76.

1901.

Обѣщавамъ се и се кълна въ името на всемогѫщия Богъ, че азъ който съмъ повиканъ въ редоветѣ на войската на Българското Княжество, ще слугувамъ честно и вѣрно на КНЯЗА и ОТЕЧЕСТВОТО и нѣма да пожаля живота си, както въ мирно врѣме за запазване реда и законитѣ на страната, тъй и въ врѣме на война противъ враговетѣ на моето Отечество; —въ свидѣтелство на което цѣлувамъ кръста и думитѣ на Свѣтото Евангелие. Аминъ.

Да живѣе Негово Царско Височество!
Да живѣе България!

Днесь 1902 год. ..... день отъ м-цъ
..... Войника отъ 2-ро пехотенъ
Преславски ..... полкъ 1-ва Роздѣлска
въ присѫтствието на чиноветѣ отъ цѣлия полкъ даде тържествена клѣтва за вѣрна и честна служба на **Княза и Отечеството** и въ удостовѣрение цѣлува Кръста, Св. Евангелие и Знамето — военната святиня.

Командиръ на рота,
Капитанъ:

Мл. офицери { Поручикъ:
Подпоручикъ:

Войнико, Иванъ Николовъ

Помни, че днесь съ даването си клѣтва ставашъ вече сѫщи войникъ; че отъ днесь нататъкъ, си задъленъ да бѫдешъ честенъ и вѣренъ служитель на **Княза и Отечеството**; да носишъ добросъвѣстно и на драго сърдце служебнитѣ си задължения; да прѣнасяшъ търпеливо и безъ роптание — глада, жаждата, студа и всички лишения и трудности, които ще ти се срѣщнатъ прѣзъ врѣме на службата, и по първа заповѣдь отъ **Негово Царско Височество Княза**, да се опълчишъ и да пожертвувашъ живота си срѣщу враговетѣ на нашето Отечество.

Богъ да ти помогне да не се посрамишъ и да прѣкарашъ честно своята служба!

НЕГОВО ЦАРСКО ВИСОЧЕСТВО ФЕРДИНАНДЪ I-ий
Българския Господарь и Върховенъ Вождъ на Армията.

Българския Господарь и Върховенъ Вождь на Армията.

Негово Царско Височество Князъ Фердинандъ I е роденъ въ гр. Виена на 14 Февруарий 1861 год. и е синъ на *Принца Августа Сакъ-Кобургъ-Готски* и на *Принцеса Климентина* — дъщеря на Французкий Царь *Лудвигъ Филипъ Орлеански*. **Той** е потомокъ на старитѣ и славни *Витинѣски Графове*, — происходящи отъ Славянско потекло и, състои въ близки родинѣски връзки съ най-главнитѣ Царствующи въ Европа Домове.

Подъ попечението на *Августейшитѣ* **Си** *Родители*, **Негово Царско Височество** е почналъ още отъ ранна възрасть да изучава наукитѣ и да извършва пѫтешествия по разни страни и, вече къмъ деня на съвършенолѣтието **Си**, се явява мѫжъ всестранно образованъ и офицеръ въ 11 Хусарский на Херцога Александра Вюртембереки полкъ. Въ едно отъ тия пѫтешествия **Негово Царско Височество**, едва още на 10 годишна възрасть, е посѣтилъ България и е прѣминалъ прѣзъ Никополъ, Русчукъ и Варна. Тогава нашето Отечество е било подъ Турско иго и никому прѣзъ умътъ не е минавало, че тоя десетгодишенъ юноша ще е бѫдащия **Господарь** на България . . .

Съ достигание на пълнолѣтието **Си, Негово Царско Височество**, за да увѣличи още повече **Своитѣ** обширни познания и за да направи нѣкои научни изслѣдвания е прѣдприелъ редъ далечни пѫтешествия и съ опасность за живота **Си**, е изпоходилъ Африка, Америка, Мала-Азия и почти цѣла Европа.

Въ 1883 год. **Негово Царско Височество**, постжпилъ въ войската за да изслужи и да изучи практически военната служба. Нѣколко години по редъ, **Той** съ твърдость и драга воля прѣнасялъ тяжеститѣ на военния жи-

вотъ и, наравно съ офицеритѣ и войницитѣ, изтърпявалъ студоветѣ и жегата въ походитѣ. Не веднажъ **Господаря** е извършвалъ походи по 40 километра въ день, а вечерьта е лѣжалъ по бивацитѣ и заспивалъ върху голата земя. Вѣренъ на войницката **Си** клѣтва и всецѣло прѣданъ на служебнитѣ **Си** задължения, **Той** носялъ дебросъвѣстно и аккуратно службата **Си** и, съ благия **Си** характеръ и тактичната обноска, въ кратко врѣме е станалъ любимецъ на офицеритѣ и войницитѣ отъ полка.

Науката създала отъ **Господаря** единъ високо образованъ мжжъ, пятешествията разширили огромнитѣ **Негови** познания и изработили енергичния и силно прѣдприемчивия **Неговъ** духъ, а военната служба довършила формирувањето на твърдия **Му** характеръ и воля и закалила **Неговия** силенъ и развитъ организмъ, — тъй щото **Господаря** въ 1886 год., се явява вече съвършенно зрѣлъ въ всѣко отношение мжжъ, готовъ на смѣли и вѣлики дѣла, рѣшителенъ и нестрашливъ и прѣдъ най-голѣмитѣ опасности.

Въ 1886 год. България бѣ останала безъ Князъ и нейното сжществуване, като Свободно Княжество, бѣ сериозно заплашено отъ вжтрѣшнитѣ смутове и безредици. Всички Князье, които бѣха поканени да заематъ упразнения Български прѣстолъ, се отказаха да приематъ и, послѣднята надѣжда оставаше на **Негово Царско Височество**, който бѣ избранъ за Български князъ на 25 Юний 1887 г. Сждбата на България зависѣше прочие отъ **Него** и ако ли не приемѣше и **Той**, всичко вече пропадаше. Даже сериозно се бояха, че **Той** ще откаже. Обаче **Негово Царско Височество** като рицаръ и мжжественъ войникъ, не се спрѣ нито прѣдъ опасноститѣ, нито прѣдъ голѣмитѣ трудности, съ които трѣбваше да се бори като Български Князъ и, като прѣзрѣ **Своето** спокойствие, **Своето** блѣстящо въ всѣко отношение високо положение, **Своя** охаленъ и богато обставенъ животъ, **Той** самоотверженно протѣгна мощната **Си** рѫка на осиротѣлия Български народъ и се нае да спаси нашата страна отъ загиванье.

Напжтствуванъ отъ благословитѣ и съвѣтитѣ на *Августейшата Си Майка*, **Негово Царско Височество** пристигна въ новото си отечество — България и, посрѣщнатъ отъ всички съ ентусиазмъ и безкрайна радость, **Той** на 2 й Августъ 1887 година встжпи на *Българския Прѣстолъ*. Заварилъ Княжеството въ лошо положение и почти срѣдъ смутове, **Той** ако и младъ още, се зае съ силна и трудна работа за неговото уреждане и, благодарение на твърдата **Си** воля, неизчерпаемата енергия, систематическия трудъ и високия **Си** политически тактъ, **Той** успѣ въ кратко врѣме — да въдвори миръ и редъ, свобода, равноправность и правосждие и да постави България на почетно мѣсто въ очитѣ на околнитѣ народи.

Заетъ и прѣтрупанъ постоянно съ работи по всичкитѣ отрасли на управлението, **Господаря** неуклонно е продължавалъ да се стрѣми за напрѣдъка на страната и за увеличението на нейнитѣ бойни сили. Вжтрѣ въ нѣколко години нашето *Отечество* се покри съ желѣзници и Българската армия, която до **Неговото** дохождание броеше само 12 пѣхотни, 3 артилерийски и 3 кавалерийски полкове и 6 пионерни роти, — нарастна и сега вече брои: 32 пѣхотни, 6 артилерийски, 1 планински и 4 кавалерийски полкове, 3 пионерни дружини, 3 крѣпостни баталиона, 6 ескадрона дивизионна кавалерия, 12 погранични, 1 мостова, 1 телеграфна и 1 желѣзнопжтна роти. Днесь Българския войникъ се обучава и възпитава примѣрно и нашето *Отечество*, по първия позивъ отъ **Негово Царско Височество**, може да постави на кракъ 250,000 добрѣ обучени войници.

Ето какъвъ достоенъ **Господарь** намѣри България въ лицето на **Негово Царско Височество Княза Фердинанда!** Ето какви огромни заслуги е направилъ въ кжсо врѣме нашия **Господарь** за благото на *Отечеството*! Ето какъвъ високо-поучителенъ примѣръ е далъ **Той** на насъ за честна и вѣрна служба къмъ **Престола и Отечеството**, за куражъ и войнишка самоотверженность по

НЕГОВО ЦАРСКО ВИСОЧЕСТВО ПРѢСТОЛОНАСЛѢДНИКА БОРИСЪ КНЯЗЪ ТЪРНОВСКИЙ — Подпоручикъ въ 6 пѣхот. Търновский на НЕГОВО ЦАРСКО ВИСОЧЕСТВО полкъ.

НЕГОВО ВИСОЧЕСТВО КИРИЛЪ КНЯЗЪ ПРѢСЛАВСКИЙ — Подпоручикъ въ 4-ий Артилерийский на НЕГОВО ЦАРСКО ВИСОЧЕСТВО полкъ.

изпълнение на дългътъ и за пълното посвѣтяване на свѣщеното призвание, къмъ което сме повикани ние на служба!...

И въ отплата за всичкитѣ тия стороии на България добрини, **Негово Царско Височество Господаря**, изисква отъ насъ само честна и вѣрна служба за благо то на свѣщенния Български **Прѣстолъ и Отечество**. Защото ние сме се клѣнали и обваложили съ душитѣ си —да бѫдемъ честни и вѣрни защитници на тоя **Прѣстолъ и Отечество** и на насъ лѣжи свѣтата обязаность, до послѣдне издъхване, да удържимъ нашето дадено прѣдъ Бога тържествено обѣщание. Затова, ще се старая:

Да служа честно и вѣрно на **Господаря**.

Да **Му** бѫда прѣданъ безкрайно прѣзъ всичкото врѣме на живота си.

Да **Го** почитамъ и обичамъ повече отъ себѣ си.

Да **Му** се подчинявамъ слѣпо и на минутата да изпълнявамъ всичкитѣ **Негови** заповѣди.

Да не жаля живота си за защитата на свѣщенния **Му Прѣстоль**.

И да остана вѣренъ за всѣкога на **Неговия Царствующий домъ!**.....

Когато подлѣжи да се трудя и да прѣнасямъ мжчнотиитѣ прѣзъ службата—ще си спомнямъ оныя безсънни нощи, които нашия **Господарь** е прѣкаралъ и прѣкарва за обмислюване благото на *Отечеството*, — за оныя грижи, трудове и мжчнотии, които **Той** е срѣщалъ и срѣща постоянно при управлението на нашата държава.

А когато потрѣбна да се жертвувамъ за благото на *Прѣстола* и *Отечеството* — азъ ще си спомнямъ, че нашия **Господарь** прѣзрѣ всичко и съ пълна войнишка самоотверженость дойде въ нашата страна—за да спаси отъ загиване тоя скжпъ за насъ **Прѣстолъ** и **Отечество**.

Да живѣе **Негово Царско Височество** нашия достоенъ **Господарь!**

Войнишката клѣтва и нейнитѣ задължения.

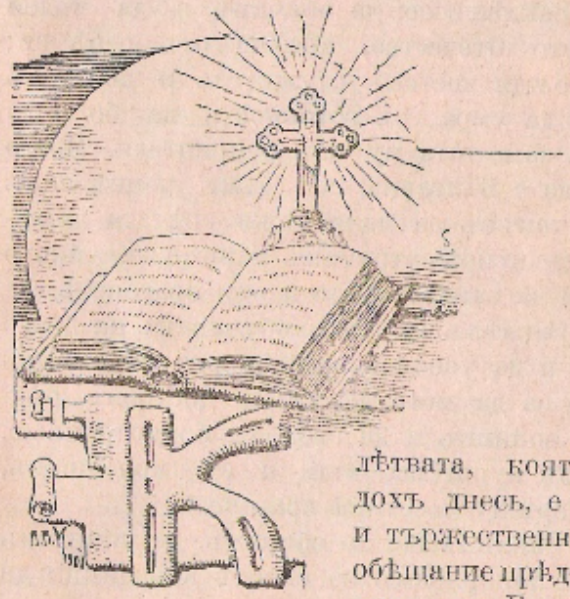

лѣтвата, която дадохъ днесь, е свѣто и тържественно мое обѣщание прѣдъ Всемогжщаго Бога за честна и вѣрна служба на **Князя** и **Отечеството**. Азъ се заклѣхъ, че **както прѣзъ врѣмето на дѣйствителната си служба, тъй и когато бѫдя повиканъ отъ запаса на дѣйствующата и резервна армии и отъ опълчението да служа право, честно и на драго сърдце:**

1.) Заклѣхъ се: да бѫдя вѣренъ и честенъ служитель на **Негово Царско Височество**

Княза; да **Го** обичамъ и да **Му** бѫдя прѣданъ отъ всичката си душа, да **Му** се покорявамъ и да испълнявамъ слѣпо **Неговитѣ** заповѣди и когато потрѣба да се жертвувамъ за защитата на **Неговия Прѣстолъ.**

2) Заклѣхъ се: да обичамъ и да милея за своето **Отечество,** повѣче отъ себѣ си; да **Му** бѫдя честенъ служитель и достоенъ синъ и да умра съ готовность на бойното поле за защитата му отъ неприятеля. **Моето отечество е България,** азъ съмъ неинъ синъ и като такъвъ на меня лѣжи свѣтата длъжность да си пожертрувамъ живота за нейното добро и за запазването ѝ отъ враговетѣ.

3) Заклѣхъ се: да се обучавамъ на драго сърдце и да усвоя всичко, което ми се прѣподава, за да мога да стана достоенъ български войникъ и да стоя на бойното поле, както съ куршума, тъй и съ моя ножъ, единъ срѣщу десетина врагове.

4) Заклѣхъ се: да обичамъ, да почитамъ и да се покорявамъ на своитѣ началници; да испълнявамъ точно и безъ противна дума тѣхнитѣ заповѣди и да бѫди готовъ, когато стане нужда, да се жертвувамъ за тѣхното избавление. За мень баща и майка сѫ моитѣ началници; само тѣхъ азъ трѣбва да слушамъ, само на тѣхъ азъ трѣбва да се подчинявамъ. — **Направи това!** — казано веднажъ, и азъ съмъ длъженъ да го направя тъй

както ми е било заповѣдано; **Върви!** — и ще вървя; **стрѣляй!** — и ще **стрѣлямъ; Напрѣдъ на ножъ!** — и ще се хвърлямъ напрѣдъ като бѣсенъ съ ножа въ рѫката върху неприятеля . . . . Ще испълнявамъ всичко, което ми се заповѣда, стига то да не бѫде противъ дадената ми клѣтва за вѣрность на **Княза** и **Отечеството.**

5) Заклѣхъ се: да обичамъ повѣче отъ себѣ си своитѣ другари, да имъ помагамъ въ боеветѣ, както когато се бранимъ или хвърляме заедно върху неприятеля, тъй и когато съмъ самъ и стане нужда да избавя нѣкого отъ опасность, безъ да гледамъ че ще изложа себѣ си на явна смъртъ. Азъ съмъ длъженъ прѣдъ Бога и прѣдъ своето Отечество, да положа въ жертва своя животъ за защитата на Българскйя войникъ, отъ която часть и да билъ той, и да му се притека на помощь, било съ куршума, било съ моя ножъ и прикладъ, за да го избавя отъ хващане въ плѣнъ или отъ загинване. Хиляди и хиляди пѫти е по-добрѣ да умра заедно съ другаря си, като му помагамъ, отъ колкото като Юда прѣдатель, да оставя да го хванатъ или да го убиятъ прѣдъ моитѣ очи, и послѣ, до като бѫдя живъ, да ме гризе съвѣстьта и да отговарямъ на оня свѣтъ прѣдъ Бога за гдѣто не съмъ му помогналъ. Да се умрѣ за отърването на брата

— другарь е великъ и славенъ подвигъ и свѣщенна наша длъжность, заповѣдана намъ отъ Бога: **Обичай ближния си и полагай своята душа, за неговото избавление.** — Освѣнъ това, ако ли азъ непомогна на другаря си, то и на меня нѣма да помогнатъ, та по тоя начинъ неприятеля лесно ще ни бие и разбие единъ по единъ. Войската е силна само когато войницитѣ си помагатъ единъ на други; когато азъ защитя и помогна на Ивана, когато Иванъ помогне и защити Петка и така нататъкъ.

6) Заклѣхъ се: както въ мирно, тъй и въ военно врѣме да не напускамъ никога безъ разрѣшение своята часть, да не помислювамъ никога да изостана назадъ и да бѫдя постоянно на своето мѣсто, при най-голѣмитѣ трудности, даже и при опасностьта отъ очевидна смъртъ. Ще помня, че бѣгството е голѣмъ срамъ прѣдъ хората и тежакъ грѣхъ прѣдъ Бога и Отечеството, че бѣглеца нѣма да намѣри мира даже на оня свѣтъ, а на тоя — до самия гробъ ще бѫде принуденъ да се черви прѣдъ хората. — Нито една Българска мома нѣма да се съгласи да вземе за мѫжъ единъ бѣглецъ, па ако ще да е той най сприятнатъ и най-богатъ момъкъ. Бѣглеца бива прѣзиранъ отъ стари и млади, отъ жени и мѫже, отъ моми и момци. На хоро ли се той намира, на свадба ли е, на сѣденка ли е, гдѣто и да бѫде само едната дума бѣглецъ, ще го кара да потъва отъ срамъ и да бѣга далечъ отъ хората, далечъ отъ другаритѣ си, които сѫ прѣкарали честно и вѣрно своята служба. Освѣнъ това, бѣглецитѣ се прилѣдватъ строго, а въ военно врѣме, който избѣгя отъ бойното поле, се наказва съ позорна смъртъ — обѣсване.

7) Заклѣхъ се: да нося и да испълнявамъ добросѣвѣстно и на драго сърдце служебнитѣ задължения и работитѣ, на които ще ме накарятъ прѣзъ врѣме на моята служба, както прѣдъ очитѣ на началницитѣ, тъй и въ тѣхното отсѫтствие. **Когато съмъ часовой въ караула:** ще бѫдя внимателенъ и постоянно готовъ да запазя поста, на който съмъ туренъ; не ще испускамъ отъ рѫка и нѣма да давамъ никому своето оръжие, освѣнъ на **Негово Ц. Височество Княза**; нѣма да слушамъ и да испълнявамъ никакви други заповѣди освѣнъ отъ **Н. Ц. Височество Княза** и отъ лицата, които иматъ право да ми заповѣдватъ въ караула, а най-главното, до като не бѫдя смѣненъ, нѣма да оставамъ своя постъ, па ако ще даже и да умра на него. **Когато съмъ часовой въ стражевата верига:** ще слѣдя внимателно за неприятеля и всѣкой мигъ ще бѫдя буденъ и готовъ да го посрѣщнѫ съ оръжие въ рѫка, като не забравямъ, че отъ моето добро глѣдание, отъ моята постоянна будность, отъ моето строго пазяние, зависи спо-

койствието и живота на братята ми, които почиватъ на бивацитѣ. **Когато съмъ въ патрулъ:** ще вървя будно и ще слѣдя за неприятеля, ще обглѣждамъ внимателно всичкитѣ закрити мѣста прѣдъ мене и отъ страни и ще държа оржжието си постоянно готово, за да посрѣщна нападението и да дамъ знакъ на нашитѣ за опасностьта, която ги очаква. Ако ли потрѣбва, ще жертвувамъ себе си, но нѣма да оставя неприятеля да изненада нашитѣ войски и да ги нападне, до като тѣ, още не сж приготвени.

8) Заклѣхъ се: да прѣнасямъ търпеливо, безъ да мъмря и да се оплаквамъ, всичкитѣ трудности и мжчнотии, които ще ми се срѣщнатъ прѣзъ врѣмето на службата; да бждя твърдъ и да не се отчайвамъ и въ най-тѣжкитѣ минути и прѣдъ най-голѣмата опасность въ боя; да посрѣщамъ и да истърпявамъ твърдо глада, студа, жаждата и умората, които мога да срѣщна особенно въ военно врѣме въ походитѣ или на позицийтѣ срѣщу враговетѣ на моето Отечество. На война безъ това не бива; когато сме рѣшени да мрѣмъ, то трѣбва да можемъ и да си недоядвами, да си недоспиваме и даже да погладуваме. Намъ ще ни бжде тѣжко, нъ за туй пъкъ, на неприятеля ще бжде два пжти повѣче тѣжко, два пжти повѣче ще бжде той заставенъ да гладува и да се мжчи. Въ войната този побѣждава, който умѣе да търпи и да прѣпася покорно

нейнитѣ трудности. Имало е хиляди случаи до сега, при които обградената отъ неприятеля войска, е гладувала по цѣли недѣли, нъ пс се е прѣдавала плѣнница; всѣкой день по стотина войници сж умирали отъ гладъ и болѣсти, яли сж конско мѣсо, кожи, корени, даже и пръсть, пъ все пакъ сж се брапили юнашки до гдѣто не имъ пристигняла помощь.

9) Заклѣхъ се: когато бждя въ запасъ и ме повикатъ въ редоветѣ на дѣйствующата и резервна армии или на опълченпето, да оставамъ своята работа и да се явявамъ незабавно въ частьта си, макаръ и да бждя вънъ отъ прѣдѣлитѣ на България. Това е свѣта длъжность на всѣкой Българинъ, за да може по-скоро войската да се попълни и да тръгне срѣщу неприятеля. Тоя, който закъспѣе прави голѣмо прѣстжпление и не обича своето Отечество. Добрия войникъ, трѣбва да бърза, трѣбва да отива часъ по-скоро, понеже неприятеля може да не чака и да нахълта въ България, прѣди пие да бждемъ още готови.

10) Заклѣхъ се: да бждя храбъръ и рѣшителенъ въ боеветѣ и да не се плаша отъ смъртьта; да нападамъ смѣло и да се хвърлямъ първи на ножъ съ моитѣ другари въ атака; да не се плаша никога отъ голѣмото число на неприятеля и да се надѣвамъ само па Бога и на моя ножъ, когато потрѣба да

умра за защитата на Отечеството. Колкото повѣче е неприятеля, толкова по-славно ще умрѣмъ, толкова повѣче ще съборимъ отъ него съ ножа и съ пашия прикладъ. Ножа е страшенъ за врага, а приклада събаря по двама изведнажъ. Не многото надвиватъ, а само рѣшителностьта да се хвърлимъ напрѣдъ, да срѣщнемъ неприятеля гърди съ гърди и да го катурнемъ съ нашитѣ ножове. Има до сега хиляди примѣри, когато 5,000 души храбри войници се държатъ срѣщу 50,000 и често пѫти ги разбиватъ. Тъй стана на Шипка гдѣто 3000 наши опълченци цѣли три дена се биха юнашки, срѣщу 40,000 души Турци и удържаха побѣда; тъй стана и на Шейново, гдѣто една опълченска дружина се хвърли на ножъ и разби силния непрятель скритъ въ укрѣпленията. Тъй бѣше и на Сливница и на Пиротъ и така е било и въ старо врѣме. Българския войникъ, е билъ всѣкога юнакъ, а юнака войникъ никога не умира мърцина; куршума търси само страшливия и никой нѣма да избѣгне на тоя свѣтъ отъ смъртьта. Тъй и тъй, кога и да е все ще се мрѣ, то поне нека това бѫде на бойното поле съ честь и слава, а не като баба на леглото. Ще падна, нъ ще катурна понапрѣдъ поне трима непрятеля; ще издъхна, нъ съ моята смърть, азъ ще испълня свѣщенния дългъ къмъ Отечеството, и ще получа награда тамъ горѣ въ небесата за славното си и честно загинваше.

11) Заклѣхъ се; да бѫда твърдъ като скала и безъ заповѣдь никога да не отстѫпвамъ отъ боя; когато ми заповѣдатъ да отстѫпвамъ, ще пазя редъ, нѣма да тичамъ никога назадъ и ще бѫда готовъ постоянно, да сѫ спрѫ, за да срѣщна съ огънь или съ ножъ настѫпающия непрятель. Нашето отстѫпване въ редъ и честото ни спиране, а пай-вече нашата готовность да се повърнемъ и да се хвърлимъ на ножъ въ атака, ще бѫдѫтъ страшни за непрятеля; той ще се бои всѣка минута и за това ще пастѫпва полека, не ще смѣе много да ни приближава и даже ще се откаже да ни прослѣдва. Тъй отстѫпваха нашитѣ Опълченци въ боя подъ Ст. Загора и макаръ обграждани отъ три страни отъ много по-силенъ непрятель, тѣ често пѫти се повърщаха назадъ въ атака и си отваряха пѫть съ ножоветѣ прѣзъ Турскитѣ редове.

12) Заклѣхъ се: да посрѣщамъ юнашки и отъ мѣсто непрятелската кавалерия и никога да не обрѫщамъ гърбъ при нейното върху насъ нападение. Само страхливитѣ показватъ гърба и се обрѫщатъ въ бѣгство, а юнака — войникъ се спира и се бие до послѣдне издъхване. До като пушката е въ рѫката ми, азъ ще съумѣя да катурна нѣколко, а когато се приближатъ до меня, то имамъ още куршуми, имамъ ножъ, съ който

зная какъ трѣбва да се мушка. Не съ бивали до сега случаи, кавалерията да разбие пѣхотата, щомъ тя стои съ лицето си срѣщу нея. Кавалерията е опасна само когато пѣхотата обърне гърбъ и почне да бѣга, а пъкъ при днешнитѣ пушки съ петтяхъ куршуми въ магазина, нищо не може да стори, щомъ ние, стоимъ твърдо по мѣстата си.

13) Заклѣхъ се: да помагамъ на нашата артилерия, както съ влачението й по върлитѣ мѣста въ походитѣ, тъй и съ куршума и съ моя ножъ въ боевете. Артилерията въ бояъ се бие за насъ; когато отиваме въ атака тя стрѣля по неприятелскитѣ орѫдия и не ги остава да ни поражаватъ, а когато се отбраняваме, тя бие по настѫпающия неприятель и го разстройва прѣди още той да се приближи до насъ на пѣхотенъ огънь. Тя е нашата най-главна помощь въ боя и за туй на насъ лѣжи свѣта длъжность да ѭ носимъ па рѫцѣ, тамъ гдѣто тя не може да прѣмине и да я защищаваме когато неприятеля й нанися врѣда или поиска да ѭ нападне и да я прѣвземе. Голѣмъ срамъ е за оная пѣхотна или кавалерийска часть, която не защити артилерията съ огънь или не се хвърли върху неприятеля съ ножовитѣ си и сабитѣ си за да спаси топовитѣ отъ прѣвземание и, подобна часть, остава опозорена на вѣчни врѣмена, а нейнитѣ началници и

виновнитѣ долни чинове се наказватъ най-строго. — На бойното поле ние всички сме братя, другари и както сме задължени да се браним и да си помагаме единъ други, тъй сѫщо наша длъжность е да помагаме на артилерията и да я пазимъ отъ неприятеля. Спрѫтъ ли копетѣ й, избиятъ ли ги, — ние трѣбва всички дружно да се олавяме за топовитѣ и да ги навличаме; излѣзи ли тя на фланга, ние трѣбва тозъ-часъ да я прикриемъ отпрѣдъ и отстрани; попесе ли се тя напрѣдъ — ний трѣбва бързо да искачаме прѣдъ нея и съ огъня си да не оставаме неприятеля да бие пейнитѣ войници, а когато пъкъ отстѫпваме, никога да не я оставаме сама и всѣкога да бѫдемъ между нея и неприятеля, макаръ че стане нужда да паднемъ убити до послѣденъ човѣкъ.

14) Заклѣхъ се: да не съобщавамъ никога нищо на неприятеля на моето Отечество, за числото на нашитѣ войски, за мѣстото гдѣто тѣ се намиратъ, какво мислятъ тѣ да правятъ, имать ли бойни припаси, храна и пр. и пр. Да ми даватъ злато, да ми обѣщаватъ награди, да ме мѫчатъ, даже да ме рѣжатъ на парчета, моя языкъ ще бѫде нѣмъ и азъ ще бѫдя твърдъ като камъкъ, за да не ставамъ издайникъ, Юда прѣдатель. Ще помня, че неприятеля ще се възползува отъ моето изказване и ще нападне на нашитѣ войски

да ги разбие, и тогава, азъ ще стана причина, да загинатъ толкова мои братия, вѣрни синове на мило Отечество. Ще мълча, па нека ми вематъ живота, само да не сторя грозно прѣдателство и да не изгоря невинните души, на моитѣ другари — войници. Прѣдателството е най-голѣмия грѣхъ, който може да направи човѣкъ на тоя свѣтъ и затова прѣдателя се прѣзира отъ всички и се наказва съ позорна смъртъ — бѣсилка, а на оня свѣтъ, — съ мжкитѣ на Юда, който прѣдаде Христа Спасителя.

15) Заклѣхъ се: да не се вдавамъ никога плѣнникъ, робъ, и когато поискатъ да ме хванатъ, да се браня до послѣдно издъхване, съ куршумъ, съ ножъ, съ приклад и даже съ голи ржцѣ. Но добрѣ е смъртьта, — слав ната смъртъ, съ оржжие въ ржка, отъ колкото да прѣстжпя клѣтвата си и да падна плѣнникъ и послѣ, до като бждя живъ, да ми се смѣятъ и да ме парчатъ съ срамното име робъ. Въ старо врѣме, когато нашитѣ дѣди сж отивали на бой, майкитѣ имъ сж ги кълнѣли: **„Харамъ да Ви е кърмата, ако сж живи вдадете“**, и тѣ всѣкога сж прѣдпочитали, да изгинатъ до единъ, отъ колкото да паднатъ роби. Мжртвитѣ нѣматъ срамъ, тѣхъ ги очаква слава и вѣченъ споменъ, когато плѣнника — робъ, ще трѣбва да търпи руганията и мжченията отъ непиятеля, а

когато го вече пустнатъ, да се върне съ позоръ на челото, въ своето Отечество, и ако ли се отърве отъ бѣсилката, да остане дордѣ е живъ за присмѣхъ на другари и да бжде прѣзиранъ отъ всички честни хора. Честьта е за меня свѣта; за нея азъ живѣя на тоя свѣтъ и готовъ съмъ да умра, отъ колкото да се вдамъ плѣнникъ и да зарадвамъ непиятеля на мило Отечество.

16) Заклѣхъ се: да обичамъ и да почитамъ Знамето — военната свѣтиня и да го защищавамъ до послѣдня капка кръвь, както когато съмъ въ общия строй, и заедно съ другари, тъй и когато остана самичекъ около него. До като не падна убитъ, азъ нѣма да допустна непиятеля да се приближи до Знамето. Както днесь при клѣтвата, азъ цѣлувахъ туй Знаме, тъй и при защитата му въ боя, когато падамъ, азъ ще го цѣлуна по-напрѣдъ и тогава ще издъхна, подъ свѣщенния му платъ. Нека азъ по-напрѣдъ загина и непиятеля да прѣкрачи прѣзъ моя трупъ и тогава да се приближи до Знамето. Знамето изображава България, и неговото вземание, недай Боже, отъ непиятеля, би било голѣмъ срамъ и черенъ позоръ на вѣчни врѣмена, не само за полка, нъ и за цѣлата наша войска и за цѣлия Български народъ. Българския войникъ, никога до сега, не е изгубвалъ въ боевете своето Знаме, той

всѣкога е успѣвалъ да го изнесе съ слава и честь даже и отъ най-опаснитѣ битки. Прѣзъ 1877 г. въ боя подъ Ст. Загора, гдѣто 3,000 наши опълченци се биха срѣщу 30,000 души Турци и когато забѣлѣзаха, че Знамето ще бѫде взето, находящитѣ се наблизо стотина опълченци, съ страшенъ викъ се хвърлиха срѣщу хилядния неприятель и съ ножове и приклади, като наслагаха цѣли камари турци, грабнаха го отъ тѣхнитѣ рѫцѣ и съ това спасиха честьта на опълчението, — честьта на българското име. Тъй трѣбва да правимъ и ние въ боевете и да гледаме съ четири очи, за нашето Знаме. Понесе ли се то напрѣдъ, **трѣбва да го испрѣваряме и да се хвърляме бързо всички, врѣзъ неприятеля;** стои ли то на едно мѣсто—**трѣбва и ние да стоимъ като заковани по своитѣ мѣста, до като лѣгнемъ убити до послѣдния човѣкъ;** отстѫпва ли то—**ние на всѣкоя крачка трѣбва да бѫдемъ мѣжду него и неприятеля,—готови всѣкоя минута да заревемъ пашата „Ура“, и да се хвърлимъ съ ножоветѣ и съ нашитѣ приклади, за негова защита.**

Помогни ми Боже, да испълна честно своитѣ задължения къмъ Прѣстола и Отечеството и да бѫдя вѣренъ синъ на майка България! Аминъ! . . .

Българския Прѣстоль и Отечество.

Питатъ ли ме гдѣ зората
Ме й огрѣла първий пѫть
Питатъ ли ме дѣ й земята
Що най любя на свѣтътъ?

Тамо азъ щѫ — отговори:
Дѣ се бѣлий Дунавъ лей,
Дѣ отъ Истокъ Черно-море
Се бунтува и свѣтлѣй;

Тамъ дѣ се възвишава
Горда Стара-Планина,
Дѣ Марица тихо шава
Изъ Тракийска равнина.

Тамъ дѣ Вардаръ прѣзъ цвѣтята
Струи хладни си вълни,
Дѣ на Рила грѣй главата
И Охрида синь шуми!

(Вазовъ).

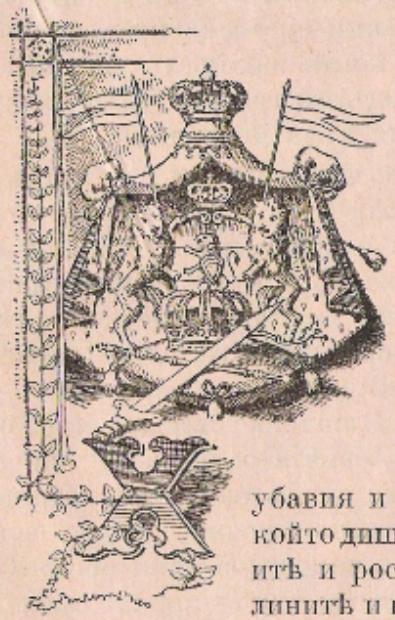

убавия и чистъ въздухъ, който дишаме; горитѣ, усоитѣ и роснитѣ поляни; долинитѣ и полетата, рѣкитѣ и горскитѣ водопади, селата, градоветѣ и палапкитѣ и онія високи и съ исполински чела балкани и планини по цѣлия ширъ:

Дунава, лѣнивата Марица и Тунджа, бурнитѣ и пѣняститѣ: Янтра, Видъ, Арда, Искъръ, и Осѫмъ, пѣтеводния Вардаръ и златоносната Струма, синьоокото Охридско езеро, Тракийскитѣ и Добруджанскитѣ полета, високитѣ гърбясти вериги на Балкана и стария Родопъ, снѣжнитѣ чела на щръкналитѣ по Рила великани и хаоса отъ бърдата и вирнатитѣ въ небеса чуки на скалистия Перинъ — всичко, всичко туй е нашето Отечество, нашата хубава и свѣщенна земя, въ която ний сме се родили, въ която живѣемъ и въ която най-послѣ ще бѫдемъ погребени наредъ съ гробовитѣ на хиляди поколѣния наши дѣди и прадѣди....

Родени и искърмени отъ Българскитѣ майки, порастнали въ тая хубава земя еднѣдъ еднакви обичаи и прави и съединяващи отъ една православна вѣра и отъ общъ славянский языкъ, ний съставляваме цѣло тѣло, грамадна родишска задруга, единъ цѣлокупенъ Български народъ, — клонъ отъ могѫщественното Славяшско племе. Ние обичаме и милѣемъ своята родна земя: обичаме се и си помагаме единъ на други, като чеда на единъ баща, като членове на едно семейство, като родни синове на едно общо Отечество. Когато се радватъ при Витоша, когато пѫшкатъ задъ Рила и Перинъ, това се прѣдава като електрическа искра въ сърдцата на всички Българи и, отъ Черното море до Дринъ, отъ Дунава до Егейското море всичко се радва прѣдъ успѣха и страдае прѣдъ нещастието, което е слѣтело нѣкой кѫтъ отъ нашето Отечество. Когато нѣкой врагъ посѣгне върху нашитѣ права или посмѣе да навлѣзе въ нашитѣ прѣдѣли, раздава се общъ викъ за отмъщение и всѣки скача съ орѫжие въ рѫка да защити свѣщенната наша земя, нашето скѫпо и обично отечество—майка България!... И тогава тамъ на бойното поле братъ до брата, бащата до синътъ, рамо у рамо, излагатъ гърдитѣ си, истичатъ отъ крви, жертвуватъ своя животъ и съ общи усилия се мѫчатъ да разбиятъ непрiятеля, да го накаратъ да признае нашето право и да се прѣклони прѣдъ силата на нашия народъ....

България, нашето Отечество, е била нѣкога много обширна и се е простирала отъ Черното море до Адриатическото, отъ Бѣлото море дори до Карпатскитѣ планини и до днешна Буда-Пеща. Нашествието на Турцитѣ отъ Азия отслаби нашата сила и днесъ България е малка, нъ Богъ, който ни помогна да се отървемъ отъ петстотингодишното робство, ще даде пакъ славни дни за нашия народъ и ще помогне да присъединимъ къмъ Отечеството разпокѫсанитѣ и дадени на съсѣдитѣ ни отъ Европа наши земи.

Днесь на свѣщенния Прѣстолъ на Българскитѣ славни царье възсѣдава, заобиколенъ отъ любовьта и дълбоката прѣданность на всички Българи, **Негово Царско Височество Князъ Фердинандъ I-ий** и подъ **Неговия скиптъръ** състои цѣлата Сѣверна и Южна България. Прѣраденъ всецѣло на народнитѣ интереси, високо уменъ и дълбоко прозорливъ, **Той** царува за общо благо и ни насочва въ пжтя на напрѣдъка и славата. Българския народъ се развива и стжпва мжжки напрѣдъ, а Българската войска, вѣрна и прѣдана **Нему,** стои на първо мѣсто мѣжду войскитѣ на Балканскитѣ държави и имъ служи за примѣръ и подражения, както по високия си духъ тъй и по дисциплината и по военното си образуваше. Нека Богъ подари на нашия славенъ **Господарь** дълги дни за славата и могжществото на Българската войска, за щастието и благоденствието на Българския народъ и за обединението и вѣличието на нашето Отечество! Аминь!....

Знамето.

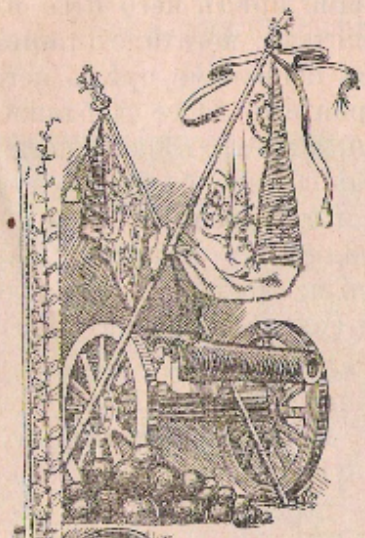

Знамето въ пѣхотата и Щандарта въ кавалерията сж свѣти херувни за насъ Българскитѣ войници и изобразаватъ отъ себе си нашата майка България. Подарени отъ **Негово Царско Височество Княза,** тѣ състоятъ въ войската като високи отличия за **Неговото** благоволение и ни напомнятъ за нашия свѣщенъ дългъ къмъ **Прѣстола** и **Отечеството.** Подъ тѣхъ ние се кълнемъ за вѣрна и честна служба, подъ тѣхъ ние служимъ и съ тѣхъ ние отиваме да изпълнимъ свѣщенната си длъжность на бойното поле срѣщу враговетѣ на нашето Отечество. Когато въ ата-

ката, развѣтото знаме се понесе напрѣдъ, ние всички излазяме прѣдъ него и се втурваме върху непрятеля; когато отстжпваме, ние като стѣна се исправяме прѣдъ него и недопускаме непрятеля да се доближи до тая наша свѣтиня, а когато нѣкоя опасность почне да го заплашва, ние бързо се струпваме около него и съ грозна ура, съ ножовитѣ и съ прикладитѣ се хвърляме върху враговетѣ и слѣдъ жестока и кървава борба отблъскваме ги и спасяваме нашата военна святиня.

Нѣма по славна смъртъ за насъ войницитѣ, освѣнъ да умремъ за защитата на Знамето и нѣма по-голѣмъ позоръ и по тѣжакъ грѣхъ отъ оня — да се остави то въ непрятелски ржцѣ. Ние сме задължени съ клѣтвата си прѣдъ Бога и Отечеството да се хвърляме на помощь на Знамето, безъ да гледаме колко сме ние и колко е непрятеля. Даже и послѣдния останалъ въ боя нашъ войникъ и той е длъженъ да умре съ оржжие въ ржка, прѣди непрятеля да посѣгне за Знамето. Плѣняването на Знамето е голѣмъ срамъ за Отечеството и вѣченъ позоръ за цѣлата войска и зарадъ туй частьта, която изгуби въ боя своето Знаме се разформирува и виновнитѣ офицери и долни чинове се наказватъ съ смъртъ.

За артилерпститѣ знамената сж топовитѣ.

Военната свѣтиня.

Знамето.

При тѣхъ тѣ даватъ клѣтва за вѣрна и честна служба, съ тѣхъ тѣ биятъ и разсипватъ непріятеля въ боѭ и около тѣхъ тѣ служатъ и умиратъ когато потрѣбва да ги защищятъ. Топовитѣ сѫ свѣтиня за артилериста и изгубваньето въ боѭ даже само единъ топъ, е такъвъ сѫщо позоръ за него, както и изгубваньето Знамето за пѣхотинеца или Щандарта за кавалериста. Артилериститѣ сѫ длъжни да се борятъ до послѣднята минута и да отблъсватъ нападеньето насочено срѣщу топовитѣ и, когато се види, че непріятеля сигурно ще ги прѣвземе, да не мислятъ за своето спасеньие, да не жалятъ своя животъ, а да останатъ при тѣхъ и да ги ненапущатъ до като не успѣятъ да ги повредятъ и направятъ негодни за стрѣлба. Тѣхния свѣщенъ дългъ и клѣтвата която тѣ сѫ дали, ги задължава да лѣгнатъ всички убити, нъ да не оставятъ непріятеля да вземе здрави топови и послѣ да дѣйствува съ тѣхъ противъ нашитѣ войски.

Знамето е направено отъ червенъ скъпъ свиленъ плать. Въ самата срѣда на платътъ се намира бѣлъ кржгъ обвитъ съ златни вѣнци и съ златна корона отгорѣ, а въ срѣдата му — върху червенъ щитъ исправенъ и ревящъ златенъ Левъ съ корона на главата. Отъ жгловитѣ на платътъ къмъ кржгътъ, въ срѣдата, се спускатъ широки зелени полета и

образуватъ голѣмъ кржстъ, по четиретѣхъ крайща на който е поставенъ по единъ златенъ вензелъ съ буквата **Ф.** и съ златни вѣнци на около. На горния край на Знамето е написано съ златни букви **„Съ нами Богъ“**; отъ лѣвата страна — № и названието на полка и отъ дѣсната — № на дружината на която е дадено Знамето. Платътъ на Знамето е прикованъ съ позлатени гвоздеи върху едно боядисано дърво, на горния край на което е надѣнатъ позлатенъ Левъ.

Кржста обозначава свѣтата ни **Вѣра**, Лева — нашето **Отечество**, вензелитѣ — **Негово Царско Височество Българския Князъ Фердинандъ**, а короната — **Българския Прѣстолъ**. По тоя начинъ въ Знамето сѫ съединени **Вѣрата, Прѣстола** и **Отечеството**, на които ние служимъ и за които ние сме длъжни да си пожертвуваме живота срѣщу враговетѣ. Ето защо на Знамето се отдаватъ голѣми почести отъ всичкитѣ войскови части и отъ всѣкой воененъ чинъ, билъ той войникъ или Генералъ; ето защо и всѣкой Българинъ при срѣщата съ Знамето счита за длъжность да снеме шапката си и да му отдаде честь; и ето най-послѣ, защо въ боѭ всички пазимъ Знамето и сме готови да лѣгнемъ до единъ за неговата защита.

Славата и гордостьта на Българския войникъ.

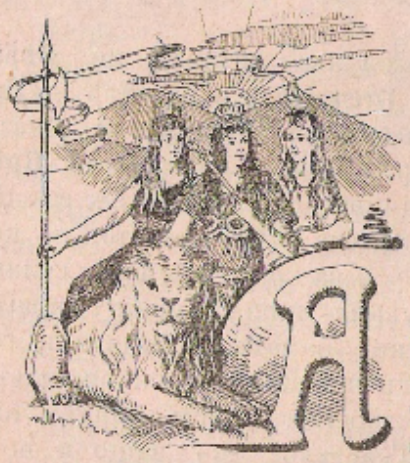

Азъ съмъ български войникъ, потомъкъ на храбри и славни дѣди, синъ на старъ и славенъ родъ. Нашитѣ стари Царье: „Крумъ Страшний,“ „Мортогонъ Лютий,“ „Симеонъ Великий,“ „Вихровития Самуилъ“, „Буйния Иваница,“ и Славния „Иванъ Асѣнъ“ сж биле прочути

Крумъ Страшний побѣждава Гърцитѣ и отсича главата на Гръцкия императоръ Никифора.

въ цѣлия свѣтъ и сѫ държали въ страхъ и послушание околнитѣ народи. Цариградъ е треперялъ отъ тѣхъ; гордитѣ Гърци имъ сѫ плащали данъкъ; Ромѫнитѣ сѫ биле наши поданници и половината Сърбия съ Бѣлградъ сѫ били въ наши ржцѣ.

Царството ни е било обширно и е достигало отъ Карпатскитѣ планини до Бѣлото море и отъ днешна Албания — чакъ до брѣга на Черно море. Въ хиляди боеве ние сме побѣждавали враговетѣ, а Гърка и до сега неможе да забрави пораженията, които сме му нанасяли съ стотина години по редъ. „Симеонъ Великий“ разби и пропъди Унгаритѣ, „Буйния Иваница“ — разсипа Латинитѣ, а „Крумъ Страшний“, падви и най-силния тогава народъ — Франкитѣ.

Прѣзъ врѣмето на Св. Царь-Бориса, ние Българитѣ, приехме Християнството много по-рано отъ другитѣ Славянски народи. Освѣнъ това, Славянската писменность най-напрѣдъ у насъ се появи и само у насъ тя достигна до пълно процъвтяване. Когато другитѣ Славянски народи поискаха да се покърстятъ, ние имъ изпратихме славянски книги и свѣщенници, за да имъ служатъ на Славянски языкъ. Най голѣма сила и слава нашето царство е имало прѣзъ врѣмето на Симеона Великий, и за туй неговото царуване се нарича: **Златния вѣкъ на България.**

Симеонъ Великий влиза като побѣдитель до Цариградъ.

Нашето славно царство се е продължавало почти 1000 години и, навѣрно и до сега щеше да съществува ако ли нашитѣ дѣди, освѣнъ храбростьта, имаха и съгласие мѣжду себе си. Раздора и несъгласията значително отслабиха България, а пъкъ Турцитѣ, съвършенно я разсипаха и покориха... Когато Гърцитѣ видѣха, че не ще могатъ повѣче да стоятъ срѣщу насъ, повикаха отъ Азия на помощь Турцитѣ.

Българитѣ се бияха отчаяно, защищаваха се мѫжки, ала нищо не можаха да направятъ, защото не скочиха всички задружно да срѣщнатъ врага. Когато Турцитѣ нападнаха Южна България, Българитѣ отъ Сѣверната не отидоха на помощь на своитѣ братия, когато тѣ нападнаха и Сѣверната, Българитѣ отъ къмъ Видинъ и днешно Сърбско, сѫщо не отидоха на помощь, — тъй щото, единъ подиръ други Турцитѣ успѣха да покорятъ всичкитѣ Българи, да разсипятъ нашето славно и обширно царство...

Тогава настанаха тѣжки и усилни врѣмена: Всичкитѣ ни първенци и по-събудени Българи, бѣха заставени да приематъ Мохамеданство, населението на поглавнитѣ села и градове бѣше изсѣчено до кракъ, а жентѣ и дѣцата бѣха отведени въ плѣнъ. Само въ балканскитѣ непристѫпни мѣста се запазиха нѣкой селца и колиби. Настѫпи цѣло 500 годишно роб-

ство, робство срамно, робство тѣжко, — унищожение на Българското име, родъ и язикъ, — робство политическо подъ Турцитѣ и робство духовно подъ Гърцитѣ.

Нъ Богъ, който винаги е пазилъ България, не допустна съвършенното изтрѣбване на нашия народъ. Вѫтрѣ въ 300—400 години, наплоди се пакъ новъ свѣтъ и отъ селата и колибитѣ на високитѣ и не-пристѫпни балкани, той почна да слиза въ полето и да изпѣлва запустѣлитѣ мѣста на България, Тракия и Македония..... Обаче тоя грамаденъ народъ, дълго врѣме незнаеше, че е Български. Турцитѣ го наричяха **Рая,** а Европейцитѣ го считаха за Гръцки народъ. Лукавитѣ Гръцки владици, Фанариотитѣ, бѣха успѣли да унищожатъ и да изгорятъ всичкитѣ книги и памятници, които напомняха за старото Българско Царство и вмѣсто Славянския и Българския язици да введатъ въ църквитѣ и училищата само Гърцкия. Тъй щото, едва ли не, до прѣди 80 години, въ всичкитѣ градища се говореше на Гръцки и гражданитѣ считаха за срамъ да се наричатъ Българи... Българския народъ, изглѣждаше вече съвършенно изгубенъ и прѣтопенъ.

Нъ, ето тамъ въ дѫнь горитѣ Атонски, въ една килия на Свѣто-Горскитѣ монастири, слѣдъ 400 годишна тъмнина духовна, обади

се емоционния гласъ на единъ патриотъ, Българинъ, калугеръ, и всичко Българско захвана да се събужда отъ съня и да отхвърля Гръцкото име... **Българи сме ние!** — почна да се мълви при Ст. Планина; **Българи сме ние!** — почна да се шепне при Родопитѣ, при Рила и при Пиринъ и тая мълва, това шепнение, въ скоро врѣме, обгърна и селата и градоветѣ на цѣла България. Отецъ Паисий, тъй бѣше името на тоя патриотъ—калугеръ, бащата на Българския народъ, слѣдъ многогодишни дълги трудове и нощни бдения, успѣ да намѣри нѣкой памятници и ржкописи за нашето старо царство и да състави първата Българска История.

До колко е спалъ до това врѣме народа, до колкото той е билъ погърченъ, може да се види отъ думитѣ на самия Паисий помѣстени въ началото на тая история: **„О, неразумний народе! поради що се срамишъ да се наречешъ Българинъ? или не сж имали Българитѣ Царство и Господарство!... Ти Българино не пръщай се; знай свой родъ и язикъ“.** — Историята, първата Българска история, е била приготвена отъ него, въ понеже тогава е нѣмало печатници, то неуморимий Паисий се рѣшава да тръгне отъ градъ на градъ, отъ село на село, да я чете на хората и да я дава да я преписватъ, тъй щото по тоя начинъ, тя да се распространи, за да могатъ да видятъ всички, че сж имали нѣкога славно царство, и велики царье и да прѣстанатъ вѣче да се гърчѣятъ. И като по чудо, въ едно кратко врѣме, тая първа история, това Евангелие за народа успѣ отъ ржка на ржка, отъ прѣписъ на прѣписъ, да испълни всичкитѣ градове, паланки и села.

Огъня бѣше запаленъ вѣче отъ Паисия въ Българскитѣ сърдца, оставаше само да се намѣратъ хора да го раздухатъ и да доведатъ работата до край. Ето че се явиха и такива. Отецъ Софроний, Неофитъ Бозвелията и много други още тѣхни сподвижници плъпнаха изъ градове и паланки да събуждатъ народа, да отварятъ Български училища, да печататъ книжки, да проповѣдватъ срѣщу Гръцитѣ и Гръцкитѣ владици и да гонятъ Гръцкия язикъ отъ църквитѣ.

Напраздно бѣха гопенията, които подигнаха Гърчулята срѣщу тия апостоли, напраздно Гръцкитѣ владици прѣдаваха въ Турски ржцѣ всичкитѣ по събудени Българи, като бунтовници срѣщу Турското правителсво; непомогнаха сжщо нито биянията, нито страшнитѣ мжки, нито заточенията цѣли десятки години нарѣдъ. Българския народъ бѣше се вече събудилъ и прѣданъ всецѣло на борбата срѣщу Гърцитѣ, се успокои, само тогава, когато изгони тѣхнитѣ владици изъ България и принуди

Султана да разрѣши основаването на Българска Екзархия.

Отървахме се вѣче отъ Гърцитѣ... но все още останахме роби, срамни роби подъ Турцитѣ. . . . Тогава се появиха нови хора, нови апостоли, които почнаха да проповѣдватъ, че България трѣбва да се освободи, че България трѣбва да има свое царство.....

Разпаленият патриотъ Сава Раковски бѣше водителя на това ново движение за свобода, на тая нова борба да се отървемъ отъ Турцитѣ. Той първъ издигна своя мощенъ гласъ и подиръ него тръгнаха цѣль редъ борци и апостоли. Левски, Любенъ Каравеловъ, Филипъ-Тотю, Панаиотъ Хитовъ, Ботевъ, Хаджи Димитръ, Стефанъ Караджата, Славѣйковъ и други още много дѣйци се заловиха за освобождението на нашето Отечество. Едни работеха съ перото, съчиняваха народни пѣсни и разкази, издаваха вѣстници и списания, съставлявава комитети; а други съ отборъ момци почнаха да минаватъ Дунава и всѣкоя година да навлизватъ въ България, най напрѣдъ като хайдушки чети, а по послѣ като възстаници и да се биятъ съ Турцитѣ. Отъ всичкитѣ чети най много направи за нашето политическо събуждание и най-юнашки се би; четата на Хаджи Димитра и Стефанъ Караджата прѣзъ 1868 год. Тя, още щомъ прѣмина Дунава започна боя съ Турцитѣ и

Хаджи Димитръ командува отъ изъдъ, а Стефанъ Караджата се хвърли съ нѣколко възстаници на ножъ.

4-то сражение на Българскитѣ възстаници съ Турцитѣ.

Султана да разрѣши основаването на Българска Екзархия.

Отървахме се вѣче отъ Гърцитѣ... но все още останахме роби, срамни роби подъ Турцитѣ. . . . Тогава се появиха нови хора, нови апостоли, които почнаха да проповѣдватъ, че Българина трѣбва да се освободи, че България трѣбва да има свое царство.....

Разпаления патриотъ Сава Раковски бѣше водителя на това ново движение за свобода, на тая нова борба да се отървемъ отъ Турцитѣ. Той първъ издигна своя мощенъ гласъ и подиръ него тръгнаха пѣлъ редъ борци и апостоли. Левски, Любенъ Каравеловъ, Филипъ-Тотю, Паисиотъ Хитовъ, Ботевъ, Хаджи Димитръ, Стефанъ Караджата, Славѣйковъ и други още много дѣйци се заловиха за освобождението на нашето Отечество. Едни работеха съ перото, съчиняваха народни пѣсни и разкази, издаваха вѣстници и списания, съставлявава комитети; а други съ отборъ момци почнаха да минаватъ Дунава и всѣкоя година да навлизватъ въ България, най напрѣдъ като хайдушки чети, а по послѣ като възстаници и да се биятъ съ Турцитѣ. Отъ всичкитѣ чети най много направи за нашето политическо събуждание и най-юнашки се би; четата на Хаджи Димитра и Стефанъ Караджата прѣзъ 1868 год. Тя, още щомъ прѣмина Дунава започна боя съ Турцитѣ и

4-то сражение на Българскитѣ възстаници съ Турцитѣ.

Хаджи Димитръ командува отъ върхъ, а Стефанъ Караджата се хвърля съ пѣшкомъ възстаницитѣ на нозѣ.

при всичко, че имаше само 125 момчета, успѣ въ 4 сражения да си пробие пжть прѣзъ хиляди Турци, да достигне до Балкана и при Бузлуджа да намѣри славна и юнашка смъртъ. Прѣдадоха ги, обградиха ги отъ вси страни и макарь че не бѣха хапвали цѣла недѣля, тѣ перачиха да се здадатъ и се биха до като падна и послѣдния човѣкъ... Загинаха тѣ, нъ тѣхния примѣръ дълбоко засѣдна въ сърдцата на Българскитѣ младежи, и всички почнаха да се готвятъ за общо възстание срѣщу Турцитѣ.

Слѣдъ 6 години стана Ст.-Загорскоо възстание и макарь че Турцитѣ го потушиха на врѣме, то успѣ да разпали още повѣче духовстѣ и да подготви общото възстание на Българския народъ. Най-послѣ настжпи годината 1876 и половината Тракия възстана като единъ човѣкъ. Папагюрище, Клисура, Копривщица, Батакъ, Перущица, Петричъ и Мечка съ всичкитѣ тѣмъ околни села награбиха кремаклийкитѣ пушки, коситѣ и тоягитѣ срѣщу Турцитѣ...

Нѣмаха топове — издълбаха си такива отъ черешово дърво; нѣмаха гранати—събраха топузитѣ отъ капгаритѣ; нѣмаше войводи—намѣриха се юнацитѣ: Бенковски, Каблешковъ и Воловъ. Почти въ сжщото врѣме Дюстабановъ подигна възстание въ Габрово; друга една чета подъ началството на Попъ Харитона зае Дрѣновский монастиръ, а буйния и храбрия Ботевъ прѣмина съ 190 души Дунава и навлѣзе къмъ Врачанско... Турцитѣ най-напрѣдъ се силно оплашиха отъ това възстание, нъ отпослѣ събраха силна войска и съ наплачъ отъ башибозуци и черкези нападнаха на възстанницитѣ и вжтрѣ въ десеть дена, успѣха да ги разбпятъ и покорятъ...

Стефанъ Караджа.

Хаджи Димитръ

Тогава настана пакъ страшно врѣме за Българша: цѣла Тракия пламна отъ запаленитѣ паланки и села; хиляди и хиляди мжже, жени и дѣца бѣха исклани и живи изгорени; тъмницитѣ се прѣпълниха отъ затворени мжже и всѣки день на бѣсилкитѣ се окачваха десятки осждени Българи...

Българскитѣ опълченци на бойното поле презъ 1877 год.

Възстанието бѣше смазано, ала духа въ Българитѣ неможа да се убие; стотина измрѣха въ тъмницитѣ и на бѣсилката; хиляди бѣха избити и изклани, ала много избѣгаха и все още останаха Български синове, готови при първо згодно врѣме да вдигнатъ отъ ново глави. Тия, които останаха въ България се спотаиха за врѣме; тия, които избѣгаха въ Влашко, се съединиха въ чети и прѣминаха въ Сърбия на помощь на Сръбскитѣ войски.

Въ онова врѣме Сърбия бѣше отворила война на Турция и нашитѣ извѣднажъ попаднаха въ бой. Съединени въ нѣколко чети, тѣ нахлуха прѣдъ Сърбската войска въ България и слѣдъ три сполучливи сражения, трѣбваше пакъ да се вдигнатъ назадъ, тъй като Сърбитѣ неможаха да издържатъ и бѣха почнали да отстѫпватъ. При Гредетинъ и Джунисъ тѣ се биха, като лъвове и, ако ли бѣха подържани отъ Сръбскитѣ войски, щѣха да разбиятъ непрiятеля. Нъ Сърбитѣ не се държаха упорно и продължаваха всичкото врѣме да отстѫпватъ, до като най-послѣ бѣха съвършенно разбити отъ Турцитѣ.

Слѣдъ войната, нашитѣ чети се пръснаха и юнацитѣ, гладни и изпокъсани, трѣбваше пакъ да се връщатъ въ Ромѫния и да чакатъ друго по-згодно врѣме за да нападнатъ Турция. Случая имъ се прѣдстави скоро. Въ

1877 год. се обяви Руско-Турската война и юнацитѣ — хъшови се рѣшиха да постжпятъ доброволци и да отидатъ да си пролѣятъ кръвьта за своето Отечество. Образуваха се 6 дружини Българско Опълчение. На третята дружина повѣриха Знамето на Опълчението.

Голѣмъ срамъ щѣше да бжде за България, за насъ Българитѣ, ако ли ние не вземяхме участие въ войната, почната заради нашето освобождение. Щѣше да има право всѣкой да ни се подсмива, че сме чакали на готово хората да ни освободятъ, че ние сме страхливци и пр. и пр. Днесь обаче, никой не може да ни каже нищо, тъй като нашето Опълчение, не само че взе участие въ бойевстѣ, нъ още показа чудеса отъ храбрость и даде твърдѣ голѣма помощъ на нашитѣ храбри освободители—Руситѣ, въ най-опаснитѣ дни на войната.

Като че Богъ самъ бѣ нарѣдилъ, щото нашето Опълчение да влезе въ състава на прѣдните Руски войски и тъй да може да вземе участие въ най-трудните и най-славнитѣ боеве срѣщу Турчина... Отряда на Генералъ Гурко, мина въ Юлий мѣсецъ Балканътъ и достигна до Ст.-Загора; въ тоя отрядъ влизаше и Българското Опълчение.

Нашитѣ освободители — Руситѣ, бѣха навлѣзли въ България съ малко войска, тъй щото, когато тѣ се разтегнаха отъ Дунава

чакъ до Ст.-Загора, отъ двѣтѣ имъ страни, отъ къмъ Плѣвенъ, Русчукъ и Шуменъ, се появиха голѣми Турски сили и искаха да прѣсечатъ пжтя къмъ Дунава. Колкото Руска войска се намираше въ Сѣверна България, всичката бѣше изпратена срѣщу тия градове и отряда на Генералъ Гурка, издаденъ най-много напрѣдъ, се видѣ изоставенъ и трѣбваше да се държи самъ съ 10,000 войника срѣщу Одринъ.

На 10-ий Юлий Българското Опълчение стигна въ Ст.-Загора, а вече на 19-ий сжщий, само съ 4 дружини (двѣтѣ други бѣха оставени на Шипка) трѣбваше да се бори съ войската на Сюйлеманъ Паша, която настжпваше отъ къмъ Одринъ. Прѣдстоеше на 3000 Опълченци да се биятъ срѣщу 30,000 Турци. Бѣше ясно като бѣлъ день, че Турцитѣ ще надвиятъ, че едвамъ ще може нѣкой да се отърве живъ отъ тоя бой, ала нашитѣ не пристжпятъ, до гдѣто, не се сразятъ съ вѣковния си душманинъ и не накървавятъ ножоветѣ на своята пушка „Шаспо“*). Тѣ се рѣшиха да измратъ всички, само да не търпятъ срама и да ги укоряватъ послѣ, че сж се оплашили още въ първия бой.

На 19-ий Юлий, прѣдъ Ст.-Загора, 30,000 души бѣсни Турци се втурнаха въ атака,

*) Тъй се нарѣчаше пушката съ която бѣха обръжени Опълченцитѣ.

готови да разкъсатъ на парчета тая шепа Българи.—Комити! пръзрѣни гяури! раи!.... ще ви смѣтеме на веднажъ! — си мислѣха Турцитѣ, ала скоро се увѣриха, че иматъ работа съ юнаци хора, съ хора рѣшени да мрѫтъ, хора които имать да ѓледатъ стари смѣтки съ тѣхъ.... И, стана славния Ст.-Загорски бой, бой на единъ срѣщу 10, бой на смъртъ и на страшно и печуто отмѫщение. Опълченцитѣ работѣха съ пушкитѣ си, нъ когато видѣха, че неприятеля се приближава много, тѣ се уловиха за ножоветѣ. Съ пѣсни и съ ура, тѣ почнаха да налитатъ бѣсно върху врага, да събарятъ съ ножовитѣ си камари Турчули и да обрѫщатъ въ бѣгство цѣли дружини. Четири пѫти подъ редъ, тѣ се хвърляха въ атака и успѣваха да пропѫдятъ Турцитѣ... Нъ най-послѣ на петия пѫть, многочисления неприятель успѣ да ги обиколи отъ фланговетѣ и да ги застави да отстѫпятъ....

Почна се отстѫпването, но отстѫпване славно, прѣдъ което самитѣ Турци сѫ останали смаяни. Обградени отъ три страни, обстрѣлвани на кръстъ, заплашвани всѣкоя минута да бѫдятъ отрѣзани, опълченцитѣ съ огънь вървяха назадъ и често пѫти, съ ножоветѣ, си отваряха пѫть... Неприятеля нѣколко пѫти ги приближаване; нъ несмѣеше да се хвърли върху тия рѣшителни юнаци.... Но едно врѣме

Знамето, първото Българско Знаме, падна на земята и Турцитѣ съ страшенъ юрушъ се хвърлятъ да го вематъ, ала нашитѣ се повърнаха и като левове се мѣтатнаха върху тѣхъ и кое съ прикладъ, кое съ ножъ успѣха да ги отблъснатъ и да спасятъ своето Знаме, — първото слѣдъ 500 год. наше военно Знаме!...

Слѣдъ Ст.-Загорския бой, Българското Опълчение се събра на Шипка и на 9-ий Августъ влезе отново въ бой съ Турцитѣ, които искаха да прѣвзематъ Балкана и да нападнатъ на Руситѣ въ Сѣверна България. Цѣли три дена се продължава тоя славенъ бой на 4,000 Опълченци и 2,000 Руси, срѣщу 40.000 Турска войска. Цѣли три дена и три нощи Турскитѣ топови и пушки не млъкнаха, повече отъ двадесеть юруша направиха Турскитѣ войници, даже нѣкой достигаха чакъ до самитѣ ложементи, нъ всичко бѣше напраздно. Руситѣ и нашитѣ се държаха юнашки и отблъсваха съ ножъ всѣкоя атака. Когато патронитѣ имъ се свършиха започнаха да хвърлятъ дървета и да събарятъ камѫни, а когато ги оградиха отъ всички страни, тѣ се рѣшиха да се бранятъ докрай и да умрѫтъ славно съ пушкитѣ въ ржцѣ... Шипченската позиция бѣше одържана и на третия день вечерьта пристигна на нашитѣ помощь.

Слѣдъ 4 месѣца, когато падна Плѣвенъ и Руситѣ рѣшиха да прѣминатъ Балкана, па

нашето Опълчение пакъ дойде реда да влѣзе въ боеветѣ. На врѣхъ на Коледа войскитѣ прѣминаха по балканскитѣ урви, и слѣдъ три дневни мъки и гасене до поясъ изъ снѣга, успѣха да се спустнятъ въ Казанлъшкото поле и да нападнатъ на Турския укрѣпенъ лагеръ при Шейново.

Прѣдстоеше лютъ и рѣшителенъ бой, въ нашитѣ бѣха назначени въ резервъ, който едва ли щеше да може да вземе участие въ боя. Обаче въ сраженето прѣдната линия, посрѣщната съ силенъ огънъ отъ Турцитѣ, бѣше принудена да се спре и за да я повдигнатъ напрѣдъ, бѣха извикани резервитѣ въ които състояха и нашитѣ Опълченски дружини. Тогава 5-а и 6-а дружини безъ да се спиратъ, безъ да гръмнатъ пушка, подъ градъ куршуми и гранати, бързо, тръгнаха напрѣдъ и като достигнаха веригата хвърлиха се на ножъ върху Турскитѣ укрѣпления и увлѣкоха подиръ себѣ си и другитѣ войски... Зарева урата по цѣлата линия, заработи ножа и щика и всички се втурнаха върху смаяшитѣ и уплашени Турци. Слѣдъ едното укрепление падна и другото и тъй патагъкъ, до като 40.000 Турци не бѣха принудени да сложатъ оржжието и да се здадатъ въ плѣнъ. Тъй щото и въ тоя славенъ бой, който рѣши края на войната, нашето Опълчение се отличи съ своята храбрость и юнашко хвърляне

на ножъ — нѣщо, което бѣше признато и отъ самитѣ Руси...

Слѣдъ сключването на мира, България, бѣше призната за свободно Княжество, на Тракия се даде автономия и остана да се управлява отъ Турски паша, а Македония, клѣтата Македония, бѣше обрѣчена пакъ на робство, черно робство подъ Турчина...

Настана за насъ свободенъ и миренъ животъ, ала това не отиде повече отъ 7 години. Младото Българско Княжество, едва туку уредено, трѣбваше вѣче да изпитва своитѣ сили съ враговетѣ си, и да води война на животъ и смъртъ. Въ 1885 год. — Септемврий 6, Тракийцитѣ се обявиха присъединени къмъ Българското Княжество и трѣбваше да имъ се помогне. Българскитѣ войски навлѣзоха въ Тракия и се опрѣха срѣщу Турската граница, за да прѣсрѣщнатъ непрятеля, ако ли той се опита да нападне.

Пръвъ пѫть слѣдъ цѣли 500 години, България трѣбваше да се опълчи и безъ чужда помощь да води война съ най злия си врагъ и вчерашенъ нейнъ господарь; за пръвъ пѫть младата Българска войска, едвамъ слѣдъ 7 годишно съществуване, трѣбваше да прѣмѣри и да опита своитѣ сили съ старата и калена въ толкова босне Турска армия...

Въ това врѣме, "ше нѣмахме толкова много запасни войници; нашитѣ офицери и

унтеръ-офицери бѣха съвсѣмъ малко, и всичко на всичко войската състоеше само отъ: 8 пѣхотни полка; 9 Румелийски дружини, 8 батареи и 8 ескадрони. — Нещеше ли на туй отгорѣ, Рускитѣ офицери и унтеръ-офицери, които обучаваха войската, ни оставиха и си заминаха за Русия и, командуването на полковетѣ и дружинитѣ трѣбваше да се приеме отъ нашитѣ млади още офицери, отъ които само нѣколко бѣха командували по една година роти... Нъ Българина не се оплаши... Той се рѣши да се бие, и, или да побѣди, или да изгуби и това, което бѣше до сега спечелилъ..

Свикаха се запаснитѣ, а заедно съ тѣхъ се явиха сами и всички младежи и хора, които можаха да носятъ оржжие. Опълчи се цѣлий народъ и по селата и градоветѣ, особено въ Южна България, останаха само старитѣ и некадърнитѣ за военна служба мъже... Вжтрѣ въ 10 дена, младата и още слаба България извади на границата 50.000 души войници, макаръ не тъй добрѣ подготвени по военното искуство, нъ рѣшени да измрѣтъ, и да не допустнатъ Турски кракъ, да стжпи въ нашето Отечество.

Това общо опълчаване и скачение като единъ отъ нашия народъ, а особенно бързото струпване на войскитѣ ни по границата, смая и уплаши Турцитѣ. Неготови още за бой, тѣ започнаха да се обкопвать около

Одринъ и да се готвятъ за отбрана, а най послѣ се видѣха принудени и да признаятъ съединението на Южна съ Сѣверна България...

Почти всичко се бѣше свършило; съединението бѣше успѣло и България вѣче ставаше по-голѣма и по-силна. Ала Сърбия, тая братска намъ страна, завидѣ на нашия успѣхъ и уголѣмяване и ни обяви война. Неприятеля разчиташе — до като нашитѣ войски стояха при Т.-Сеймень, да навлѣзе бързо въ страната ни и вжтрѣ въ три дена да заеме нашата Столица. Смѣтката бѣше вѣрна, понеже отъ Сръбската граница до София има само 16 часа пжть, а пъкъ, за да можаха нашитѣ войски отъ Т.-Сеймень да отидатъ за защита на Столицата, трѣбваха имъ не по-малко отъ 5 дена. Обаче Сърбитѣ не бѣха прѣсмѣтнали съ кого ще иматъ работа.

Потрѣпера цѣла България, когато телеграфа извѣсти, че Сърбитѣ сж нападнали вѣче и сж имали сражение съ нашитѣ погранични войски. Единъ общъ викъ отъ негодуване прогърмя отъ Дунава до Родопитѣ и всичко скочи и се опжти къмъ Западъ, за да отмжсти и накаже вѣроломнитѣ братия, за хайдушкото нападение. Войната бѣше обявена на 2-ий Ноември, а пъкъ Сърбитѣ, още на 1-ий бѣха прѣминали границата. На 2-ий и 3 Ноември Сърбитѣ бѣха успѣли да отблъснатъ при Трънъ, Врабча и Царибродъ,

малкото наши войски и съ цѣли 50,000 души вървяха бързо за София. Войскитѣ ни отъ Т.-Сеймень, трѣбваше да хвърчатъ за да могѫтъ да отидатъ на врѣме и да не допустнатъ Сърбитѣ да прѣвзематъ Столицата.

Тъй и стана. Опасностьта да падне София въ Сърбски рѫцѣ, голѣмото желание да се накаже непрiятеля и любовьта къмъ Отечеството, дадоха криле на нашия войникъ и той се втурна отъ единия край на България на другия... Той не хвърча, нъ стѫпва мѫжки и опѣна такъвъ единъ походъ, щото вѫтрѣ въ 3 дена се узова и се изправи съ гърдитѣ си срѣщу побѣдоноснитѣ Сръбски войски. Нѣмашѐ за него студъ, нѣмаше за него почивка, газеше калъ до колѣни, не доядваше, недоспиваше и само съ мисъльта: да се стигне на врѣме, той прѣмина Тракийското поле (желѣзницата тогава отиваше само да Сарамбей), прѣхвърли Ихтиманскитѣ Балкани и съ ревътъ „Ура“ довтаса при София и учуди цѣлия свѣтъ съ своята бързина и изпосливость въ похода.

Сърбитѣ считаха Българската войска за слаба и бѣха увѣрени, че още отъ първия гърмежъ, тя ще се разбѣга и ще имъ отвори пѫтъ за София. Наричиха ни „Овчари“, „Бугараши“, на които е дадено само кривакъ, а не и да водятъ редовенъ бой. Обаче, още отъ първия денъ, тѣ видѣха, че сѫ се злѣ лѫгали... Нашитѣ погранични войски, освѣнъ, че се държаха много мѫжки по границата и съ това успѣха да забавятъ настѫпването на Сръбскитѣ войски, нъ и когато отстѫпиха, тѣ се събраха на Сливница и съ редъ атаки разбиха два пѫти по силната непрiятелска армия.

На 5 Ноемврйй, на Сливница, непрiятеля, съ 40 дружини почна да настѫпва, нъ нашитѣ не го дочакаха и само съ 20 дружини нападнаха и разбиха лѣвото му крило. На 6 Ноемврйй нашитѣ 23 дружини, се хвърлиха отново на атака и два пѫти на рѣдъ разбиваха и гониха непрiятеля по върховетѣ на Три-уши; а на 7 Ноемврйй, сѫщитѣ 23 дружини атакуваха цѣлата му линия, обърнаха въ бѣгство и разбиха напълно Сръбската Армия състояща отъ 50 дружини. Сърбитѣ трѣбваше да се спасятъ чакъ къмъ Драгоманъ и Цариброд̆ъ и навѣрно; нито единъ Сърбинъ нѣмаше да се отърве отъ Сливница, ако ли бѣха успѣли да привтасатъ на врѣме нашитѣ главни сили отъ Южна България.

На 10-ий Ноемврйй се почна преслѣдването и слѣдъ редъ юнашки атаки по Драгоманскитѣ и Цариброд̆скитѣ височини, Сърбитѣ бѣха вѣче изтикани отъ България, а на 14-ий сутрищта, нашитѣ войски прѣминаха Сръбската граница.

Около Пиротъ се бѣше събрала цѣлата

Сръбска войска, рѣшена твърдо да срѣщне Българската Армия и да спре по-нататъшното ѝ навлизание въ Сърбия. Цѣли два дена се продължава боя; Сръбскитѣ позиции бѣха много силни; войската имъ бѣше равна по число на нашата и тя се държеше добрѣ, нъ най-послѣ, пакъ нашия щикъ рѣши боя и разбития непиятель, обърнатъ въ бѣгство, отстжпи къмто Нишъ.

Трѣбваше да се върви по петитѣ му и тамъ, нѣкъдѣ къмъ Бѣлградъ, да се застави да сложи той оржжие. Щѣше да отиде половината Сърбия, а най-малко щѣхме да си възмемъ назадъ Българскитѣ градове Нишъ, Пиротъ и Враня, дадени ней прѣди нѣколко години отъ Европа... Нъ въ това врѣме, за зла честь се изпрѣчи Нѣмския пратеникъ Кевенхюлеръ и заяви: **че ако ли Българската побѣдоносна войска, прѣстжпи крачка по нататъкъ отъ Пиротъ, то на помощь на Сърбитѣ, ще бждятъ изпратени Нѣмскитѣ войски...** Трѣбваше да се спрѣмъ и да се повърнемъ назадъ; трѣбваше да се откажемъ отъ готовия случай — да покоримъ Сърбия.

Богъ видя неправдата, която ни се стори и той ще ни възнагради, когато и да е. При това ние спечелихме съединението съ Южна България, и доказахме на цѣлия свѣтъ, че ние Българитѣ не само знаемъ да мрѣмъ въ боя, нъ още и да побѣждаваме свойтѣ врагове...

Славата и вѣличието на мосто Отечество никога нѣма да се затъмни, до като има то такива достойни храбри синове и, нашитѣ врагове всѣкога ще се боятъ и почитатъ България, щомъ ние все тжй сме готови, при първий викъ, да скочимъ и да се опълчимъ срѣщу непиятеля. България сега за сега е петь пжти по силна, отъ колкото прѣзъ врѣмето на Сръбско-Българската война и, нейнитѣ синове, обучени добрѣ, ще умѣятъ още по-достойно да умрѣтъ за защитата ѝ отъ непиятеля. Враговетѣ ни сж много и силни, нъ нашата надѣжда е на нашитѣ гърди и мишци; нашето уповаше е въ ножа и въ страшното за врага „Ура" и най-послѣ — **ние нѣма да му мислимъ, когато настжпи минутата да умрѣмъ за България и да надвемъ съ слава и честь на бойното поле!...** Не силата, не числото побѣждаватъ, а само рѣшителностьта; единъ обученъ и послушенъ войникъ, може да гони петима, а ако ли той е още и юнакъ, какъвто е Българина, то и десетина необучени и нерѣшителни непиятелски войници... **Гордѣй се Български войнико и се стѣгай за рѣшителния часъ!...** Нека Богъ да ни е на помощь!....

Нашитѣ дѣди.

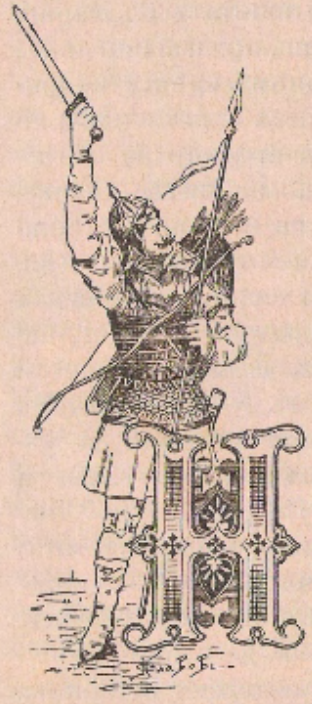

Нашитѣ дѣди сѫ биле войнствени и юнаци хора и почти всичкото врѣме сѫ прѣкарвали въ войни и битки съ околнитѣ народи. Отъ като Аспарухъ прѣмина съ дружината си Дунава и основа Българското царство, Гърцитѣ цѣли 800 години не видѣха мира и нашитѣ постоянно нападаха империята имъ, разбиваха войскитѣ имъ и разграбваха градищата и областитѣ имъ. Всѣкоя пролѣтъ, тамъ, по Балкана, се струпваха орлящитѣ на храбритѣ юнаци и като вихъръ се спускаха за Одринъ, Цариградъ и Солунъ. Съ мѫжкото си стѫпване, съ своята коравина и привикнатость въ походитѣ, тѣ всѣкога изпрѣварваха Гърцитѣ и, вътрѣ въ 5—6 дена, се узоваваха подъ стѣнитѣ на тия силни тогава крѣпости и отъ гдѣто прѣминаваха обръщаха всичко въ плѣнъ и пожаръ. При срѣща съ многобройни Гърци, тѣ се спираха на позиция и почваха да ги обсипватъ съ облаци отъ стрѣли. Грозно изглеждане въ боя облѣчената съ ризници и желѣзни шлемове редовна Гръцка войска; вървеше тя изтѣжко и, съ издаденитѣ си напрѣдъ щитове като желѣзна стѣна, отъ която пастръхнато стърчаха хиляди пасжени дълги копия, се насочваше върху нашитѣ за да ги смѣте и разбие до кракъ. Обаче, когато се доближеше, нашитѣ изтеглюваха кѫситѣ си мечове и съ страшенъ викъ се хвърляха отъ три страни върху тая желѣзна стѣна и съ силния си напоръ успѣваха да я катурнѫтъ и да почнятъ грозно клане въ нейнитѣ редове. Когато Гърцитѣ ги изненадваха и навлизаха по рано съ войскитѣ си въ България, тогава съ редъ малки битки по клисуритѣ, нашитѣ задържаха настѫпването имъ и, като се събираха всички пегдѣ отзадъ, дочакваха ги въ нѣкой проходъ, за да ги разбиятъ и опичтожатъ съвършено. Хитро увличани на вѫтрѣ, Гърцитѣ продължаваха да вър-

Разбиването на Гърцитѣ при Клокотница отъ Българскитѣ войски.

вятъ напрѣдъ, а въ това врѣме нашитѣ ги дебняха по върховетѣ и, слѣдъ като успѣяха да ги обградятъ въ нѣкой долъ, се хвърляха яростно върху тѣхъ отъ четири страни и слѣдъ нѣколко часа клание ги изсичаха до крайъ....

Почти отъ всичкитѣ боеве нашитѣ дѣди излизаха побѣдители а особенно при Шуменъ, Вѣтренъ, Клокотница (до Хасково), Одринъ, Верея (Стара-Загора), Българофигонъ и Ахпяло тѣ нанесоха грозни поражения и избиха до крайъ непиятелскитѣ войски...

Вѣчно немирни за да нападатъ и принудени често пѫти да се брапятъ, нашитѣ дѣди сѫ знаяли добрѣ да работятъ съ орѫжие и всички отъ 16 до 60 годишна възрасть сѫ биле войници на Отечеството си, а когато непиятеля е навлизалъ отъ нѣгдѣ въ България, тогава и старцитѣ и женитѣ и дѣцата сѫ ставали и, било съ прѣграждане клисуритѣ, било съ събаряние камани отъ върховетѣ върху непиятелскитѣ войски, се бияли наравно съ войницитѣ. Нашитѣ дѣди не обичали никакъ мирния животъ и, постоянно въ походи, завръщали се въ кѫщята си само прѣзъ зимата, гдѣто съ голѣмо нетърпение очаквали пролѣтьта, за да наюрятъ отново срѣщу Гърцитѣ.

Върховенъ началникъ на войската е билъ Царя и той лично е прѣдвождалъ дружи-

щитѣ си въ боевете. Обиколенъ съ блѣстяща свита отъ отборъ конни юнаци, той с наблюдавалъ отъ нѣкоя могила боя и, когато е забѣлѣзвалъ успѣха на неприятеля, той се хвърлялъ върху него съ юнацитѣ си и обръщалъ сражението въ наша полза. Войската се е командувала отъ войводи — стари и изпитани въ миналитѣ боеве юнаци, вѣрни и честни служители на своя Царь. Всѣкой отъ воеводитѣ при обявяване на война е билъ задължепъ да доведе на сборния пунктъ извѣстно число дружини, а когато неприятеля нападне Отечеството — да скочи съ цѣлото околно населѣние, за да посрѣщне и да задържи враговетѣ. Царя е живѣялъ въ Столицата, най-напрѣдъ въ Прѣславъ, послѣ въ Търново и въ Прѣспа (Македония), а войводитѣ — по кулитѣ, съградени по високи и трудно-достжпни мѣста и отъ тамъ, съ стражитѣ си, сж пазили клисуритѣ и пжтищата.

Българския войникъ е билъ много коравъ и силенъ, прѣнасялъ е съ търпѣние всичкитѣ трудности и мжчнотии и по бързия му вървежъ, никой не можалъ да се сравни съ него. Освѣнъ това, той билъ послушенъ на войводитѣ и началницитѣ и пазялъ строго дисциплината въ врѣме на походитѣ и сраженията. За една противна дума, за едно малко непослушание, виновнитѣ били още на мѣстото застрѣлвани. Не сж били случаи

Българскитѣ войници да избѣгатъ отъ сраженията, защото бѣгството се е считало голѣмъ срамъ и всѣкой се е гнусилъ отъ него. Ако ли нѣкой е бивалъ хванатъ плѣнникъ, той не можалъ вече да намѣри спокойствие въ България и роднинитѣ му се отричали и бѣгали отъ него, като заразенъ отъ чума.

Българския войникъ е смѣталъ смъртьта за нищо и смѣло е гледалъ въ нейнитѣ очи и затова, когато се хвърлялъ на врага, той се стрѣмилъ само да съсѣче повече неприятели. Най голѣмата му гордость и неговото любимо желание сж било: **нападение побѣда или славно падание на бойното поле** и, когато нѣкой случайно е умиралъ отъ болѣсть, е билъ окайванъ отъ всички, че загиналъ марцина. Самия царь Батбай, когато да издъхва на леглото си, се е провикналъ: **О, сждбо, защо не ме остави да умря на бойното поле съ мечъ въ ржката!**

Когато войската е тръгвала на бой, майкитѣ, женитѣ и сестритѣ имъ ги изпращали весело и съ пѣсни и поржчвали имъ да се бият храбро и да не се вдават роби; а при връщанието — посрѣщали ги славно и ги отрупвали съ вѣнци и китки. Майкитѣ на убититѣ не сж ги оплаквали, а се гордѣяли съ синоветѣ си и радостно посрѣщали поздравленията на съсѣдитѣ за достойното имъ загиване на бойното поле....

Ето какви сж биле нашитѣ дѣди!

Минаха се вече 500 и повече години отъ това славно врѣме и изгрѣха вече хиляди поколения до сега, ала тоя храбръ и високъ боенъ духъ си остана все сжщия. Прѣдаванъ неусетно отъ поколѣние на поколѣние прѣзъ кърмата на Българскитѣ майки, той можа да отрае на петстотинъ-годишното наше робство, за да избухне чудно изведнажъ и да възроди вчерашния робъ въ славенъ и юнакъ боецъ—новия Български достоенъ войникъ!... И тамъ въ новитѣ боеве при Стара-Загора, Шипка и Шейново, като че ли бѣха стапали отъ гробоветѣ старитѣ Български дружини! като че ли това бѣха орляцитѣ юнаци на Крума, Симеона и Асѣня въ страшнитѣ битки при Шуменъ, Българофигонъ и Клокотница! Българина цѣли 500 години не похващалъ орѫжие, оплулъ подъ неволята на тежкия хомотъ и привикнатъ само да пѫшка и да трепери прѣдъ своитѣ тирани, се изправи изведнажъ като вѣликанъ и се понесе, като старъ и калешъ войникъ съ щика сивърху непиятеля.

И бѣса и злобата на Опълченцитѣ, които проявиха тѣ въ боеветѣ срѣщу Турчина; и урата, която младия войникъ рева по скалитѣ на Сливница, Царибродъ и Пиротъ; и нашата всѣкогашна готовность — да скочимъ дружно върху враговетѣ, — всичко туй се

дължи на храбрия и боенъ духъ останалъ намъ въ наслѣдие отъ нашитѣ дѣди и на юнашката кръвь, която тече до день днешенъ въ Българскитѣ жили!... И ще продължаваме ние и нашитѣ потомци все тъй да вървимъ по начертания отъ дѣдитѣ ни славенъ боенъ пѫть и нѣма никога да оставимъ враговетѣ да пагазятъ нашето хубаво Отечество! Защото, когато куршума запѣе надъ главитѣ ни, ще букне юнашката кръвь, урра ще пакъ да се подеме и Българскитѣ войници ще се понасятъ съ бѣсъ срѣщу пълчищата на вѣковния врагъ!...

Българскитѣ Опълченци отърватъ своето Знаме въ боя при Стара-Загора.

евстпадесетий Юлий 1877 год. е славенъ день за Българската войска и за цѣлия нашъ народъ. Слѣдъ петстотинъ-годишно робство, Българина за първи пѫть се би тоя

день, като редовенъ войникъ, срѣщу вѣковния си врагъ Турчина и въ тоя първи бой съ десеть пѫти по-силенъ непиятель, спаси свосто Знаме, първото наше военно Знаме, отъ плѣнъ въ непиятелски ржцѣ....

Цѣли 30,000 души редовна Турска войска, съ наплачъ отъ черкези и башибозуци, бѣше изпълнила Старо-Загорското поле, а срѣщу тѣхъ се бѣха испрѣчили тоя день прѣдъ Ст.-Загора само 4 дружини, — нѣщо около 3,000 души Български Опълченци. Прѣдстоеше бой на единъ срѣщу десетина, на една шепа хора срѣщу хилядна зганъ отъ бѣсни и кръвожадни Азиятци. Рускитѣ войски бѣха заминали прѣди 4 дена за Нова-Загора и вкураженитѣ отъ това Турци настѫпваха бързо къмъ града и вѣрваха, че още съ първия си натискъ ще разбиятъ и смѣтатъ нашитѣ Опълченци — довчерашнитѣ тѣхни роби.

При всичко, че се знаеше голѣмия брой на непиятеля и че нѣмяше отъ гдѣ да се очаква помощъ, храбритѣ и калени въ боевете Руски офицери рѣшиха да приематъ бой. Да отстѫпятъ отъ битката, въ която нашето Опълчение щѣше да влѣзе за пръвъ пѫть въ бой, тѣ го считаха за голѣмъ срамъ; на освѣнъ това самитѣ наши Опълченци, които до това врѣме бѣваха все изоставяни назадъ, чакаха съ четири очи случая — да

покажатъ на началницитѣ си, колко несправедливо тѣ не имъ сж вѣрвали до тогава и какъ мжжки умѣе да се бие Българския войникъ. Опълченцитѣ имаха стари смѣтки съ Турчина, тѣ мисляха да му отмъстятъ поне въ единъ бой и отдавна мъмряха, за дѣто Руситѣ не вѣрваха въ тѣхната храбрость и бойна способность, като войници и, не ги оставяха да се разправятъ на бойното поле съ Агата. Случая имъ се бѣше прѣдставилъ и тѣ не искаха да слушатъ за отстжпване, прѣди да се сразятъ съ Турскитѣ многобройни пълчища.

Имаше и друга причина, по която трѣбваше да се приеме непрѣменно боjж, — това бѣ града, пъленъ съ жени, дѣчица и безоржжни граждани, които, съ отстжпването на войската, щѣха всички да лѣгнатъ подъ пожа на свирѣпитѣ и страшно побѣснели Турци.

— Да умрѣмъ въ неравния бой, нъ да дадемъ време на населението да избѣга! — казаха нашитѣ и се настаниха на позициитѣ да срѣщнатъ силния непрiятель.

Боjж се почна въ 9½ часа сутринята и 40 Турски топа, срѣщу осемь само наши, почнаха да пращатъ гранати по позицията на Опълченцитѣ и по къщята на града. Непрiятелската пѣхота се приближаваше и цѣлото поле се бѣ покрило съ гъсти облаци

отъ прахъ, подигнатъ отъ краката на настжпващитѣ Турски табори*). Около 10 часа, гъстата непрiятелска верига, дълга около 5 километра, почна да се показва въ дъното на лозята и да се приближава къмъ града, а слѣдъ половинъ часъ, пѣхотния огънь бѣше открить вѣче по цѣлата линия.

Позицията на нашитѣ не бѣше добра, прѣдъ нея се намираха лозя пълни съ овощни дървета и неповзволяваха да се вижда какво върши непрiятеля; при това тя бѣше много дълга около 4½ километра, изложена на равнище и неокопана. (Опълченцитѣ заемаха кръстцитѣ отъ снопи и хендецитѣ на находящитѣ се край града градини и ливади). При това малкитѣ имъ сили не позволяваха да се държятъ резерви и цѣлото бойно разположение се състоеше отъ верига, ротни поддържки и три роти дружиненъ резервъ...

Непрiятелската верига, прикрита отъ лозята, слѣдъ като направи нѣколко спирания, се показа най-послѣ на края имъ и посрѣщната съ вѣрния огънь на нашитѣ бѣше принудена да залѣгне и да встжпи въ бой... Турцитѣ стрѣляха често, Опълченцитѣ имъ отговаряха рѣдко, нъ съ добро примѣрване... Вжтрѣ въ половина часъ имаше вѣче по-вѣче отъ стотина ранени и убити отъ двѣтѣ страни... Най-послѣ Турската верига стана и отново

*) Таборъ се нарича Турската дружина.

тръгна съ стрѣлба напрѣдъ, а задъ ней се зададоха около 20 Турски табора — първитѣ имъ резерви... Вървяха гордо и смѣло Османлиитѣ и се подсмиваха на нашитѣ Опълченци. За тѣхъ комититѣ (Опълченци) още бѣха играчка, само Рай, на които не е дадено да се бият и които, щомъ се приближатъ таборитѣ, непрѣменно ще хукнатъ да бѣгатъ... Ала тия комити, тия прѣзрени Рай, командувани отъ стоящитѣ прави офицери, продължаваха да бият на мѣсо и да събарятъ Турскитѣ низами, до като най-послѣ заставиха настжпающитѣ табори да се спрѫтъ и да се скриятъ въ гѫститѣ орешаци и лозя!

Напраздно свириха Турскитѣ тржби атака; напраздно Турскитѣ офицери крѣщяха на изплашенитѣ отъ вѣрния огънь Аскерлии, на вѣтара бѣха и благословитѣ и насърдчения на Моллитѣ за юрушъ (атака). Веригата и прѣднитѣ табори не смѣяха повѣче да вървятъ напрѣдъ. Усилиха веригата единъ пѫть, усилиха я два пѫти, три пѫти, пъ тя все продължаваше да стои на мѣсто и да изригва страшенъ огънь срѣщу юнацитѣ Опълченци, които, като тигри бѣха прилѣпнали у хендецитѣ и кръстцитѣ и, дебняха непрятеля, за да се хвърлятъ срѣщу него съ ножовитѣ си...

Я глѣдай тия комити, кой имъ се надѣваше?... Бе те биле по сарпъ и отъ Московцитѣ!! — си казваха очуденитѣ Низами и

съ страхъ поглѣждаха къмъ едвамъ виждапата редица калпаци на Опълченцитѣ.

Най-послѣ, около 12 часа по обѣдъ, слѣдъ дълги викове, заплашвания и насърдчавания, Турцитѣ, съ помощьта на силни резерви успѣха да вдигнатъ напрѣдъ нѣколко табори и подиръ тѣхъ да увлѣчатъ и останалитѣ въ атака. Пюскюлчетата на фесоветѣ на Турскитѣ войници се залюляха бързо бързо, цѣли дълги и дълбоки линии отъ тръгнали напрѣдъ табори почнаха да изкачатъ отъ лозята; повѣче отъ 500 тржби и барабани подеха бой за атака и страшенъ, неприкъснатъ вой отъ виковетѣ „Алахъ, Алахъ" обгърна цѣлото поле... Изглеждаше, че още малко и нашитѣ ще бждятъ смѣтени отъ побѣснялата и тръгнала въ юрушъ Турска наплачъ...

Пъ ножа всѣкога одържа върхъ, а пакъ рѣшителностьта у Опълченцитѣ — **да се умрѣ**, малко искаше да знае, че непрятеля е силенъ. Рѣшени да паднатъ до единъ, тѣ не дочакаха Турцитѣ и съ пѣсеньта: **„Ой Ви Българи юнаци въ Балкана родени"**, напериха страшнитѣ си ятагани (ножови) и съ гръмогласна „Ура" и съ силенъ замахнатъ бѣгъ се хвърлиха като лъвове, срѣщу юруша на таборитѣ... Удара бѣ само единъ мигъ, нъ страшно силенъ и яростенъ. Изпоплашени отъ неочакваната смѣлость, помѣтени отъ дружното и бѣсно хвърляние на Опълчен-

цитѣ, Турцитѣ трѣпнаха, спрѣха се, и настигнати вѣче отъ ножоветѣ на нашитѣ повърнаха се назадъ и съ виковетѣ „Аманъ“, хукнаха да бѣгатъ... Храбритѣ Опълченци лѣтяха слѣдъ тѣхъ като вихъръ, гониха ги повече отъ триста крачки, биха и клаха настигнатитѣ Низами и произведоха страшно безрѣдие въ редоветѣ на тѣхнитѣ дружини. Кланьето бѣше грозно и Опълченцитѣ първи пѫть до насита накървавиха своитѣ ножове и отмѫстиха злѣ на Турцитѣ — до вчерашни тѣхни господари.

Гордитѣ Турци бѣха изнепадани и когато ги отблѣснаха назадъ, тѣ, дълго врѣме, поглѣждаха съ страхъ и не смѣяха повторно да се повърнатъ срѣщу Опълченцитѣ...

А въ това врѣме Сюйлеманъ Паша, като глѣдаше бѣгството на войскитѣ си, кѫсаше се отъ ядъ и се заканваше да изколи до кракъ тия инатъ комити. Той заповѣда да извадятъ отъ резерва нови табори и да тръгнятъ на нова атака. И ето: разпичаха се ординарцитѣ да носятъ неговата заповѣдь и Моллитѣ и Турскитѣ офицери почнаха пакъ да вкуражаватъ наплашенитѣ Низами...

Вървете момчета, небойте се!... Това сѫ гяури!... Ние ще ги разбиемъ скоро!... Не знаете ли, че Българитѣ сѫ страхливци!—викаха тѣ по веригата и удряха съ сабитѣ си непослушнитѣ Аскерлии... И слѣдъ малко пакъ се размърдаха по цѣлото поле, и пакъ

Турскитѣ табори тръгнаха отново на юрушъ.... Насърдчавани отъ виковетѣ на офицеритѣ, отъ свирнята на тръбитѣ и барабанитѣ и отъ собствения хилядепъ викъ: „Алахъ Алахъ“, разсърденитѣ Турци се подаваха напрѣдъ все по-вече и по-вече и стрѣляха и вървяха право върху Опълченцитѣ... Тоя пѫть тѣ бѣха рѣшени непрѣменно да се хвърлятъ върху Гяуритѣ и да ги смѣтатъ съ своитѣ щикове... Тѣ стигнаха вече на стотина крачки, и пададоха радостенъ викъ, че ще смажатъ тоя пѫть комититѣ... Нъ ето отъ тая страна раздаде се пакъ пѣсень; отново зарева страшната ура и, Опълченцитѣ, прѣдвождани отъ своитѣ Офицери, хрипнаха върху таборитѣ съ своитѣ ятагани..... И мѫжка пакъ „Алахъ, Алахъ“, и бѣгатъ пакъ смѣтенитѣ Турци, прѣслѣдвани и мушкани отъ нашитѣ. Едни отъ Низамитѣ бѣха прѣчуквани по хендецитѣ, други прѣтрѣшвани край спопитѣ. а трети, както бѣгаха, тъй ги и тръшкаха на земята съ прикладитѣ.....

Четири пѫти нашитѣ ходиха въ атака, четири пѫти Турцитѣ обръщаха гърба и повече отъ 25 табора Османлии бѣгаха, прѣдъ трихилядитѣ юнаци Опълченци... Но всѣко нѣщо си има край. Силния непріятель, слѣдъ всѣкоя атака, вкарваше въ прѣднята линия все нови и нови табори, когато нашитѣ нѣмаше кой да поддържи и вече половината

отъ тѣхъ бѣха паднали убити и ранени. Освѣнъ това Турцитѣ бѣха успѣли да обиколятъ отъ къмъ западъ града и заплашваха да отрѣжатъ пжтя на Опълченцитѣ... Врѣме бѣше вече да се отстжпва; даже малко се поукъсня...*)

Двѣ дружини трѣбваше да отстжпватъ прѣзъ града, който подпаленъ отъ гранатитѣ, бѣше цѣлъ пламналъ въ огжнь. Улицитѣ, по които трѣбваше да се мине, се поражаваха силно отъ непріятелската пѣхота, успѣла вече да заеме края на града; освѣнъ това, дружинитѣ трѣбваше да се борятъ и съ пламацитѣ, които имъ прѣграждаха пжтя и да се бияТъ и съ гражданитѣ Турци, които стреляха върху тѣхъ отъ кжщята си... Нищо не оставаше на Опълченцитѣ, освѣнъ часъ по-скоро да излѣзатъ на другия край на града. Обаче въ това врѣме, улицитѣ, бѣха прѣпълнени още съ дѣца жени и старци, които съ отчаяни викове и писъци бързаха да избѣгатъ отъ Турския ножъ. Трѣбваше

*) Его какъ се произнася единъ Руски воененъ списатель за нашето Опълчение и за неговото отстжпване отъ тоя бой: Старо-Загорското разбиване бѣше висока нравственна побѣда, която одържа за пръвъ пжть младата Българска войска. До тоя бой Рускитѣ началници не вѣрваха на Опълченцитѣ и за туй до това врѣме не ги допускаха въ боевеТѣ, а ги назначаваха да клачатъ артилеритя и обоза и да прѣнасятъ раненитѣ. Обаче Ст.-Загорския бой показа, че освѣнъ другитѣ добри качества които има Българина, той обладава още и мжжество ти върдость, не по долу отъ Руския сълдатинъ.

да имъ се помогне, трѣбваше да имъ се даде врѣме да избѣгатъ...

Тогава при всичко, че и пай-малкото спиране струваше на Опълченцитѣ по десетина и двадесесъ убити и ранени, тѣ почнаха да се биятъ по улицитѣ, да отстжпватъ разкрачъ по разкрачъ и освѣнъ прѣстрѣлка съ непріятеля, да изнасятъ оставенитѣ и хвърленитѣ по улицитѣ, отъ оплашенитѣ майки, дѣца — пеленачета.,. Повече отъ стотина Опълченци паднаха по Ст.-Загорскитѣ улици, пъ съ това се спаси живота на хиляди невинни дѣчица и на толкова жени и старци.

На 1-а и 3-а дружини се падна да отстжпватъ по открито поле и, почти всѣки 100 крачки, съ ножъ да си отварятъ пжть. Непріятеля бѣ застаналъ на стотина крачки отъ двѣтѣ страни и почти че имъ бѣше пресѣкалъ пжтя... Около самия градъ, близо до „Чадъръ-Могила“, Турцитѣ поискаха да ги обградятъ и да ги хванатъ въ плѣнъ... Командира на 3-а дружина храбрия Подполковникъ Калитинъ (запомнете добрѣ името на тоя славенъ и юнакъ офицеръ) събира дружината и се хвърля съ нея на ножъ, за да си отвори пжть прѣзъ Турскитѣ редове. Въ това врѣме единъ залпъ събори Знаменосеца и Знамето падна на земята. Като забѣлѣза това Подполковникъ Калитинъ се спусна отъ коня си, зграби Знамето и го понесе напрѣдъ...

Момчета, небойте се!... Нашето Знаме е съ насъ!... Напрѣдъ на ножъ! — извика той и цѣлата дружина съ ревъ се хвърли срѣщу Турцитѣ и почна да си пробива пжть. Удара отъ 3-а дружина се поде и отъ 1-а дружина, която сжщо съ пѣсни и ура се хвърли срѣщу Турцитѣ...

Нъ ето единъ залпъ събори Подполковникъ Калитина отъ коня и заедно съ него Знамето падна на земята. Фелдфебела на 1-а рота, зграби Знамето и го понесе, нъ слѣдъ нѣколко крачки други залпъ свали и него. Грабна го единъ унтеръ-офицеръ, нъ слѣдъ малко и той бѣше убитъ; грабна го и други и той сжщо. И вътрѣ само въ 5 минути десятина храбри Знаменосци паднаха подъ него... По едно врѣме Знамето нѣколко минути остана на земята. Въ гърмежитѣ и боричканието съ Турцитѣ, Опълченцитѣ не забѣлѣзваха, че Знамето е паднало и продължаваха да отстжпватъ. Неприятеля вече нападе побѣденъ викъ и се втурна напрѣдъ. Нѣколко Турски роти сж вече до Знамето и двама Манафи го зграбватъ въ ржцѣтѣ си... Още малко... само една секунда... и отиде вече Знамето, първото Българско Знаме... и пропадна тогава Българската честь на вѣчни врѣмена...

Нъ стойте вие врагове, не се радвайте тъй скоро!... Българския Опълченецъ по-

Славното загинване на Подполковникъ Калитинъ. — Командиръ на 3-та Опълченска дружина.

Момчета небойте се!.. нашето Знаме е съ насъ!... Напрѣдъ на ножъ! — извика той и цѣлата дружина се хвърли съ ревъ срѣщу Турцитѣ.

скоро ще умрѣ отъ колкото да остави свѣтото си Знаме въ нечистивитѣ ви ржцѣ!...

Тичайте скоро братя!... Знамето отиде!... изкрѣщя единъ Опълченецъ и всички, които бѣха наоколо, офицери и войници, нададоха

Подполковникъ Калитинъ.

грозенъ и яростенъ ревъ и на два скока се узоваха при Знамето. Съ свѣтнали отъ ненависть и злоба очи, съ бѣсна и отчаяна рѣшителность да се загине часъ по-скоро, въ

да се съборятъ повече неприятели и да се се отърве Знамето, тѣ се мѣтнаха като левове върху Турскитѣ роти и се смѣсиха съ тѣхъ въ обща камàра. Произлѣзе едно бързо и ожесточено сблъсквание на сто само души срѣщу хиляда и повече Турци, едно невиждано до тогава звѣрско боричкание съ ножове, съ приклади, душение съ ржцѣ и мачкание съ крака падналитѣ на земята... Блѣскаха ноженетѣ чевръсто, прикладитѣ фучаха силно и се стоварваха по главитѣ, а ржцѣтѣ треперящи се впиваха кръвожадно, като клѣщи около вратоветѣ... и, въ нѣколко секунди само, на туй мѣсто се наслагаха цѣли кръстци отъ убити, рапени и смазани аскерлии. Многочисленния неприятель бѣше доведенъ до ужасъ и, трѣпналъ вече прѣдъ ятаганитѣ на озвѣренитѣ Опълченци, бѣше принуденъ да се повърне назадъ. Съ радостна и тържествена „ура“, Знамето, продупчено съ куршуми, съ прѣчупено на двѣ дърво, бѣше грабнато отъ нашитѣ и отново то почна да се развѣва гордо надъ тѣхнитѣ глави и да ги прѣдвожда по-нататъкъ срѣщу Турцитѣ*).

*) Ако ли отидите нѣкога въ София, и влѣзете въ Княжеския дворецъ, ще видите това първо Българско Знаме, пазено тамъ като свѣтиня, за споменъ на нѣчии врѣмена. Дупкитѣ отъ куршумитѣ още стоятъ по него, а мѣстото, гдѣто дървото е било прѣчупено въ тоя бой, е обковано съ широка и надписана сребърна скоба. Знамето е окичено съ Руския орденъ „Св. Георги Побѣдоносецъ“ и съ Българския Воененъ орденъ „за Храбростъ“.

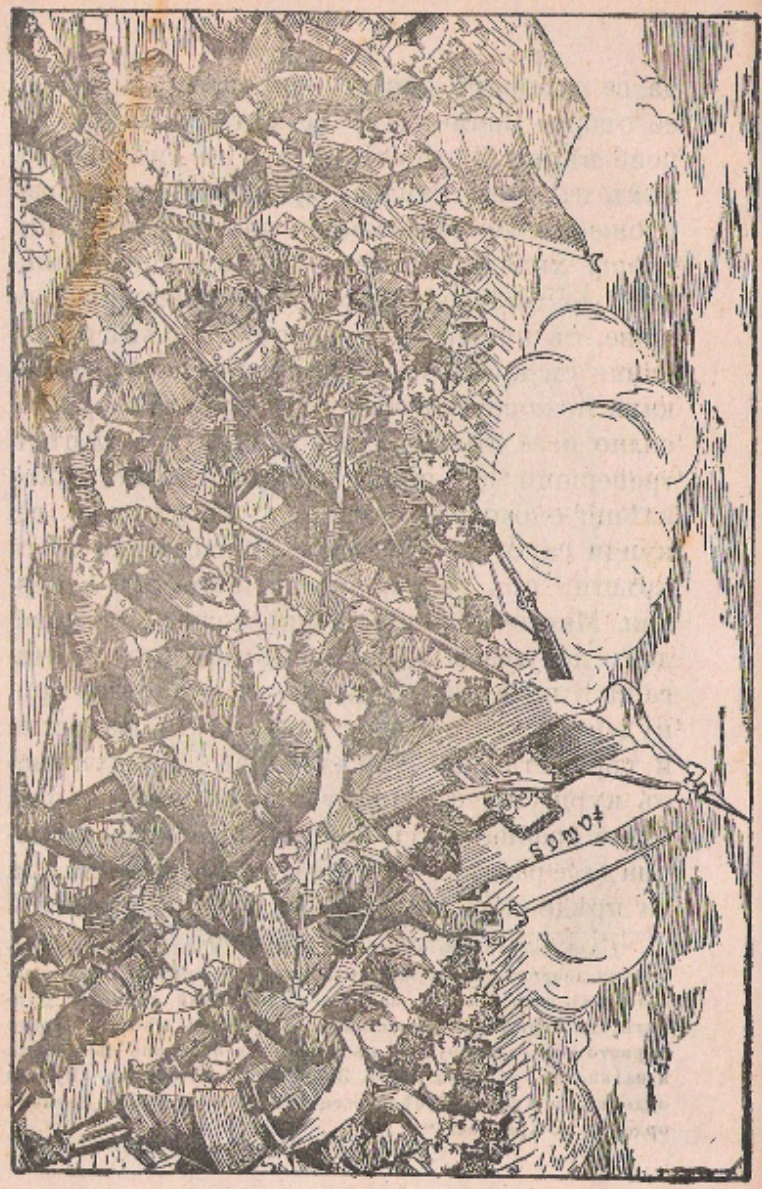

Опълченцитѣ отъ 3-та дружина спасяватъ Знамето си въ боя подъ Стара-Загора на 19-ий Юлий 1877 г.

Тичайте скоро братя!.. — Знамето отдѣ! — извѣрѣлия единъ Опълченецъ и всички, които бѣха наоколо, офицери и войници надъдоха гроздовъ рѣвъ и на два скока се узовяха при Знамето... И съ нождетѣ и прикладитѣ като наслагаха цѣли камари Турчула, грабнаха го отъ ржкѣтѣ имъ.

Изплашения неприятель се съвзе бързо и като видѣ, че Знамето, което бѣше вече въ негови ржцѣ, се отпася назадъ — откри силенъ и честъ огънь и почна бързо да палита върху него. Ала урока, даденъ на Турцитѣ прѣди малко, бѣше толкова страшенъ, щото тѣ не посмѣяха да се приближатъ по-близо отъ 200 крачки и юнацитѣ, поражавани силно, събаряни единъ слѣдъ други отъ куршумитѣ, продължаваха да отстжпватъ около своето Знаме, до като най-послѣ, останали почти наполовина, успяха па пукъ на врага, да го изнесатъ съ слава и честъ отъ бойното поле!...

Въ тоя славенъ бой на единъ срѣщу десетина Турци, падпаха ранени и убити 23 офицери и 800 Опълченци. Само при спасяването па Знамето бѣха убити отъ 3-та дружина 3-ма офицери и около 50 души наши войници. Между убититѣ бѣ и Туркестанския юнакъ храбрия Подполковникъ Калитинъ — командиря па славната 3-та дружина. Подигналъ високо Знамето, той бѣ пронизанъ отъ три куршума и съборенъ па земята издъхна покритъ съ свѣщенния платъ на първата Българска военна свѣтиня. Турцитѣ въ тоя бой изгубиха повече отъ 2000 души убити и ранени...

Нека Богъ успокои душитѣ на падналитѣ славно по Старо-Загорското поле храбри

офицери и Опълченци! Нека той възнагради тия герои и мъченици за нашата свобода и имъ възложи нетлѣнни вѣнци за честно изпълнения дългъ и за вѣрностьта имъ къмъ клѣтвата! А тукъ долу, тѣхния свѣщенъ за насъ подвигъ ще се разказва до като свѣтъ съществува и, спасението на Знамето никога не ще прѣстане да се сочи, като примѣръ достоенъ за подражание отъ Българскитѣ войници. . . . . .

Отъ сега още виждамъ, тамъ на Изтокъ отъ Загора, върху високо стърчащъ памѣтникъ, хрисналъ на въздуха, съ развѣто Знаме въ ржка Всадникъ и обграденъ съ орлякъ отъ ревящи „ура“ Опълченци, да сочи на пожъ срѣщу Турскитѣ таборп, и да вѣщае на пасъ, какъ трѣбва да се жертвуваме за защитата на Знамето и какъ трѣбва да умираме съ слава и честь на бойното поле!...

Спете герои спокойно! Вие изпълнихте свѣщеннпя си дългъ и съ кръвьта си изкупихте честьта на Българското име, честьта на Българската войска!... А сега иде нашия редъ, и кълнемъ Ви се: **ние нѣма да Ви посрамимъ въ бждащитѣ боеве.**

Защитата на Балкана отъ Българскитѣ Опълченци

прѣзъ 9, 10 и 11 августъ 1877 г.

лѣдъ славното спасяване на Знамето и отстжпването отъ Ст.-Загорския бой, Българскитѣ Опълченци се отдрѣпнаха на Шипка и заедно съ 10 роти Руски войници, застанаха на позиция на Шипченския Балканъ (при върха „Св. Никола“), за да спрятъ Сюлейманъ Паша, който съ 40,000 души настжпваше отъ къмъ Ст.-Загора за Балкана. Въ това врѣме, както подъ Плѣвенъ, тъй и подъ Русчукъ, работата се бѣ обърнала злѣ за нашитѣ освободители

— Руситѣ и, за защитата на Балкана, тѣ неможаха да отдѣлятъ пито единъ Руски войникъ повече. Нашитѣ Опълченци трѣбваше, както и да е, да надържатъ прохода, защото, ако ли успѣше Сюлейманъ Паша да прѣхвърли Балкана и да се спустне съ войскитѣ си въ Сѣверна България, то щѣше да се яви въ тила на Руситѣ и отъ това пропадаше вече войната, а заедно съ нея и освобождението на България...

На 8-ий Августъ вечерьта Турцитѣ се появиха прѣдъ Шипка, а на 9-ий сутриньта тѣ се покатериха по стрѫмнинитѣ, засѣха съ топове и съ пѣхота околнитѣ върхове и обградиха почти отъ три страни Шипченската позиция. Къмъ $9\frac{1}{2}$ часа сутриньта цѣлия Балканъ ревеше вече отъ гърмежи и отъ боенъ екъ, а околнитѣ върхове постоянно бѣлваха димъ и пращаха едно слѣдъ друго бомби и гранати и нескончаеми рояци отъ куршуми по Шипченската позиция. Слѣдъ три четири часа стрѣлба. Турцитѣ най-послѣ почнаха да се спускатъ отъ върховетѣ и да настѫпватъ срѣщу „Св. Никола“. Стрѫмнината е голѣма, страшна урва е, нъ безъ да глѣдатъ на това, цѣли двадесетъ Турски табора тръгнаха нагорѣ и почнаха да се катератъ къмъ върха. Тогава окопитѣ на нашитѣ запламтяха често, топоветѣ задумтѣха безъ спиръ и Турцитѣ почнаха да се тръшкатъ

на земята единъ подиръ други. Низамитѣ вървяха смѣло; тѣ знаяха малкия брой на нашитѣ войски и искаха само съ единъ ударъ да смѣтатъ защитницитѣ и да прѣвзематъ Балкана... Ето тѣ сѫ вече близко; ето виковетѣ „Алахъ, Алахъ“, се подеха отъ рѫтоветѣ и долицата и вкураженитѣ табори се хвърлятъ вече на юрушъ срѣщу окопитѣ... Кръвьта шурти; залповетѣ мѣтатъ редоветѣ; Низамитѣ падатъ, нъ тѣ все вървятъ и вървятъ нагорѣ. Падатъ стотина, двѣстя, нъ на тѣхното мѣсто се катерятъ други, триста, петстотинь, хиляда, три хиляди, десеть хиляди, — паплачъ отъ побѣснели хора, които нѣматъ свършване и които сѫ рѣшени, както и да е да стигнатъ върха.

Резервитѣ имъ сѫ вече близко; заднитѣ редове бутатъ прѣднитѣ напрѣдъ, падналитѣ се газатъ и се заминаватъ и всичко това, като пияно върви на юрушъ... Оставатъ имъ само десетина крачки, нѣкои отъ тѣхъ сѫ вече до самитѣ окопи... Нъ свѣтватъ ножовитѣ, нѣкакъвъ вихъръ отъ ура се надава отъ върха, нѣщо силно изтропулява и като буренъ талазъ, се хвърлятъ върху Турскитѣ табори юнацитѣ Руси и Опълченци и ги смитатъ надолу.

Открива се отново силенъ Турски огънь; позицията захваща пакъ да се обсипва отъ

Защитата на Българи отъ Руситѣ и Българскитѣ Опълченци на 9, 10, 11 и 12 Августъ 1877 год.

Когато се свършиха патроните — нашия нѣкой: тъпканите камани и удрете съ дървета! хвърляйте труповетѣ на убитите! — И завлѣкоха камани и дърва върху главитѣ на тържествующия непріятель...

дъждъ куршуми; гранатитѣ закръстосватъ пакъ отъ три страни и пакъ се засъбарятъ единъ подиръ другъ Опълченцитѣ и Руситѣ.... Слѣдъ ½ часъ привтасватъ нови Турски табори и тръбитѣ отново пакъ засвирватъ атака и Турцитѣ съ викове „Алахъ, Алахъ“, пакъ се хвърлятъ въ новъ юрушъ, още побѣсенъ, още по-стрѣмителенъ...

И падатъ тѣ пакъ по стотина, хиляди и остапалитѣ все продължаватъ да се катерятъ нагорѣ... Ето вече сж пакъ близко... Ето стигнаха до самитѣ окопи... Нъ отново заревава урата, отново заработватъ ножоветѣ и щиковетѣ и, Турцитѣ пакъ сж смѣтени надолу и съ викове „Амаиъ“ отново почватъ да бѣгатъ назадъ... Отстжпитъ на стотина двѣстѣ крачки, открийтъ огънь, починатъ си малко, успокоятъ се и пакъ подемватъ своето „Алахъ, Алахъ“ и отново лазятъ, като дяволи, по стръмнината... И все така цѣль день съ цѣли петнадесеть юруша, Турцитѣ напъватъ да прѣвзематъ Св. Никола, нъ биватъ юпашки отблъсвани всѣкога отъ дружнитѣ атаки на Руситѣ и Опълченцитѣ.

Презъ тоя день Турцитѣ най-силно налитаха срѣщу лѣвия флангъ на позицията, която бѣше заета само отъ нашитѣ Опълченски дружини. Окопитѣ на това мѣсто се намираха на по ниско и околнитѣ върхове, заети отъ Турцитѣ, ги обикаляха като под-

кова и спомагаха за обстрѣлването имъ на кржстъ съ пѣхотенъ огънь. При това дола, който дѣлѣше Турцитѣ, не бѣше много дълбокъ и капаритѣ и шубрацитѣ по склона прикриваха настжпването на неприятеля и му даваха възможность да се крие задъ тѣхъ и всичкото врѣме да безпокои съ огънь отъ стотина крачки находящитѣ се въ окопитѣ Опълченци. Почти всичкитѣ направени тоя день юруши бѣха напълно насочени срѣщу окопитѣ на 4-а дружина, гдѣто сѣдлото, което съединява върха Св. Никола съ върха Бедекъ, спомагаше на неприятеля да достига до позицията безъ силно заморяване. Но едно врѣме, малко остана Турцитѣ да прѣвзематъ тия окопи, даже пѣкои отъ тѣхъ достигнаха чакъ до насипитѣ и хващаха ножоветѣ на Опълченцитѣ, нъ юнашкото държание на тая дружина и смѣлото и хвърляние на ножове, спаси и тоя пжть позицията и отблъсна съ голѣми загуби приближилитѣ се вече на десетина крачки Турци.

При единъ отъ бѣснитѣ юруши, Опълченцитѣ отъ единъ окопъ, обсасилени вече отъ силния пѣхотенъ огънь на неприятеля и отъ постоянното цѣлъ день валяние на гранатитѣ, неможали вече тъй смѣло да посрѣщатъ съ залпови Турскитѣ табори. Възползувани отъ това, Турцитѣ се приближили до окопа на двадесеть крачки и когато Опълченцитѣ скочили за да се хвърлятъ върху тѣхъ съ ножови, пада въ окопа една граната и ги накарва да се спржтъ. Таборитѣ биле вече на десетина крачки и още само една минута, и тѣ щѣли да се хвърлятъ на щикъ върху нашитѣ. Обаче въ тоя опасенъ мигъ юначния Унтеръ-Офицеръ Грудовъ, родомъ Българинъ, избавя другаритѣ си отъ пръскашето на гранатата и ги насърдчава за да се хвърлятъ срѣщу Турцитѣ. Безъ да му мисли, че може да бжде убитъ, той бързо зграбва гранатата и съ вика „ура“ изкача отъ окопа и съ силно затичване я запраща въ Турскитѣ гжсти редове. Разпръсването ѝ събори около десетина Низами, а пъкъ Опълченцитѣ, които се хвърлиха отъ окопа слѣдъ Грудова, посрѣщнаха останалитѣ съ ножоветѣ си и ги смѣтоха съ голѣми загуби отъ върха...

Вечерьта битката се свърши късно и храбритѣ защитници можаха най-послѣ да въздъхнатъ свободно и да си отпочинатъ. Държани цѣлъ день безъ вода на позицията (Турцитѣ бѣха засѣднали въ капаритѣ около изворитѣ и убиваха всѣкой който отиваше за вода), тѣ поискаха да се възползуватъ отъ нощьта и да си я набавятъ. Нъ указа се, че Турскитѣ стрѣлци отъ околнитѣ на изворитѣ канари продължаваха да пазятъ будно водата и щомъ имъ се мѣрнеше само сѣнка

Унтеръ-Офицера Грудовъ врѣби недѣлата въ окопа граната, изхвѣрли бѣрзо и като се завѣрти и отъ камарата хвлу въ Турскитѣ рѣдове.

край изворитѣ (бѣше лунна нощь), тѣ въ сѫщия мигъ откриваха честь огънь. Както прѣзъ деньтъ, тъй и прѣзъ тая нощь, повече отъ тридесеть юначни и рѣшителни войници бѣха убити и ранени около тия извори, а много и недостигваха до тѣхъ и биваха убивани още при спускането имъ въ долътъ... Жедно не се стосше и намираха се храбри момчета, които при очевидна смъртъ, отиваха да допесатъ вода на своитѣ другари. Отиде нѣкой, забави се — значи убитъ или раненъ; отиде другий, пѣма и него — значи и той е прѣхлопанъ отъ нѣкой куршумъ; отиде и третий... и тъй нататъкъ и само по нѣкога, нѣкой ще се върне читавъ и здравъ съ пълни манерки...

Около 10 часа, когато Опълченцитѣ почиваха и усилваха своитѣ окопи, Турцитѣ, успѣли вече да се прѣмѫкнятъ незабѣлязано на стотина крачки до тѣхъ, насмалко щѣха да влѣзятъ въ окопитѣ. Обаче щомъ долътъ заехтя отъ хилядното „Алахъ, Алахъ“ и Турцитѣ се втурнаха въ окопа, стрѣснатитѣ Опълченци бързо заграбиха пушкитѣ, втурнаха се да посрѣщнатъ непріятеля и, слѣдъ като успѣха да дадатъ нѣколко залпа, отбѣснаха съ голѣми загуби Турскитѣ табори. Когато луната изгрѣ и освѣти мѣстото на туй нощно сражение, страшна картина се прѣдстави прѣдъ очитѣ на Опълченцитѣ. Отъ

самитѣ окопи до 300 крачки, цѣлата надолнина изглѣждашѐ като една обща камара отъ Турски трупове.

Напаренитѣ Турци вече не се опитаха да атакуватъ тая нощь, пъ защитницитѣ на позицията бѣха принудени да стоятъ будни, да внимаватъ за неприятеля и да усилватъ окопитѣ си.

На втория день 10-ий Августъ, боя се захвана още отъ тъмни зори по цѣлата линия, пъ Турцитѣ разбрали вече погрѣшката си отъ вчерашнитѣ атаки, не искаха повече да атакуватъ, до като не отслабятъ защитницитѣ съ огънь. Залѣгналитѣ задъ канаритѣ на 400 крачки хиляди и хиляди Низами, отъ три страни почнаха да изпращатъ градъ куршуми по окопитѣ и да бията не само, който се покажеше надъ тѣхъ, пъ и всички, които биваха изпращани нѣкадѣ по работа. Гранатитѣ, хвърляни отъ околнитѣ върхове, непрѣкъснато валяха на кръсть и вадлѣжъ по цѣлата позиция не даваха спокойствие, нито на първата линия, нито на резервитѣ. Нѣмаше разкрачъ земя, на който да не оре граната, да не се изсипватъ по стотина куршуми изведнажъ. Юнацитѣ Опълченци продължаваха да падатъ единъ слѣдъ другъ и ако ли все тъй отиваше работата, то до вечерьта, едва ли щѣха да оцѣлѣятъ половината отъ тѣхъ...

Къмъ 10 часа сутриньта, изпратенитѣ непиятелски войски въ обходъ на двата фланга, се изкачиха по околнитѣ върхове и обградиха като съ подкова позицията. Да се отблъснатъ Турцитѣ отъ тия върхове, нѣмаше достатъчна войска и само единъ легкъ пашъ отъ Турцитѣ по фланговетѣ, тѣ можаха вече да обградятъ отъ четири страни Шипченския малъкъ отрядъ.

Тъй като Турскитѣ стрѣлци снабдени съ цѣли сандъци патрони продължаваха и тоя день да стрѣлятъ по изворитѣ и да не допускатъ нашитѣ да вематъ вода, бѣха извикани охотници Опълченци за да изгонятъ отъ канаритѣ тия Турци. И намѣриха се храбри момчета да отидатъ сръцу тѣхъ на явна смъртъ, за да освободятъ изворитѣ и да прѣкратятъ веднажъ за всѣкога това избиване на изпратенитѣ за вода войници. Потеглиха около 15 Опълченци и хвала на тѣхното юначество и самопожертвуване, слѣдъ като паднаха петима отъ тѣхъ*), тѣ достигнаха до канаритѣ и избиха скрититѣ въ тѣхъ Турски стрѣлци. Отъ тоя часъ изворитѣ бѣха свободни и макаръ Турцитѣ да продължаваха да стрѣлятъ по тѣхъ, огъня имъ бѣше отдалечъ и не посмѣяха повече да ги приближатъ.

Мина се и втория день и нощьта настжпи, пъ тя не успокои пакъ храбритѣ защитници.

*) Между които и юначния унт.-офицеръ Стефанъ Славовъ отъ Болградъ.

Пушкитѣ пукаха цѣла нощь ту-тукъ ту-тамъ, Турцитѣ се памираха предъ окопитѣ толкова близо, щото ясно се слушаше говорешето имъ; тѣ всѣкоя минута можаха да се хвърлятъ въ нощна атака и да превзематъ позицията, а най-главното — тамъ отзадъ на двата флапга, като клѣщитѣ на грамаденъ ракъ, се виждаха огньоветѣ на издаденитѣ напрѣдъ згодни неприятелски позиции, отъ които утрѣ Турцитѣ, щѣха да се хвърлятъ и съвършенно опичтожатъ храбритѣ защитници.

Цѣли два дена вече Опълченцитѣ не бѣха склопвали очи, цѣли 48 часа водиха непрестанно бой; повече отъ 15 Турски атаки тѣ бѣха отблъснали, патронитѣ и гранатитѣ имъ бѣха вече на свършване, а пъкъ неприятеля, като че ли извираше отъ земята и все повече и повече изваждаше нови войски въ боя и се готвеше, както и да е да превземе Балкана. Казваха, че утрѣ щѣла да пристигне помощь на нашитѣ, нъ кой знае, да ли тя ще успѣе на врѣме, дали Турцитѣ до тогава не ще свършатъ съ Шипченския отрядъ.

Най-послѣ настжпи 11-ий Августь най-опасний день на отбраната — день, който трѣбваше да рѣши вече изхода на тридневния бой. Споредъ съставения отъ Сюлейманъ Паша планъ, подъ огжня на силнитѣ Турски батареи, най-напрѣдъ тръгнаха срѣщу най-слабото мѣсто на Шипченската позиция

20 табора отъ лѣвото крило, а слѣдъ тѣхъ, се хвърлиха отъ центъра и отъ дѣсния флангъ и останалитѣ 30 табора... Вжтрѣ въ нѣколко минути цѣлия балканъ пламна пакъ и забълва огжнь; отново пакъ пушкитѣ и топоветѣ заработиха често, често, и цѣли снопови Турци почнаха пакъ да се катуркатъ въ долинитѣ. Пакъ падатъ по стотина, пакъ падатъ по двѣстѣ, а вмѣсто тѣхъ, като дяволи се катератъ хиляди и хиляди. Изпопълнени сж долинитѣ, почерняли сж стръминитѣ и гората блика отъ черенъ паплачь и всичко това подъ звуковетѣ на 600 тржби и барабани, съ воя на непрѣкъснатото „Алахъ Алахъ", съ хиляди псувни и проклятия, пълзе на горѣ и се приближава къмъ окопитѣ. Атакуватъ отъ фланговетѣ, атакуватъ отпрѣдъ: изъ гората, по долинитѣ, по урвитѣ, и по капаритѣ — отъ всѣкъдѣ и на всѣко мѣсто, цѣли 50 табора бѣсни Низами.

Ето ги вече тѣ сж близко, ето че тѣ турятъ щиковетѣ и надаватъ побѣденъ викъ, ето... ето... Нъ отново пакъ се напервать щиковетѣ и ятаганитѣ на нашитѣ, отново заревава урата..... и бѣгатъ пакъ стрѣмоглаво надолу, като подплашено стадо, хилядитѣ Турци... Нъ избѣгва прѣдната линия, посрѣщатъ я резервитѣ, блъсватъ я напрѣдъ и пакъ всичко се повръща и пакъ отново почва то да лази нагорѣ къмъ окопитѣ... До-

линитѣ се обърнаха вече на салхана, кръвьта шурти и облива капаритѣ, тѣла се струпватъ едни върху други, а тръбитѣ постоянно свирятъ ли свирятъ атака... И отново се зачерняватъ баиритѣ и заревава пакъ „Алахъ Алахъ“ и отново съ клѣтви и съ вика „Аманъ“ всичко бѣга оплашено пакъ назадъ....

Вече петь юруша сж отбити, нъ още пладнѣ е едвамъ, а пъкъ до вечерьта, кой знае колко ще направятъ още Турцитѣ. А редоветѣ на юначнитѣ защитници, поражаваши отъ три страни, почнаха силно да намаляватъ; имаше убити и ранени повече отъ хиляда, а пъкъ всѣка минута продължаваха да падатъ се нови и нови жертви. Ето и патронитѣ останаха само по 10 на пушка, ето и половината отъ пушкитѣ сж се развалили отъ стрѣлба и, едва ли ще могжтъ да се удържатъ нашитѣ още нѣколко часа...*).

Трѣбваше да се пестятъ патронитѣ и почнаха да стрѣлятъ по рѣдко, ала това още повече вкуражи Турцитѣ... Слѣдъ всѣкоя отбита атака, тѣ почнаха вече да не бѣгатъ надалечъ, а залѣгнали само на стотина крачки отъ окопитѣ, скрити въ канаритѣ и затулени задъ тѣлата на убититѣ, захванаха да застрѣлватъ всѣкой, който имъ се мѣрнеше прѣдъ очитѣ или си покажеше главата надъ окопитѣ...

*) Пушкитѣ на нашитѣ Опълченци бияха добрѣ, нъ иглитѣ на затвора имъ се чупяха лесно.

Къмъ три часа слѣдъ пладне, работата се обърна още по-злѣ; половината отъ защитницитѣ бѣха убити и ранени, нѣкои топове нѣмаха вече гранати, тукъ тамъ се памираше нѣкой и другъ патронъ, а помощьта се още не пристигаше...

Вече дванадесетата атака е отбита, вече шесть пжти Турцитѣ достигаха до окопитѣ и биваха смитани надолу, повече отъ 15 табора бѣха оничтожени, нъ твърдоглавия Сюлейманъ не искаше и да знае и заповѣдваше се нови и нови атаки... Къмъ 4 часа слѣдъ пладне, захванаха да се чувятъ нѣкакви гърмежи въ тилътъ на позицията и защитницитѣ помислиха, че помощьта имъ вече е пристигнала, нъ вмѣсто това се указа, че Турцитѣ успѣли вече да прѣсѣкжтъ пжтя и да заградятъ отъ всички страни позицията. При това побѣснелия, да прѣвземе тоя день Балкана, Сюлейманъ извади всичката си войска и заповѣда юрушъ по цѣлата линия — послѣдния юрушъ и най-жестокия отъ всичкитѣ, които бѣха направени до сега...

Тогава 40,000 души Турци, съ грозенъ и побѣдепъ викъ, се втурпаха отъ всичкитѣ страни къмъ позицията. Срѣщу тѣхъ, тукъ тамъ се обаждаха рѣдки залпове, а повечето наши топове мълчаха вече... Нѣмаше гранати... Нѣмаше патрони... Виждаше се вече ясно, че позицията ще падне скоро въ непиятел-

ски ржцѣ... Нъ и въ тая опасна минута, нашитѣ пакъ не се оплашиха... Нѣмаше съ какво да се стрѣля, пжтя бѣше вече прѣсеченъ, помощьта окъсня... Тогава?... Тогава запѣха свойтѣ юнашки пѣсни, почнаха да се цалуватъ и да се прѣгръщатъ и да се кълнятъ — да измрятъ съ щика въ ржката, нъ да не се прѣдаватъ въ плѣнъ...

Търкаляйте камжни! Удрѣте съ дървета! Хвърляйте тѣлата на убититѣ! — а слѣдъ това гответе и щиковетѣ! — изкрѣщя нѣкой... И заваляха камжни, дърви и трупове върху главитѣ на тържествующия вече непріятель. Запрàтенитѣ отъ скалата, въ паплача, дървета смазваха главитѣ на десетина изведнажъ, а търкулещитѣ камжнаци отваряха дълги пжтища прѣзъ Турскитѣ редове. Не видѣли до тогазъ подобно чудо и оплашени отъ страшната рѣшителность на тая шепа юнаци, приближилитѣ вече Турски орди, бѣха обзети отъ ужасъ и непосмѣяха да се изкачатъ въ окопитѣ, гдѣто ги чакаха настръхналитѣ грозно ятагани и щикове... Тѣ се спрѣха прѣдъ окопитѣ за нѣколко минути и отново откриха своя убийственъ огжнь... Сюлейманъ ставаше все по-бѣсенъ, тржбитѣ непрѣставаха да свирятъ атака и офицеритѣ крѣщяха, насърдчаваха, заплашваха, и удряха Низамитѣ да вървятъ на юрушъ, нъ вече никой не смѣеше да се мръдне по-нататъкъ...

Най-послѣ, привечеръ, отново тръгнаха ордитѣ сърдити, отново се захвана бѣсния юрушъ, а горѣ, окопитѣ мълчаха вече и само настръхналитѣ въ тѣхъ щикове и ножове чакаха за послѣденъ пжтъ да посрѣщнатъ непріятеля и въ страшенъ двубой да му продадатъ скъпо позицията си... Нъ въ туй опасно врѣме, когато вече прѣвзиманието на позицията висѣше на конецъ, когато юнацитѣ Опълченци се готвѣха да се хвърлятъ върху Турскитѣ табори и да умратъ съ ножа въ ржка, зачу се нѣкаква си грьмогласна ура къмъ тилътъ, нѣкаква войска изпопълни пжтя, който водеше отъ къмъ Габрово и чести, чести залпови взеха по-силно да уртятъ къмъ дѣсното крило на позицията... Помощь! Помощь дойде!... — се провикнаха отъ окопъ въ окопъ и хилядна грьмовита и тръжествена ура се подъе въ мигъ по Балкана... И като вихръ съ пастръхнали ножове и щикове, съ бѣсна и стрѣмителна атака, нашитѣ се хвърлиха яростно върху стоящитѣ наблизко табори и съ страшно клане, ги смѣтоха за послѣденъ пжтъ надолу изъ стръмнитѣ сипеи.

Прохода бѣше вече спасенъ... Непріятеля отстжпи разбитъ и изгуби надѣждата да прѣвземе вече позицията... Прѣзъ нощьта пристигнаха още войски, на другия день, числото имъ се увѣличи и Турцитѣ

слѣдъ като се опитаха два три пѫти да нападнатъ, почнаха вече да се окопватъ по околнитѣ върхове и сами да се готвятъ за отбрана... На другия день слѣдъ боя силно изморенитѣ и пострадалитѣ отъ непріятелския огънь Опълченски дружини, бѣха снети отъ позицията и изпратени долу на почивка. Не спали цѣли 4 денонощия, изморени съвсѣмъ, немити, изцапани и почернѣли отъ димъ и прахъ и, държани почти прѣзъ всичкото врѣме гладни и жедни, Опълченцитѣ най-послѣ можаха да се расположатъ на почивка, край една рѣка и тамъ да подкрѣпятъ своитѣ сили съ прѣсна водица и съ топла храна. Тъй се свърши тая славна отбрана на Шипченския проходъ отъ 6000 души юначни войници срѣщу 40,000 души Турска войска. Загинаха около 1000 войници, нъ непріятеля загуби повече отъ 15,000 души.

Тамъ по зѫбеститѣ пукнатини на скалитѣ, по шемедната стръмнина на исполинскитѣ урви, по челата на голитѣ и вирнатитѣ въ небеса чуки на гордия Балканъ, едва ли не въ облацитѣ, нашитѣ Опълченци извършиха прѣдъ очитѣ на цѣлия свѣтъ, славенъ боенъ подвигъ — небивало до тогазъ чудо, и злѣ отмѫстиха за петстотинъ-годишнитѣ мѫки и теглила на нашия народъ; тамъ Българскитѣ синове се изпрѣчиха на пѫтя на довчерашния си повѣлитель — Турчина, и

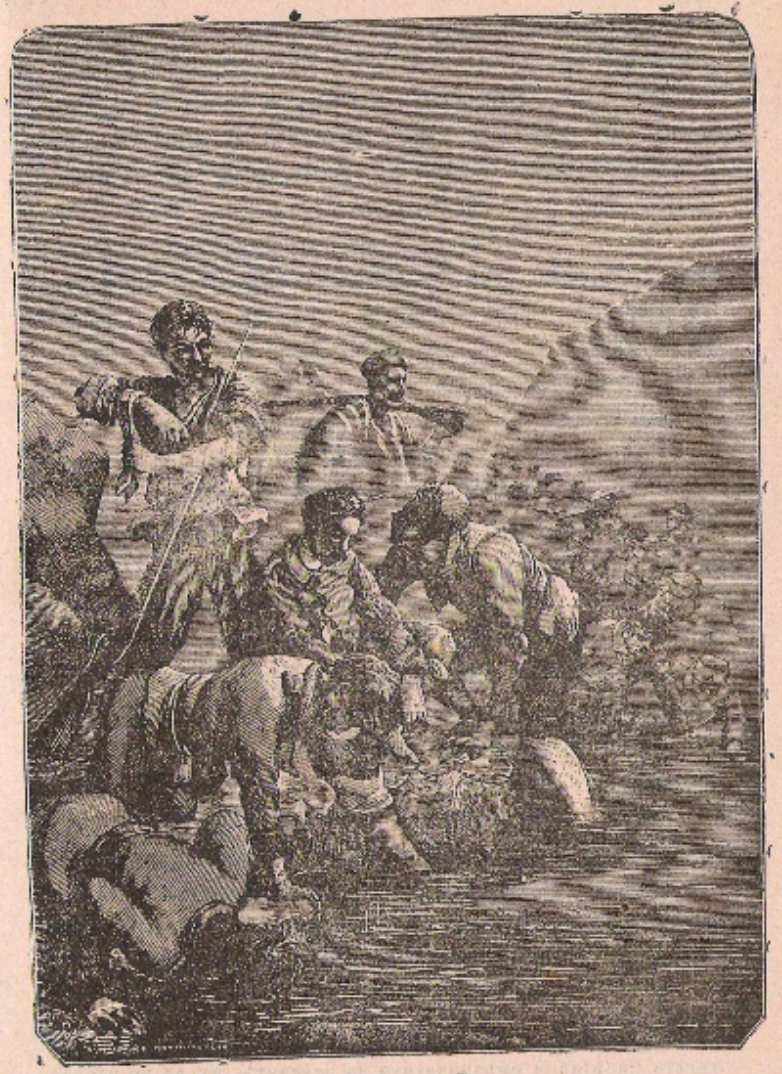

Слѣдъ 4-дневенъ непрѣстаненъ бой Опълченцитѣ бѣха смѣнени и оставени на почивка при р. Янтра. Немити толкова дена и послѣпѣли отъ жажда тѣ се втурнаха къмъ рѣката.

въ славенъ съ него двубой по скалитѣ спомогнаха да се съкруши мощната вражеска сила и да се извоюва свободата на нашето многострадално Отечество!... Отъ деня на послѣдния бой, при покоряването на България, Османлитѣ пръвъ пѫть можаха да видятъ, какво значи твърдостьта на Българина и неговата рѣшителность да мрѣ за своето Отечество. Турцитѣ дълго врѣме ще си спомнятъ съ страхъ за Шипченския бой; дълго врѣме има тѣ да се стрѣскатъ при името „Опълченецъ“ „Комита“.....

Хвала на Васъ юнаци и славни Шипченски герои! Поклонъ прѣдъ Вашето мѫжество и дивна самоотверженость! — Защото по върховетѣ на Шипка, Вие смаяхте цѣлия свѣтъ и Гръцкото Термопили*) блѣдиѣе силно прѣдъ ореола на славния Ви подвигъ. Ревахте Вие тогава грозната за врага ура, четири дена напъвахте юнашкитѣ си мишци, излагахте си гърдитѣ, изтичахте отъ кърви, падахте единъ слѣдъ други и дружно задържахте бѣснитѣ табори, до като най-послѣ, стѫпкахте подъ краката си могѫществото и славата на Османлитѣ, блѣсака и вѣличието на тѣхния полумѣсецъ! И днесъ, изгѣлнили свѣ-

*) Термопили се нарича единъ проходъ въ Гърция, гдѣто тристa Спартанци прѣдпочетоха да загинатъ, нъ да не отстѫпятъ прѣдъ многочисленитѣ си непрiятели — Перситѣ.

щенния си дългъ, Вие бурни чеда на грѫмътъ и урата почивате подъ кръстоветѣ тихо и скромно по билото на Балкана и отъ ямитѣ на братскитѣ гробове, подъ облѣтата съ Вашата кръвь земя. Вие съ напрѣгнато ухо се вслушвате къмъ Сѣверъ и Югъ и вникавате за успѣха и славата на нашето Отечество....

Спете герои спокойно! Легка Ви прѫстъ! България на Васъ дължи честь, слава и свобода, — а ние Българскитѣ войници, Ваши наслѣдници, — вѣченъ спомѣнъ и благодарность за оставения намъ завѣтъ и примѣръ за подражание въ пѫтя на славата и вѣличието на нашето Отечество. Кълнемъ Ви се, че ние ще Ви слѣдваме и нѣма да Ви посрамимъ въ боевете срѣщу непрiятеля.

Славния бой на Българскитѣ Опълченци при атаката на Шейново.

(28 Декемврий 1877 година).

одиръ славната отбрана на Шипченския проходъ, прѣзъ дните на 9, 10, 11 и 12 Августъ, Турцитѣ, окопани по околнитѣ върхове, захванаха да се отбраняватъ и да пазятъ пѫтя за Казанлѫшкото поле... Цѣли 4 мѣсеца Руситѣ и Турцитѣ стояха едни срѣщу други; непрѣстанно — цѣли сто дена топоветѣ и пушкитѣ и отъ двѣтѣ страни не млъкнаха день и нощь; хиляди и хиляди Руси и Турци, падпаха убити, ранени и замръзнаха отъ студъ, нъ нито едните, нито другитѣ се рѣшаваха да прѣминатъ въ настѫпление и да атакуватъ позицитѣ си...

Тъй се продължи почти цѣлата есень и

зима. Най-послѣ прѣдаде се Плѣвенъ и Руската войска, която го обграждаше, се освободи и тръгна за Шипка. При всичко че бѣше срѣдъ зима, Рускитѣ началници рѣшиха да прѣминатъ Балкана и войската имъ да настѫпи за Едрене. Нъ по напрѣдъ трѣбваше да се изпѫдятъ Турцитѣ, които се бѣха загнѣздили по високитѣ върхове на планината. Да се атакуватъ тѣхнитѣ позиции отъ фронта бѣше повече отъ невъзможно; дълбокитѣ долища, които ги отдѣляха отъ Руситѣ, бѣха засипани съ по нѣколко метра снѣгъ, а урвитѣ, които се спускаха отъ върховетѣ — бѣха леденисали и по тѣхъ не можеше да стѫпи човѣшки кракъ... Нагласиха да ги заобиколятъ отдалечъ. Съставиха два отдѣлни отряда и ги изпратиха по околнитѣ пѫтища, непазяни отъ Турцитѣ. Отрядитѣ тръгнаха на върхъ първия день на Коледа.

До днесь не е бивала такава люта зима, каквато прѣзъ врѣмето на тая война. Студъ страшенъ, а пъкъ снѣга даже въ низкитѣ мѣста бѣ достигналъ до поясъ. Къмъ Коледа зимата се усили още по-вече и както се казва, дърво и камакъ се пукаха отъ силния мразъ, а пъкъ снѣга въ Балкана достигаше цѣлъ човѣшки бой.

Пѫтищата, отъ гдѣто трѣбваше да прѣминатъ отрядитѣ, сѫ почти пѫтеки, прѣзъ които даже лѣтно врѣме трудно се минава,

а пъкъ тогава бѣха още и засипани и нанесени съ пръсти повече отъ два метра. Трѣбваше да се отива на посоки и да се прави пжть съ обхвтване на снѣга, а топовитѣ съ страшни усилия да се изкачватъ и да се снимать разглобени на ржцѣ. —

Нашитѣ Опълченски дружини влѣзоха въ отряда на генерала Скобелева и имъ се падна да вървятъ по най-лошия пжть — просто по една пжтечка, която стръмно се качуваше

по Балкана, и оттатъкъ изведнажъ се спускаше по стръмната урва... Още съ тръгването си, войскитѣ осѣтиха трудностьта на похода; още отъ първия километръ се почнаха мжчнотиитѣ и газенето до поясъ снѣга. Ако ли за прѣднитѣ бѣше трудно да пробиватъ партина и да отварятъ пжть, то не бѣше помалко трудно и за заднитѣ да слѣдватъ по рохкавия и разиграиъ снѣгъ. Краката потжваха и се плъзгаха на всѣка крачка, а партината се извиваше край дълбоки пропасти стръмно и право нагорѣ, и само едно малко невнимание и, човѣкъ можеше да полѣти надолу изъ урвата. Километра се вземаше за цѣлъ часъ, а пъкъ всичкия пжть бѣше повече отъ 20 стръмни и урвести километри...

Топоветѣ съ страшни мжки се влачеха нагорѣ... Нѣхотницитѣ, натоварени съ раницитѣ, трѣбваше до сномагатъ на движението: едни носѣха въ ржцѣтѣ си по 2—3 гранати, други влачеха артилерията, а трети, освѣнъ своитѣ, носѣха пушкитѣ на другаритѣ си, които помагаха на топоветѣ. Едвамъ само слѣдъ 10 часа изкачване, нѣкои части отъ отряда успѣха да достигнатъ билото на Балкана, отъ гдѣто трѣбваше вече да почнатъ да се спускатъ надолу къмъ Казанлъшкото поле...

Нъ ако ли изкачването бѣше мжчно, то пъкъ спускането се указа почти невъзможно. Пжтя отъ върха, изведнажъ се надвесваше надолу по стръмна и силно подлесната урва, а на нѣкжде той съвсѣмъ се изгубваше по шеметнитѣ балкански сипеи. Замръзнала дебела кора покриваше снѣга, а на нѣкои мѣста, съ цѣли километри, леда блѣщеше като огледало по грамаднитѣ пропасти. Трѣбваше да се стжпва внимателно, разкрачъ по разкрачъ, единъ по единъ, а по

заледенитѣ мѣста да се слиза сѣдишкомъ и съ хлъзгайие.

Най-послѣ, слѣдъ три дневно скитание и страшни мъки по урвитѣ и пропаститѣ на Балкана, отряда на генералъ Скобелева успѣ да се спустие въ полето.

Работата излезе тъй, че освѣнъ войскитѣ, които Турцитѣ имаха горѣ по върховетѣ на Балкана, тѣ имаха още и други-долу въ равнината... Подъ село Шипка въ полето се намира с. Шейново; околностьта на това село е обрастнала съ едра гора, а задъ гората въ полукржгъ се извиватъ цѣлъ редъ високи могили... Крайщата на гората бѣха окопани съ табии, могилитѣ бѣха изровени съ ложементи за пѣхотата, а между тѣхъ построени голѣми редути и батерии... Цѣли 30,000 души Турци бѣха засѣднали на тая силна позиция и пазяха да не би Руситѣ да се покажатъ отъ нѣкой проходъ на Балкана...

Отряда на генералъ Скобелева, слѣдъ едно малко сражение, на 27-ий Декемврий вечерьта, изпѫди авангарда на Турцитѣ отъ с. Имитлий, и на 28 почна да настѫпива срѣщу укрѣпената позиция при с. Шейново...

На сутриньта още отъ зори войскитѣ се построиха и тръгнаха срѣщу Шейново. Нъ много криво и обидно стана на нашитѣ Опълченци, когато вмѣсто очакванието имъ да се

литнатъ първи въ боя, — тѣхъ ги назначиха въ резерва...

— Какво е това?... Назъ пакъ ни тикнаха назадъ!... Пакъ изкараха Рускитѣ полкове напрѣдъ! Нима ние се биемъ лошо? Нашитѣ смѣтки не сѫ разчистени съ тоя Турчинъ и намъ ни трѣбва атака — да си пакърнавимъ щиковетѣ, а не да стоимъ въ резервъ и да стигнемъ, когато боя бѫде вече свършенъ! — тъй мъмрѣха Опълчещитѣ и се късаха отъ ядъ и отъ завистъ, като гледаха прѣдната Руска линия да отива вече срѣщу неприятеля...

Ето тръбитѣ засвириха, Знамената стрѣмително се понесоха напрѣдъ, и цѣлия боенъ строй отъ Тунджа до Балкана тръгна срѣщу неприятелската позиция. Гърмежи и трѣсѫци, бомби и куршуми се понесоха въ цѣлия ширъ и ехото на Балкана подье и затъпти съ ревътъ на славната битка. Рускитѣ дружини вървяха напрѣдъ безспирно и бързо се приближаваха къмъ неприятеля. Тѣ се хвърлиха дружно върху Турскитѣ ложементи, прѣвзеха ги и почнаха да настѫпватъ по-нататъкъ. Нъ прѣдъ тѣхъ се изпрѣчиха силнитѣ Турски укрѣпления и огѫня вчести най-силно и захвана да ги бие на крьсть. Градушка куршуми почнаха да изсипватъ Турцитѣ върху настѫпващитѣ Руски дружини, по стотина почнаха да падатъ Ру-

ситѣ убити и ранени и, въ 10 минути вжтрѣ, прѣднята имъ линия е вече разрѣдена и почти разсипана отъ силния огънь. Турцитѣ бѣха измѣрили разстоянието и скрититѣ въ укрѣпленията табори стрѣляха съ вѣренъ мѣрникъ, а освѣнъ това Руситѣ настжпваха по съвършенно открито равнище и не намираха закрития за войскитѣ си. Стана нужда да се извикватъ нови части отъ резервитѣ и да се подкрѣпи на нѣкои мѣста прѣднята линия.

И падна се голѣмото щастие на 5-а и 6-а Опълченска дружина да влѣзатъ въ състава на Рускитѣ войски, които бѣха извикани напрѣдъ. Гладни за бой и побѣсняли да накървавятъ ножоветѣ си, Опълченцитѣ, прѣдвождани отъ своитѣ храбри Офицери, тръгнаха смѣло и почнаха, подъ градъ куршуми и гранати, да се приближаватъ къмъ прѣднитѣ части. Засилени вече въ налѣта си, тѣ бързо прѣминаха дружинитѣ и ротни резерви и се приближиха до веригата. Тогава настръхнаха грозно тѣхнитѣ ятагани зарева гръмогласната тѣхна „ура“ и съ бѣсна стръвъ тѣ се спустнаха върху непріятеля и се хвърлиха върху прѣдното Турско укрѣпление. Гжмови и трѣсащи, бомби и гранати и ужасенъ убийственъ даждъ отъ куршуми посрѣщна туй хвърляне на нашитѣ юнаци. Испопадаха половината, нъ другитѣ стигнаха до укрѣплението, вмъкнаха се вжтрѣ и почнаха да работятъ

Поручикъ Николаевъ поема командуването и съ личенъ примѣръ увлича дружината върху могилата и като скача въ укрѣплението отдѣсно лѣта шикона сѣкира прѣзема топоветѣ и накара Турцитѣ да сложатъ оржжие.

грозно съ ножоветѣ и прикладитѣ, а слѣдъ малко и цѣлата бойна линия съ развѣти Знамена, съ музика, и съ шума на барабанитѣ и тржбитѣ, съ гръмогласна и тържествена „ура“ тръгна на приставъ върху неприятелскитѣ пълчища. Турцитѣ уплашени почнаха да бѣгатъ назадъ, нъ задъ тѣхъ, като ураганъ се втурнаха побѣдоноснитѣ войски и се вмъкнаха въ укрѣпленията. Започна се гонение съ стръвъ отъ укрѣпление, до укрѣпление отъ могила до могила, отъ ложементъ до ложементъ —едно избиване съ щикъ и приkладъ по стотина изведнъжъ, — една салхана за настигнатитѣ и атакувани въ укрѣпленията Турци. Цѣлото поле се осѣя съ трупове, а вжтрѣ укрѣпленията и тѣхнитѣ ровове се прѣпълниха отъ кръстци натрупани и прѣбити Низами. Особено нашитѣ Опълченци не даваха никому пощада и пжтя, по който тѣ минаха, почерня отъ лешове...

Турскитѣ табори не успѣваха да се опомнятъ и, като подплашено стадо, търсяйки спасение отъ позоция на позиция, тѣ ту стрѣляха бързо и ревяха своето „Алахъ, Алахъ“ ту треперяха като листи и падаваха викъ отъ ужасъ. Едвамъ се позадържяха на нѣкоя могила или редутъ и ето че върху тѣхъ се хвърляха пакъ отъ три страни повилнялитѣ и разсърдени отъ боя войници, и почваха да работятъ грозно съ щиковетѣ

и ножоветѣ. И захващаше се па ново бѣсната разправа и боричканието на смърть и падаха пакъ Низамитѣ на камари по брустверитѣ, по роововитѣ и блиндажитѣ. Отъ едното укрѣпление войскитѣ лѣтяха по-нататъкъ, вмъкваха се въ второ и само слѣдъ пѣколко минути блѣскания на щиковетѣ и извъртания на прикладитѣ, тѣ отново се втурваха върху третото укрѣпление.

Като послѣдня упора неприятеля бѣ заелъ съ резервитѣ си лѣса и селото и поиска да даде отпоръ на побѣдоноснитѣ войски. Голѣмитѣ и столѣтни брѣстове на лѣса бѣха отрупани съ накачени по тѣхъ Турски войници, а всѣкоя кжща отъ селото се бѣ обърнала въ малка крѣпость. Турцитѣ стрѣляха отъ дърветата, отъ покривитѣ на кжщята, отъ прозорцитѣ, отъ плетищата. Боя трѣбваше да става разкрачъ по разкрачъ, отъ дърво до дърво и всѣкоя кжща и градина да се прѣвзема съ ножове. Въ силния талазъ отъ литналитѣ се напрѣдъ войски бързо изпълни лѣса и селото и се почна отново биенето и трепанието на Турцитѣ. Въ кратко врѣме повече отъ половината Низами лѣгнаха на туй мѣсто отъ пушкитѣ и щиковетѣ, а другата часть изстласкана въ полето се спустна да се скрие въ срѣдното и най-главното укрѣпление, дѣто се намираше и Турския главнокомандующъ Вейселъ Паша.

Разстрѣлвани отъ четире страни, Турцитѣ най-послѣ бѣха сметени и събрани на едно мѣсто. Поискаха да се опрѫтъ за послѣденъ пѫть и цѣли 20,000 Турци откриха бързъ огънь, срѣщу настѫпающитѣ войски. Ала разпаленитѣ войници продължаваха да се приближаватъ и да пращатъ своитѣ залпове въ гѫстия Турски кичуръ и, още малко и тѣ щѣха вече да се втурнатъ за послѣденъ пѫть въ гѫстата Турска маса и да я изпотрошатъ съ щиковетѣ и прикладитѣ си. Нъ въ това врѣме на могилата се вдига бѣлъ байракъ. Низамитѣ хвърлятъ пушкитѣ си, клѣкатъ на колѣнѣ, вдигатъ рѫцѣ, молятъ за милость, викатъ „Амань“, треперятъ като листа и се прѣдаватъ срамно въ плѣнъ, безъ да се опитатъ да си пробиятъ пѫть съ щиковетѣ или поне да умрятъ съ оржжие въ рѫка!!...

Потрепера цѣла Турция, когато се научи за туй страшно разбиване; и разплакаха се безутешно Турскитѣ майки за хилядитѣ си паднали и плѣнени въ тоя бой синове и, потъмпя за всѣкога славата и величието на Турския полумѣсецъ. Пораженнето бѣше ужасно, погрома — съдбоносенъ. Прѣкрасната Розова долина стана гробница за Османлитѣ и, тамъ именно бѣ съдено да се съкрупи за послѣденъ пѫть могѫществото и вѣличието на славното нѣкога Турско царство. Богъ забавя нъ не забравя и всѣкога

отвръща съ стотица. Той видя звѣрствата, които тия орди извършиха прѣди нѣколко мѣсеца въ тая хубава страна; той чу писъка на хилядитѣ дѣчица, жени и старци, — изгорени въ огжня и съсѣчѐни отъ Турския ятаганъ, и най-послѣ, прати заслуженото наказание на тия кръвожадни Азиятци. Тамъ, въ борбата на голѣмата битка, стана грозното наказание и трупове Турски се натрѣпкаха на камари, кръвь Турска шурна и ороси изобилно земята, а силния студъ утрои числото на жертвитѣ, съ които трѣбваше Турчина да изкупи невинно пролѣтата кръвь на беззащитнитѣ жени и дѣца въ Ст.-Загора, Батакъ, Панагюрище и Клисура...

43 табора 93 топа, 6 знамена, 4 паши и всички офицери се прѣдадоха въ плѣнъ. Повече отъ 8000 души легнаха убити отъ щикъ и прикладъ по Шейновското поле; нъ Божия сждъ не се задоволи съ тия жертви и изпрати силенъ мразъ и повече отъ 10,000 низами замръзнаха и загинаха отъ студъ... Отъ напа страна имаше убити и ранени около 1500 души Руси и Опълченци. Особенно много пострада храбрата 5-та Опълченска дружина; отъ 12 офицери и 800 войници, които тя броеше прѣди боя, останаха само 150 съ двама офицери, а останалитѣ паднаха ранени и убити още при юнашкото хвърляние на дружината върху първото турско укрѣпление...

Между ранените отъ тая дружина офицери, бѣ и храбрия поручикъ Николаевъ, Българинъ, сега Генералъ-Лейтенантъ въ нашата армия (сѫщия, който въ Сръбско-Българската война командуваше при Пиротъ). Когато дружината се хвърлила съ ножъ и повечето офицери съ Дружинния командиръ паднали убити и ранени, поручикъ Николаевъ поелъ командуването и съ личенъ примѣръ увлѣкалъ всички върху могилата, заета отъ неприятеля и като скочилъ въ укрѣплението, слѣдъ люта щикова борба, прѣвзелъ 4 топа и заставилъ Турцитѣ да сложатъ оръжието*).

Самитѣ Руски военачалници признаватъ, че въ тоя славенъ бой, нашитѣ Опълченци сѫ надминали тѣхнитѣ очаквания и сѫ се държали блѣскаво и особенно, въ атаката сѫ се хвърляли като левове срѣщу силния неприятель. Прочутия по своята пословична храбрость и извѣстния на всички насъ Българи Генералъ Скобелевъ, който е наблюдавалъ отблизо командувашитѣ отъ него войски, останалъ очуденъ отъ юнашкото хвърляне на 5-та дружина въ атака и е пратилъ да питатъ: коя е тая храбра дружина и кой я прѣдвожда, и като узнава, че това сѫ Опълченци, спуска се съ копя къмъ тѣхъ и ги поздравлява: „Българи, юнаци сте Вие!...

*) Въ спомѣнъ на тая славна атака, мѣстното население и до днесъ нарича тая могила — *Дюкева-могила*, — по името на Поручика Николаева.

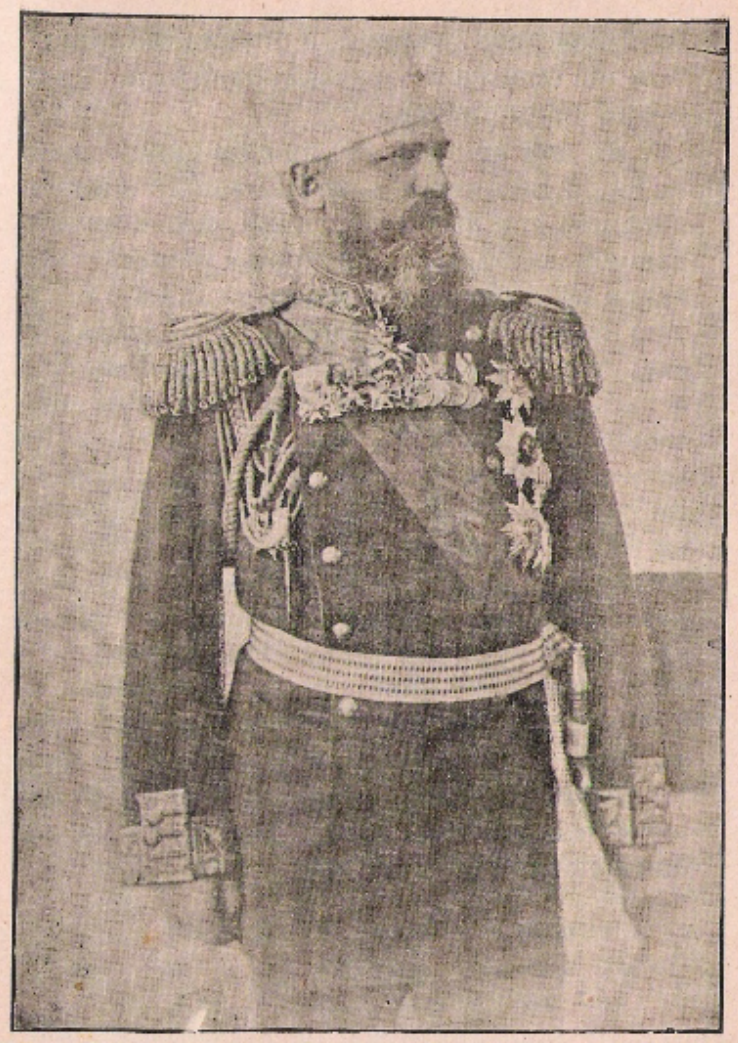

Поручика отъ 5-та Опълченска дружина Николаевъ — сега Генералъ-Лейтенантъ въ Българската Армия.

Биете се като сѫщински Руски войници!... Азъ ще доложа за ваната примѣрна храбрость, гдѣто трѣбва!..."

Въ тоя славенъ бой нашия Опълченецъ се би за послѣденъ пѫть и съ своето юнашко държение извоюва правото за сѫществуването на Българската войска, подготви оня пѫть, по който днесъ слѣдваме и съ пролѣтата си кръвь, по Шейновскитѣ укрѣпления, изми пятното отъ нашето робство и въскреси бойния духъ и завѣтната храбрость на нашитѣ юначни прадѣди... Поклонъ на Васъ герои, падинали на Шейновското поле, — вие наша гордость и слава на вѣчни врѣмена!... Вашия боенъ духъ ще живѣе за дълги години въ българския войникъ и урата която ревяхте въ атакитѣ си тоя день, и ваната бойна стрѣвь, съ която се хвърляхте съ ножъ въ тълпитѣ на вѣковния врагъ, и дивната ваша самоотверженость да умрете или да побѣдите, — ще бѫдятъ тѣ сѫщитѣ, когато българскитѣ войници пановo се исправятъ срѣщу тоя врагъ да защитятъ своето Отечество!...

Тридневния бой на Сливница и разбиването на Сърбитѣ.

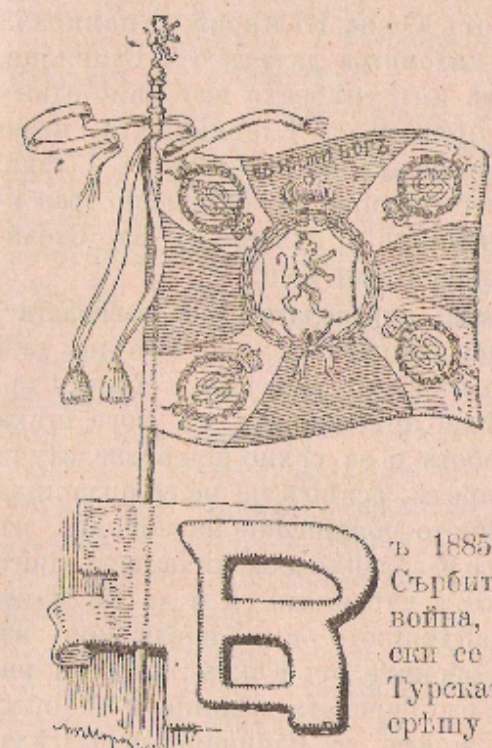

ъ 1885 год. когато Сърбитѣ ни обявиха война, нашитѣ войски се намираха на Турската граница и срѣщу Сърбия стояха само 9—10 дружини и нѣколко роти опце доброволци и милиционери, напи войници. Войната бѣ обявена на 2-ий Ноември, а вече на 4-ий сѫщий, Сръбската войска слѣдъ като отблъсна нашитѣ погранични части, се яви съ 40,000

души прѣдъ Сливница, т. е. на 30 километра отъ нашата Столица.

Подкрѣпленията, които бѣха изпратени на нашитѣ отъ Южна България, се намираха още на 200 километра далечъ отъ Сливница, а на Сърбитѣ имъ трѣбваха вече само единъ день, за да прѣвзематъ Сливнишката позиция и да достигнатъ до вечерьта въ София. Тъй щото изглеждаше за свършено разбиването на нашитѣ и падането на Столицата въ непріятелски рѫцѣ.

Ала **„човѣкъ прѣдполага а Богъ разполага“**, — казва пословицата и, съвсѣмъ не тъй стана, както вѣрваше вече цѣлия свѣтъ. Сърбитѣ не бѣха прѣмѣтнали съ кого щѣха да имать работа и за тѣхно нещастие, случи се, че Българитѣ, освѣнъ че не се оплашиха отъ ненадѣйното обявяване на войната, нъ още, силно се разпалиха и скочиха като единъ за да защитятъ Столицата си и да ги накажатъ за хайдушкото имъ навлизание въ България. Войскитѣ отъ Южна-България напустнаха бързо Турската граница и се отѫтиха къмъ Западъ, за Сливница, а 12-тѣхъ наши дружини, които стояха на Сливнишката позиция застанаха твърдо на мѣстата си и рѣшиха — да лѣгнатъ до послѣденъ човѣкъ, нъ да не допустнятъ Сърбитѣ да влѣзятъ въ София.

Рѣшено бѣ: **нито разкрачъ повече назадъ** и да става каквото ще, нъ да не се остави **непріятеля да мине по-нататъкъ отъ Сливница.** Но-добрѣ е да измрѣмъ по тия чуки, — казаха нашитѣ Офицери, — отъ колкото да дочакаме срамътъ — **Столицата ни да бѫде прѣвзета отъ Сърбитѣ!...**

А въ това врѣме Краль Миланъ, увѣренъ напълно въ успѣха на битката, съставляваше програма за тържествата, които трѣбваше да устрои въ София и, неговитѣ войници стояха безгрижно по бивацитѣ и се готвѣха за славното си влизане на другия день въ нашата Столица. Тѣмъ даже и въ ума имъ не минаваше, че тѣ могатъ да срѣщнатъ силно съпротивление отъ нашитѣ войски, а още повече, че могѫтъ да бѫдятъ разбити и, за туй, малко се интересуваха за това, което ставаше у нашитѣ. Тѣ даже, не знаяха, че вечерьта срѣщу боя пристигнаха на Сливница отстѫпалитѣ отъ гр. Трѫнъ наши 6 дружини.

Настѫпи 5-ий Ноемврий — день опасенъ за България, нъ день вѣликъ за нашитѣ войници. — **да изпълнятъ за послѣденъ пѫть свѣщенния си дългъ къмъ Отечеството и да паднятъ въ единъ бой съ два пѫти по-силенъ непріятель...** Още отъ тъмни зори нашитѣ 20 дружини: Бдинци, Плѣвненци, Дунавци, Плѣславци и Струмци се насочиха къмъ върховетѣ и заеха тихо — мълкомъ своитѣ

позиции. Притисни задъ ложементи, капари и шубраци, тѣ се готвѣха да се хвърлятъ като звѣрове върху жертвата си. Сърдцата имъ туптяха силно и често, очитѣ имъ блѣщяха грозно отъ рѣшителность и злоба и коравитѣ имъ рѫцѣ стискаха сърдито пушкитѣ и паежваха бодилата на остритѣ щикове за грозно и бѣсно клание.

Къмъ 9 часа сутрипьта умразния непрятель започна да се подава изъ мъглата и цѣли 36 Сръбски дружини се втурнаха на пристѫпъ срѣщу окопитѣ. На тѣхъ командиритѣ имъ сѫ казали: че Българина е страхливъ, че нашия младъ войникъ не умѣялъ да стрѣля, че нашитѣ Офицери не стрували нищо... и тѣ, Сърбитѣ, вървятъ ли вървятъ напрѣдъ гордо и продължаватъ да се подиграватъ съ нашитѣ войници.

Защо ли не ни очистятъ съ добро пѫтя? — Белята ли си търсятъ тия бугараши! — Не виждатъ ли че ние сме много! — Че ние вътрѣ въ два часа ще ги разпръснемъ като пилци! — си говорѣха Сръбскитѣ войници и вървѣха напрѣдъ смѣло и бодро.... Приближиха се тѣ вече на 1000 крачки, приближиха се на 800 и все чакатъ да видятъ Българския гръбъ.

Чакайте да имъ кажемъ ние тѣмъ! Нека да видятъ тия овчари какво ще рече Сръбски гнѣвъ! — си казаха Сърбитѣ и 10,000 тѣхни

войници залѣгнаха и откриха силенъ огънъ... Стрѣляха съ пушки и топове часъ, стрѣляха два, нъ нашитѣ все стояха и нито мислѣха да отстѫпватъ назадъ...

А боя ставаше все по-силенъ; стотина вече залпове уртяха и все повече вѣтстяваха; цѣли сто топа думтяха непрѣкѫснато и бомбитѣ и гранатитѣ една слѣдъ друга продължаваха да трѣщятъ и, всичко, въ длъжъ и въ ширъ, до гдѣто стигнеше окото: и полето, и долинитѣ, и върховетѣ ревяха отъ силний боенъ скъ и все повече се обвиваха съ гѫсти облаци димъ. Вече кръвь се лѣеше, тѣла падаха, убити и ранени съ стотини, нъ нито нашитѣ отстѫпваха, нито нъкъ Сърбитѣ смѣяха вече да мръднятъ напрѣдъ.

Каква е тая работа? — защо ли не бѣгатъ тия Българи? — се питатъ очудено Сръбскитѣ войници и все още не имъ се вѣрва, че нашитѣ ще могатъ да утраятъ. Нъ врѣмето минава и Сърбитѣ почватъ да се безпокоятъ; захванца тѣхъ нѣщо не на шега да ги плаши и да имъ подшушнова лоша мисъль и тѣ, по едно врѣме, като че ли се досѣтиха вече, че още нѣколко минути и Българина, прѣзрѣния до прѣди малко Българинъ, ще ревне своята „ура“ и ще се хвърли съ щикъ на бѣсна разправа...

Цѣли 4 часа, боя се продължава само съ стрѣлба отдалечъ, обаче на нашитѣ туй не изнасяше никакъ, па още и имъ омръзна да

чакатъ и да търпятъ повече прѣдъ очитѣ си умразния непріятель. Нашитѣ желѣяха за щиковъ бой; тѣ искаха кръвь, кръвь до колѣно да протече; бой гърди съ гърди, щикъ съ щикъ, съ приклади, душение съ ржцѣ, мачкание съ крака съборения на земята противникъ. — **Не щемъ да си играемъ ние тъй! — Не искаме да губимъ врѣме съ стрѣлба отъ далечъ!** — казаха тѣ и приготвиха щиковетѣ си, за да дадятъ страшенъ урокъ на Сърбитѣ...

Четири наши дружини бѣха извадени съ бърза крачка на фланга, да атакуватъ лѣвото Сръбско крило. Прикрити отъ една долчина, тѣ неочаквано изкочиха срѣщу непріятеля и се втурнаха въ атака срѣщу Дунавската му дивизия. Засвириха музикитѣ, ударихa барабанитѣ, грозна „ура“ се подзе по бърдата и войницитѣ се лутнаха на бѣсенъ пристжпъ....

И стана оня нападателенъ нашъ бой, — първия нашъ подобенъ бой, въ който капитанитѣ разбиха Сръбскитѣ генерали и младитѣ наши момчета гониха старитѣ Сръбски войници, — гониха съ щикъ прѣдъ себѣ си цѣла Сръбска дивизия... Напразно бѣ силния огжнь, който непріятеля откри срѣщу литналитѣ напрѣдъ наши дружини; напразно Сръбскитѣ полкове заеха съ резервитѣ си високитѣ и стръмни бърда на „Тритѣ-Уши“, — нищо не помогна!... Въ кжсо врѣме на-

шитѣ се изкачиха на върха и съ хвърлюване на щикъ смѣтоха първата Сръбска линия и объркаха съвсѣмъ смаяните Сърби. Търтили веднажъ да бѣгатъ и прѣслѣдвани по петитѣ отъ нашитѣ войници, тѣ не можаха да се спрятъ и на втория връхъ и повлѣкоха подиръ себѣ си резервитѣ, а слѣдъ това вече и цѣлата Сръбска дивизия обърна гръбъ прѣдъ тия наши четири дружини. Гониха ги като зайци нѣколко километра, избиха сумма свѣтъ, повече отъ двѣстя души хванаха въ плѣнъ и ако не бѣше нощьта щѣха да ги натикатъ още сжщия день въ Драгоманската клисура...

Тая неочаквана атака, туй бързо и смѣло хвърляние на нашитѣ съ щикъ разбъркa съвършенно плана на Сърбитѣ. Вмѣсто да нападатъ, както прѣдполагаха, почнаха тѣхъ да гонятъ; вмѣсто Българитѣ да бждятъ принудени да се отбраняватъ и да отстжпватъ, захванаха сами да се хвърлятъ въ атака и да обръщатъ въ бѣгство цѣли дивизии... И прокълнаха злѣ Сърбитѣ часа, въ който се узоваха подъ тая Сливница, и захвана да имъ става нѣкакъ тѣсно по тия мѣста, и почнаха тѣ силно да се озъртатъ назадъ и да мислятъ, какъ да се откопчятъ отъ страшно разсърденитѣ Българи...

Къмъ 2 часа слѣдъ пладнѣ, когато нашия дѣсенъ флангъ гонеше Сърбитѣ къмъ

с. Мало-Малово, пристигна на Сливница Сръбската Шумадийска дивизия и, като се разгъна прѣдъ лѣвия ни флангъ, почна да атакува позициитѣ при с. Алдомирово. Поддържанъ съ четири пѫти по силна артилерия, непріятеля се подаваше напрѣдъ и се мѫчеше да обхване нашето лѣво крило; даже по едно врѣме на нѣкои мѣста той успѣ да направи това и да се приближи до нашитѣ на 800 крачки. Но храбритѣ Прѣславци, които дълго врѣме издържаха Сръбския силенъ и кръстосанъ огънь, прѣминаха бързо въ настѫпване и, като отхвърлиха надалечъ частитѣ на Шумадийската дивизия, не я допуснаха тоя день да се приближи повече до позициитѣ.

Въ тоя силенъ и продължителенъ бой на лѣвия флангъ най-много се отличи 3-а батарея отъ 1-ий Артилерийский полкъ. Раздѣлена по батарейно, тя цѣли 6 часа се бори съ 24 Сръбски топа и въ сѫщото врѣме непрѣстана да поражава и настѫпающата непріятелска пѣхота. Гранатитѣ валяха непрѣкъснато една слѣдъ друга върху батареята, но нейнитѣ юнаци офицери, фейрверкери и войници продължаваха да работятъ спокойно и да нанасятъ голѣми поражения на непріятеля, — и хвала на тия артилеристи юнаци! Тѣ издържаха до край боя и не млъкнаха съ топовитѣ си даже и тогава, когато една непріятелска граната уби храбрия имъ командиръ Капитанъ Данаджиева и развали едно орѫдие.—Не по малко юначно и упорно се държа тоя день и II-а батарея отъ сѫщия полкъ, която бѣ разположена въ центра на позицията. И тя сѫщо цѣлъ день се би срѣщу артилерията на двѣ Сръбски дивизии и освѣнъ че се одържа на позицията до вечерьта, нъ още съ своя искусенъ и спокоенъ огънь нанесе голѣма загуба на полковитѣ отъ Дринската дивизия.

Къмъ 4 часа слѣдъ пладнѣ, въ врѣмето на силния разгаръ на боя, пристигнаха, въ помощъ на нашитѣ, двѣ дружини отъ I-ий Софийский на Княза Александра полкъ и двѣ други отъ Южно-Българскитѣ войски. Безъ да си почиватъ, тия дружини бѣха изпратени да подкрѣпятъ лѣвия флангъ срѣщу Шумадийската дивизия и съ това опасностьта отъ тая страна за тоя день бѣше вече прѣмахната.

Боя се свърши късно вечерьта и освѣнъ че непріятеля бѣше отблъснатъ на всѣкадѣ, нъ и неговото лѣво крило бѣ разбито и силно пострадало отъ атаката на нашия дѣсенъ флангъ. Нашитѣ тържествуваха първата си побѣда и се стѣгаха за боя на другия день, понеже два пѫти по силния непріятель все още се намираше прѣдъ Сливница и навѣрно на сутриньта той щѣше отново да поведе атака срѣщу позицията.

На 5-й прѣзъ нощьта нашитѣ сили се равняваха на 22,000 войника и 48 топа, а Сръбскитѣ на 33,000 войници и 98 топа. Непріятеля прѣвъзхождаше нашитѣ само съ 10,000 войника и 48 топа, нъ той очакваше на другия день да му пристигне отъ Брѣзшикъ Моравската дивизия, съ която вече неговитѣ сили щѣха да се възкачатъ на 45,000 войника и 120 топа. При това тая Моравска дивизия настжпваше отъ къмъ флапга и нейното появяване на Сливница щѣше да заплаши пжтя на отстжпването на нашитѣ за София и да облегчи прѣземането на Сливишката позиция. Тъй щото при всичко че нашитѣ имаха голѣмъ успѣхъ на 5-ий Ноемврий, работата продължаваше да бжде още лоша и 6-ий Ноемврий се явяваше най-опасния отъ изтѣклитѣ дни. Прѣдстоеше на нашитѣ да се държатъ още нѣколко дена срѣщу два пжти по-силния непріятель и да отблъсватъ неговитѣ далечни обходи...

Нъ рѣшенитѣ на смъртъ наши дружини не се оплашиха, нито отъ помощьта, която трѣбваше да пристигне на Сърбитѣ, нито отъ обхода на тѣхната Моравска дивизия; даже, като че ли новата опасность повече ги вкуражи, и раздразни за да се държатъ още посмѣло и още по жестоко да се спускатъ съ щиковетѣ си върху неговитѣ дружини. — Тѣ ще иматъ утрѣ 50 дружини и 120 топа, а

ние само 25 дружини и 48 топа, нъ нѣма нищо! Ние знаемъ да се хвърляме на щикъ, а това стига за тия Сърби!! — говоряха нашитѣ офицери и войници и поглѣждаха гнѣвно къмъ непріятелскитѣ бивани...

На 6-ий Ноемврий боя се подкачи отъ 9 часа сутринъта и дълго врѣме се продължава съ топовни и пушечни гърмежи. Сърбитѣ нарочно не се приближаваха до позицията и водяха боя отъ далечъ. Споредъ плана си, тѣ трѣбваше да чакатъ пристигането на Моравската дивизия и тогава вече да се хвърлятъ дружно върху нашитѣ дружини...

Чакаха тъй Сърбитѣ до обѣдъ, а може би щѣха да чакатъ и до вечерьта, ако ли нашитѣ бѣха ги оставили спокойни... Тѣхната Моравска дивизия, при тръгването си отъ Брѣзникъ, бѣше неочаквано нападната отъ изпратения отъ Радомиръ нашъ отрядъ и, въ единъ неравенъ бой (двѣ наши дружини срѣщу 10 Сръбски), бѣ застависна да се бие цѣли 5 часа... Това закъсняване много изнасяше на нашитѣ при Сливница и тѣ рѣшиха да нападнатъ непріятеля и да го разбиятъ до като той не бѣ събралъ още всичкитѣ си войски...

Когато се отива отъ Сливница за Драгоманъ, въ дѣсно на единъ хвърлей отъ пушка, се виждатъ три високи наредъ чуки,

много прилични на уши, отъ което селянитѣ сѫ ги нарѣкли „Три Уши“. Тия чуки сѫ голи, много стръмни и цѣли сѫ осѣяни съ зѫбести каманаци и хралупяста канари. Да се катери по тѣхъ човѣкъ е много трудно и кракътъ на всѣка стѫпка, или потъва въ пукнатина, или се плъзга по остритѣ връхчета на камънацитѣ...

Именно на тия „Три Уши“ лѣвото Сръбско крило, възползувано отъ нощьта на 5-ий, бѣше отново заело силна позиция и заплашваше отъ тамъ нашия дѣсенъ флангъ. Трѣбваше да се изгонятъ съ врѣме Сърбитѣ отъ това мѣсто и чукитѣ, както и да е, да минятъ въ наши ржцѣ...

Нъ да се атакуватъ тия върхове не бѣше тъй лесно. Защото даже и двѣ, три роти, поставени на тѣхъ, можаха смѣло да се държятъ срѣщу нѣколко дружини, а Сърбитѣ ги бѣха заели много силно съ цѣлата Дунавска дивизия и половината отъ Дринската, а пъкъ за атакуването имъ, нашитѣ едва можаха да изкарать не повече отъ три или четири дружини... Нъ нѣмаше какво да се прави и се рѣши: да се нападне тая непріятелска позиция и да се изгони отъ нея непріятеля...

Равно въ два часа слѣдъ обѣдъ четири наши дружини (Бдинци, Плѣвенци, Дунавци и Пловдивци) тръгнаха по стръмнинитѣ и урвитѣ и безъ да се спиратъ, безъ да стрѣлятъ, само съ вървежъ, литнаха подъ убийственъ огънь срѣщу накацалитѣ като орли по скалитѣ 10 сръбски дружини. Трѣбваше да се катерятъ като кози по синентѣ, забиваше ги дъхътъ всѣка минута, трѣбваше да се спиратъ за почивка и на всѣка крачка прѣдъ тѣхъ се испрѣчваха грамадни валяци камъни и имъ бъркаха да вървятъ направо къмъ височината. А въ това врѣме тамъ горѣ, надъ главитѣ, силния непріятель сипеше градушка куршуми върху силно изморѣнитѣ и изплѣвили езикъ войници... Изглеждаше като че ли Сърбитѣ нарочно оставятъ нашитѣ да се искачатъ горѣ и послѣ да се хвърлятъ върху тѣхъ и да ги смѣтатъ отъ върха.... Нъ нашитѣ, тръгнали вече напрѣдъ и насърдчавани съ личенъ примѣръ отъ офицеритѣ и унтеръ-офицеритѣ, продължаваха да пълзятъ нагорѣ и все повече и повече да се приближаватъ до непріятеля. Доближили вече на 50 крачки, тѣ ревнаха своята „ура“ и дружно се хвърлиха на щикъ срѣщо Сърбитѣ...

Уплашенитѣ Сръбски дружини не дочаквали атаката; тѣ бързо избѣгаха и напустнаха тая силна позиция.

Нашитѣ заеха непріятелската позиция и се готвеха да поведатъ атака и срѣщу втория върхъ. Обаче, въ това врѣме топоветѣ и пушкитѣ силно вчестиха долу въ полето. Сърбитѣ, възползувани отъ нашето разтягание

къмъ „Три Уши“, бѣха се опитали, съ отаснялитѣ си сили, да нападнатъ на нашия центъръ и да разбиятъ войскитѣ ни прѣдъ Сливница и Алдомировци. Но тая причина Началника на Сливнишкия отрядъ заповѣда на дружинитѣ отъ „Три Уши“, да отстжпятъ назадъ и да застапатъ на първитѣ си мѣста.

Но Сърбитѣ, при всичкото си напжване — да прѣвземятъ центра и лѣвия флангъ, нищо не можаха да сторятъ и, като вчерашния день, не се приближиха по близо отъ 800 крачки. Юнацитѣ Плѣвненци, Дунавци и Прѣславци се държаха много добрѣ и, съ прѣминаване нѣколко пжти въ атака, отблъсваха непрiятеля на два-три километра отъ позицията.

Тъй се продължава боя дори до 3½ часа слѣдъ пладнѣ, когато нашитѣ рѣшиха да нападнатъ пакъ Сърбитѣ и да ги изгонятъ отъ застигѣ имъ позиции. Около 4 часа слѣдъ обѣдъ, смцитѣ 4 дружини, които атакуваха по-рано „Тритѣ Уши“ бѣха изваденi пакъ на дѣсния флангъ и отново потеглиха срѣщу лѣвото Сръбско крило.

И отново се почна катеренето по капаритѣ и по синепитѣ, подъ още по-силенъ и поубийственъ огжнь; захвана се пакъ-опова палитание съ бѣсна стръвъ и чудна рѣшителность, — онова нахално насѣдание и прѣзрѣние къмъ непрiятеля, което малко

песка да знае **колко стоятъ отерѣща...** Литванието бѣше смѣло, бързо и напитѣ само въ половина часъ изгьплаха горѣ и се узоваха на стотина крачки отъ Сърбитѣ. Слѣдъ цускание по два-три патрона на войникъ, нашитѣ дружини подъ звуковетѣ на музиката и съ гръмовита „ура“ се хвърлиха на ножъ отъ три страни върху непрiятеля.

Най-напрѣдъ Сърбитѣ се поопитаха да отбиятъ побѣснелитѣ въ прiстжпа дружини... нъ „урата“ бѣ грозна, тя растеше и все се приближаваше, а заедно съ нея се приближаваха и наежените Български щикове, Българскитѣ корави гърди и ржцѣ и Българския бѣсъ за отмъщение... Ето па, секунда още и щѣха вече да изкочатъ горѣ разгнѣвенитѣ Български войници и да заработятъ грозно съ щика и приклада... И не издържаха Сърбитѣ и пакъ трѣшаха... И пакъ ги хвана страхъ отъ тоя проклѣтъ за тѣхъ щикъ!... И пакъ урнаха всички назадъ отъ върха!...

Трѣбваше да се спускатъ прѣзъ единъ много дълбокъ долъ и попадпаха подъ силния огжнь на нашитѣ. Изкачилитѣ се горѣ дружини бързо заеха върха и съ залпове поротно почнаха да смитатъ редоветѣ на отстжпващитѣ Сърби. Страха бѣ подкосилъ краката на бѣгающитѣ и силно поражение имъ бѣ нанесено. Повече отъ двѣстѣ Сърби убити и тежко ранени паднаха по стръмни-

ната. Само нощьта, която настжпи, помогна на неприятеля да се отърве отъ заловетѣ и да се скрие по падинитѣ на околнитѣ чуки.

Тъй щото нашитѣ и тоя день бѣскаха добрѣ Сърбитѣ, и тоя день ние пакъ имахме успѣхъ на Сливнишката позиция. Неприятеля не само че бѣше задържанъ, нъ още и добрѣ наплашенъ отъ нашитѣ атаки. Българскитѣ войници получиха още по-голѣма вѣра въ своя щикъ, и за тѣхъ бѣше вече ясно като бѣлъ день, че ще биятъ неприятеля.

Между това Краль Миланъ все още не губеше надѣждата — да разбие Българитѣ; той най-много се надѣваше на оплахата, която трѣбваше да произведе явяването на Моравската дивизия въ флангъ и тилъ на Сливница. Закъснѣла да се яви на врѣме, тая дивизия трѣбваше непрѣменно да пристигне утрѣ въ боя и да прѣсече пжтя на отстжпването на нашитѣ за София...

Почти до срѣдъ нощь срѣщу 7-ий, ординарцитѣ и вѣстовитѣ тичаха насамъ-нататъкъ съ приказания и заповѣди и цѣлата нощь войскитѣ отъ двѣтѣ страни се размѣстваха и заемаха згодни позиции за боя, който трѣбваше да се почне още съ пукването на зората.

Нашитѣ продължиха съ 4 дружини (Струмци и Софийци), лѣвия флангъ и взеха мѣрки, за да прѣсрѣщнятъ както трѣбва Моравската дивизия и да не я оставятъ да заобиколи Сливнишката позиция. На изпратенитѣ срѣщу тая дивизия дружини бѣше поржчано: **да измрятъ до послѣденъ човѣкъ, нъ да спасятъ Сливница, да спасятъ Столицата и честьта на Отечеството!...** И хвала на тия юнашки дружини! тѣ изпълниха достойно своя дългъ, биха се като левове и не само, че спрѣха Моравската дивизия нъ още и разбиха нейнитѣ 10 дружини!!...

Нашия планъ за 7-ий Ноември бѣ: да се поддържа боя съ неприятеля, нъ да не се атакува, до като не пристигнатъ нашитѣ главни сили отъ Южна България. Обаче когато се съмна, една отъ дружинитѣ, които бѣха засели първия върхъ на „Три Уши" се оказа много близо до Сърбитѣ и огжня, който неприятеля откри, уби и рани въ кжсо врѣме нѣколко офицери и войници... Търпѣха нашитѣ около единъ часъ, търпѣха два, нъ мжчно бѣше да се стои на 600 крачки отъ неприятеля, и да се дават напраздно жертви, когато едно само втурване напрѣдъ, можеше да го обърне въ бѣгство.

Търпението най-послѣ се свърши; бѣса насжи щиковетѣ на нашитѣ войници, една рота Бдинци изрева „ура" и се хвърли напрѣдъ а слѣдъ нея като нощърклели се втурнаха размѣсено изъ урвата: Плѣвненци, Дунавци, Бдинци и Пловдивци... Трѣбваше да се спу-

скатъ по канаритѣ а послѣ да напълзятъ 400 крачки по стръмнината; нъ всичко това се извърши много скоро и, само въ четвърть часъ, ревналата по тия чуки „ура“ почна вече да се слуша горѣ по равнището на върха..

Неприятеля стрѣляше бързо и нанасяше голѣми загуби на литналитѣ напрѣдъ дружини. Повече отъ 300 наши войника паднаха по стръмнината; половината отъ нашитѣ офицери, бѣха убити и ранени, между които и храбрия и честенъ войникъ, командиря на 3-ий Бдински полкъ капитанъ Мариновъ; нѣколко роти се вече командуваха отъ фелдфебели, а тамъ отпрѣдъ се синѣяха Сръбскитѣ полкове, идящи бързо на помощь на прѣдната си линия. Нъ лѣтящитѣ напрѣдъ Български офицери и войници малко искаха да знаятъ за опасностьта и гледаха, какъ по-скоро да се докопатъ до върха и съ ножоветѣ да нападнатъ на Сърбитѣ... Изморени силно и почти прѣгракнали отъ „ура“ тѣ стигнаха най-послѣ горѣ и съ силенъ налѣтъ се хвърлиха върху неприятеля. Зачу се пѣкакво си силно тичане по канаритѣ и прѣгракналата вече „ура“ отново вгжсти и се разлѣва съ страшна сила, а наклонените за мушкание цикове, пастръхнаха като чѣтина и се насочиха срѣщу Сърбитѣ. Неприятеля само въ една минута вжтрѣ бѣше пометенъ надолу отъ втория връхъ на „Тритѣ-Уши“...

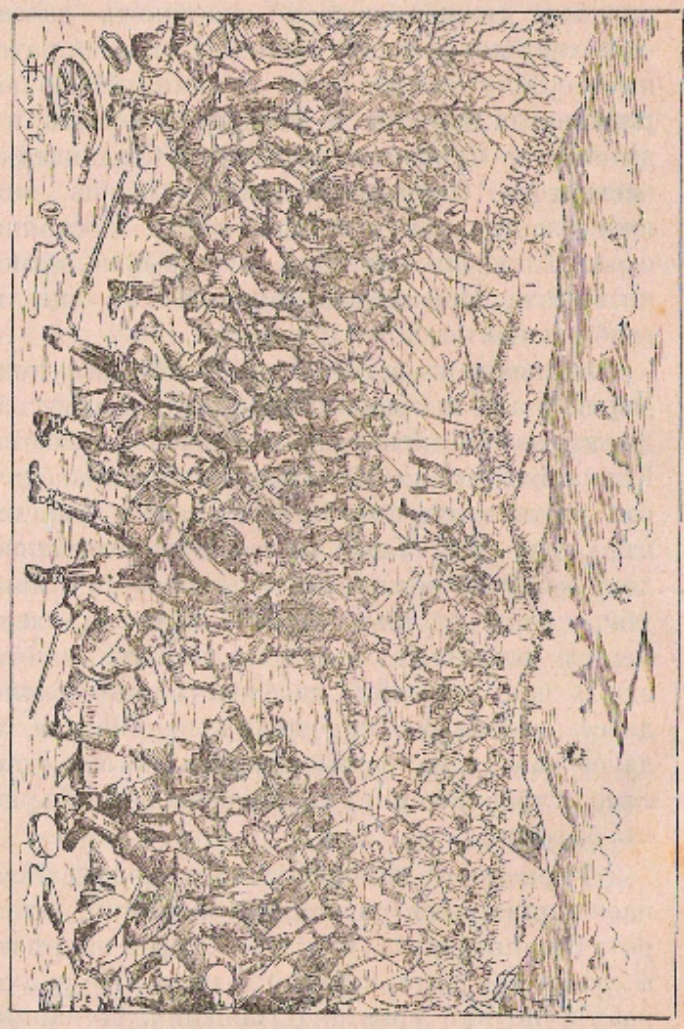

Свършеното разбиване на Сърбската войска отъ Българитѣ на 7 Ноемврий 1885 при Сливница.

Васвирика музикитѣ, ударика громко барабанитѣ, Знамената шумно се понесоха и ура търже-ствено, ура гръмка и трѣмостна се разлѣва отъ Мало-Малово, чакъ до върха Руй Хвърлиха се отъ всѣкитѣ Дъбинени и Дунавци, хвърляха се отъ фланги Пръсленци, Струмци, Софийци и Румелийци — и всичко, всичко съ бѣсъ се литна върху Сърбитѣ.

Атаката на напитѣ бѣше тъй бърза и силна, щото Сърбитѣ неуспѣха да отстжпятъ на врѣме и, пръхнали веднажъ отъ позицията, захванаха да бѣгатъ въ пълно безредие изъ урвата. Заповитѣ, които откриха на-

Капитанъ Маринонъ командиръ на 3-ий Бдинский полкъ † въ атаката на 7-ий Ноемврий 1885 година.

шитѣ, още повече ги объркаха и ги накараха да хукнятъ, кой кждѣто му видятъ очитѣ. Около 300 души паднаха убити и ранени по канаритѣ, а останалитѣ се скриха

въ долътъ, дѣто всички послѣ бѣха хванати въ плѣнъ...

Въ това врѣме началника на лѣвото Сръбско крило, като забѣлѣза разбиването на прѣдната линия, за да спре по-нататъшното настжпване на Българитѣ и да запази пжтя къмъ Царибродъ за Сръбската армия, зае съ резервитѣ си най-високия връхъ на „Тритѣ-Уши".

Нъ кой ли можеше да задържи вече лигналитѣ напрѣдъ наши дружини? Кой ли можеше да стои по нататъкъ срѣщу разярените и пламнали отъ бойна стръвъ Български войници? — И самъ дявола въ тая минута да се бѣше изпрѣчилъ прѣдъ тѣхъ и него тѣ щѣха да сметатъ и него щѣха да катурнятъ съ щиковетѣ си отъ тия канари! Тръгнали веднажъ въ атака, за тѣхъ нѣмаше вече нито високи и стръмни върхове, нито силни и непристжпни позиции, нито многочисленъ и рѣшителенъ непріятель. Тѣ знаяха само едно: **че трѣбва да се доближатъ часъ по-скоро до непріятеля, да се скопчатъ съ него на щикъ и да го разсипятъ и уничтожатъ до кракъ още тоя день...** Понеже тая атака не влизаше въ плана на напитѣ, началника на Сливнишкия отрядъ, поиска да спре увлеклитѣ се напрѣдъ наши дружини. Той изпраща нѣколко пжти заповѣди, нъ нищо не можа да направи... и най-послѣ

се видя принуденъ да заповѣда общо настѫпване на всичката наша войска...

Тогава?... — Тогава настѫпи рѣшителната минута, която цѣли три дена се чакаше отъ Българскитѣ войници; настѫпи часътъ, страшния, нъ тържественъ часъ, за който тъй дълго врѣме се ежиха щиковетѣ на Българскитѣ пушки; настѫпи оня нашъ побѣденъ бой, който отрупа съ лаври нашитѣ Знамена. И зарева Лъва страшно прѣдъ скока, който трѣбваше да направи; и затупаха силно Българскитѣ сърдца прѣдъ налѣта въ кървавия бой; и размърдаха се и се изправиха въ обща стѣна станалитѣ за грозенъ пристѫпъ дружини, — и всичко, всичко се лутна съ бѣсъ и съ страшна злоба върху непрiятеля. Засвириха музикитѣ и тржбитѣ, ударихa громко барабанитѣ, гордо зашумяха развореннтѣ Знамена и „ура“ тържествена, „ура“ грозна и гръмовита се подье отъ Малово до Гургулята и отъ Балкана почти до върха „Руй“!... Хвърлиха се отъ центра Плѣвненци и Дупавци, хвърлиха се отъ фланга Прѣславци, Софийци, Струмци и Румелийци, а ошия, тамъ горѣ по „Три-Уши“, съ още по-голѣмъ бѣсъ, почнаха да налитатъ по канаритѣ и да гонятъ Сърбитѣ отъ върховетѣ.

Непрiятеля, стрѣснатъ отъ бързото и общо настѫпване, поиска да се задържи поне на послѣдната си позиция, даже по едно

врѣме, той се опита на нѣкои мѣста да прѣмине самъ въ настѫпване. — Нъ урата, тая страшна за него „ура“ заедно съ Българския щикъ, все повече растеше и го обкржжаваше отъ вси страни. Юначнитѣ дружини отъ „Три-Уши“, слѣдъ като лѣгнаха половината по стръмния върхъ „Синъ-Камъкъ“, се хвърлиха на ножъ срѣщу непрiятеля и въ нѣколко минути смѣтоха отъ него Дунавската дивизия и я отхвърлиха отъ пѫтя за Драгоманската клисура. Едноврѣменно съ това и цѣлата наша линия се хвърли отъ всички страни на ножъ срѣщу другитѣ Сръбски дивизии... Сърбитѣ почнаха да отстѫпватъ най напрѣдъ въ редъ, нъ когато забѣлѣзаха, че Българитѣ ще имъ прѣсичатъ пѫтя къмъ Царибродъ, то тѣ вече изгубиха всѣкаква дисциплина и порядокъ и почнаха да бѣгатъ на тълпи къмъ Драгоманската клисура... И тогава се захвана гонението по чукитѣ и полето на подплашенитѣ Сърби, почна се срамотното бѣгство на 50,000 Сърби прѣдъ 30,000 Българи. Нашитѣ топове и пушки събаряха камари, а накървавенитѣ щикове бодяха немилостиво настигнатитѣ. — Взвода съ хукание и подигравки гонѣше прѣдъ ссбѣ си цѣла Сръбска рота; единъ нашъ войникъ вземаше въ плѣнъ десетина Сърби...

Казваха се Българи; кълняха се че сж стрѣляли на въздъ-Богъ, а не срѣщу войската,

плачаха, клѣкаха на колѣнѣ като жени и се прѣдаваха срамно роби...

Гониха ги до късно прѣзъ нощьта и ги натъпкаха въ Драгоманската клисура въ голѣмо безредие. Къмто срѣдъ нощь, слуха че Българитѣ обходдатъ тая клисура, накара Сърбитѣ да изгубятъ съвършено умътъ си и да хукнятъ като луди къмъ Царибродъ. Прозлѣзи страшна олелия, хвърляха си пушкитѣ, патронитѣ, раницитѣ и всѣки тичаше колкото може, за да избѣга по-скоро и да се спаси отъ Българския плѣнъ.

Страшно поражение прѣтърпяха тоя день Сърбитѣ; повече отъ 3000 души бѣха убити и ранени, около 2500 души взети въ плѣнъ и цѣлата имъ армия, разнебитена и изпоплашена, бѣ разпръсната по Балканскитѣ върхове и усои. Нашата столица бѣ отървана отъ прѣвземание, честьта на България бѣ спасена, нѣмаше вече кой да спре нашата войска и пътя й бѣше отворенъ за Сърбия.

Така славно се свърши тоя тридневенъ бой на 30,000 души Българи срѣщу 50,000 Сърби; тъй юнашки и славно нашитѣ умираха и работяха съ щиковетѣ си по скалиститѣ Сливнишки върхове; тъй се извоюва нашата първа побѣда и се окичиха съ лаври нашитѣ невлизали до тогава въ бой Знамена. И, благодареніе на рѣшителностьта и голѣмата самоотверженость на нашитѣ

офицери и войници и високия имъ духъ — **да се хвърлятъ напрѣдъ и да удрятъ на щикъ върху непріятеля,** — днесь Сливница съставлява нашата гордость, — гордостьта на Българската войска и на цѣлия народъ!

— Ето какъ трѣбва да се биемъ и ние всѣкога срѣщу по-силния непріятель; ето какъ юнашки и съ пълна готовность и ние трѣбва да мремъ, когато ще трѣбва да защитимъ Майка България. — Защото грѣхота и срамота ще бѫде, ако ли въ една война паднемъ по долу отъ Сливнишкитѣ юнаци! ако ли не се покажемъ още по-рѣшителни, още по-люти отъ тѣхъ при хвърлянието на полъ върху непріятеля! Пушката съ куршума може да стои въ боя срѣщу една или двѣ пушки, а ножа въ юнашкитѣ рѫцѣ хваща мѣстото за десеть.

Само тоя побѣждава, който атакува смѣло и има куража—да докара работата до ножъ. Прочее, стѣгай се Български войнико да заревешъ пакъ грозната „ура“ и да се понесешъ отново съ бѣсъ срѣщу враговетѣ на нашето Отечество!...

Боя подъ Драгоманъ и Царибродъ.

одиръ разбиването на Сърбитѣ при Сливница, Българската войска успѣ да се събере и на брой около 50,000 души бѣше готова вече да тръгне за да изтласка неприятеля отъ нашитѣ граници и да почне да го прѣслѣдва вжтрѣ въ самата Сърбия.

На 10-й Ноември се почна настжпването на нашитѣ войски отъ Сливница. Бѣха назначени въ авангардъ: 4 дружини отъ 6-й Търновски и 2 дружини отъ 5-й Дунавски полкове, една батарея и единъ ескадронъ. Послѣже нашитѣ нѣмаха точни свѣдения за

неприятеля, който заемаше височинитѣ отъ двѣтѣ страни на Драгоманската клисура, бѣше заповѣдано на авангарда да нападне на тия височини и, като узнае съ бой силитѣ на Сърбитѣ, да очаква втора заповѣдь за послѣдующо дѣйствие.

Драгоманскитѣ височини сж много стръмни и високи и, цѣли сж осѣяни съ канари. Движението по тѣхъ на много мѣста е почти невъзможно и прѣдставлява голѣми трудности, за управление на войскитѣ. Заети даже отъ малки части, тия чуки прѣдставляватъ силни и мѣчно-достжпни позиции, отъ които настжпающия може да бжде битъ съ огънь до като стигне на нѣколко крачки, а тамъ вече силно растроенъ и уморенъ, да бжде посрѣщнатъ съ ножъ и сблъсканъ на долу изъ канаритѣ.

Въ два часа слѣдъ пладнѣ, нашия авангардъ построи боенъ редъ и, като откри огънь по върховетѣ, застави неприятеля да разкрие позициитѣ си по двѣтѣ страни на клисурата. Трѣбваше само още едно малко движение отъ нашитѣ войски, за да можеше вече да се раскрие цѣлото негово бойно разположение. Нъ Търновцитѣ, които за първи пжть влизаха въ бой, не мисляха да се спирѫтъ и тръгнали веднажь напрѣдъ, продължаваха да се катерятъ по чукитѣ и все повече и повече да се приближаватъ до неприятеля. Посрѣщнати съ силенъ огънь, тѣ се распалиха

и забравиха заповѣдьта, че не трѣбва да се атакуватъ Сърбитѣ и въ скоро врѣме първата имъ линия увлѣче съ себѣ си резервитѣ и, боя се обърна въ сѫща атака върху три пѫти по силния неприятель....

Началника на авангарда нѣколко пѫти се помѫчи да спре увличанието на нашитѣ войски, нъ като виде че това е невъзможно, заповѣда на двѣтѣ Дунавски дружини да подържатъ почнатата атака..... Тогава цѣлия авангардъ, съ бърза крачка и съ чудно налитание тръгна на пристѫпъ срѣщу Сърбитѣ. Обстрѣлвани съ залпове, поражавани постоянно съ гранати и изморени силно отъ върлитѣ стръмнини, Търновци прѣдвождани отъ своитѣ офицери, се подаваха смѣло и неспирно напрѣдъ. Чули отъ другаритѣ си, че урата и цика сѫ страшни за Сърбитѣ, тѣ отиваха безстрашно да се увѣрятъ въ това съ очитѣ си и да накървавятъ за първи пѫть своитѣ цикове. Най послѣ достигнаха на стотина крачки и съ ревътъ „ура“ се хвърлиха на ножъ върху неприятеля... Сърбитѣ, както всѣкога и тоя пѫть не одържаха и отстѫпиха бързо кѫмъ слѣдующитѣ върхови и позицията имъ бѣ заета отъ нашитѣ...

Първия успѣхъ бѣше направенъ вече и Търновци тържествуваха първата си побѣда, ала боя едвамъ сега захващаше и оставаше най трудното — да се збие неприятеля отъ

втората позиция, по която, хе тамъ горѣ, залѣгнали по зѫбестото очертание на скалитѣ, два полка висяха надъ главитѣ на Търновци и изглеждаха силно запазени, както отъ куршума, тъй и отъ щиковетѣ За да се стигнепе до тѣхъ трѣбваше лешъ, страшна кръвнина да падне, а пъкъ за да се атакуватъ съ щикове, слѣдъ като се изпрѫтъ урвитѣ, изискваха се Крали-Маркови сили.

Нъ Търновци се рѣшиха да докарятъ работата до край и по какъвто да е начинъ да изгопятъ Сърбитѣ отъ тая силна позиция. Подържани силно отъ обстрѣлянитѣ въ първитѣ боеве Дунавци, тѣ тръгнаха на ново по канаритѣ въ пристѫпъ.

Сърбитѣ залѣгнали въ три линии откриха най-силенъ огънь срѣщу настѫпающитѣ и взеха мѣрки за да отбиятъ поне тая атака. Гранатитѣ заваляха една слѣдъ друга, градушка куршуми се запасиваха върху главитѣ на нашитѣ войници и цѣлия Балканъ се обви въ димъ и трѣсакъ. Неприятелскитѣ резерви почнаха бързо да се приближаватъ за да посрѣщнятъ съ ножъ лѣтящитѣ напрѣдъ наши войници и вкуражената отъ това неприятелска прѣдна линия, стосше твърдо на мѣстото си. Сърбитѣ отъ върха виждаха добрѣ малкитѣ сили, които ги атакуваха и бѣха увѣрени, че тоя пѫть непременно ще сблъскатъ и разбиятъ нашитѣ дружини,

Нъ „урата“ не се прѣкратяваше и налитанието на нашитѣ отъ минута на минута ставаше все по смѣло. Ето тамъ една рота се втурна върху единъ окопъ и смѣте Сърбитѣ; ето друга рота се приближи отъ дѣсно и съ бѣсъ се хвърли върху другъ окопъ, сто вече и третия — сѫщо, а задъ тѣхъ на стотини крачки пъплятъ резервитѣ и съ грозна „ура“ се насочватъ къмъ позицията. И изведнажъ, вѫтрѣ въ единъ мигъ горѣ, по чукитѣ произлѣзи нѣщо страшно, нѣщо подобно на буря се разигра по тѣхъ и почна да мете прѣдъ себѣ си всичко. Димъ, трѣсаци, огѫнь, викове „ура“, — „ура“ гръмовита и тържествѣнна — се слѣха въ общъ хаосъ по цѣлия ширъ. Сърбитѣ макаръ и два пѫти по-силни не можиха да дочакатъ боя съ ножови и почнаха да отстѫпватъ съ бѣгъ отъ чука на чука. Нашитѣ ги прислѣдваха силно и едвамъ „урата“ се подемаше на една върхъ и вече съ още по-голѣма сила тя се обаждаше на слѣдующия, а слѣдъ това, слѣдваха нѣколко залпа и чести, чести топовни думтения и вече отново пакъ засхтяваше гръмовитата „ура“ и се носеше все по-нататъкъ и по-нататъкъ...

Сърбитѣ бѣха силно разбити и оставиха по върховетѣ сума убити и ранени и повече отъ двѣстѣ души бѣха хванати въ плѣнъ. Гониха ги до срѣдъ нощь и дълго врѣме

„урата“ продължаваше да се чува къмъ Драгоплъ и Драгоманската клисура. Търновцитѣ се отличиха и славата за тоя бой принадлежеше всецѣло тѣмъ; при това, благодарение на юнашкото имъ и бързо настѫпване, тѣ изгубиха тоя день не повече отъ 70—80 души убити и ранени, между които и трима офицери.

Ако ли човѣкъ погледне отъ долу върховетѣ, които заемаха Сърбитѣ тоя день, ще се кръсти и чуди, какъ е било възможно само четири-петь дружини да атакуватъ силния непріятель и да го отблъснатъ отъ тая непристѫпна позиция. На такова мѣсто и камънитѣ, въ рѫцѣтѣ на отбраняющия се, сѫ страшно орѫжие, а колко повече, когато той разполага съ голѣми сили и има ножове за да се хвърли върху настѫпяющия и да смете неговитѣ разстроени и силно заморени войници... Нъ храбростьта не припознава никакви прѣчки; юнашката рѣшителность всѣкога взима връхъ надъ численностьта, а дързостьта да се доближимъ до непріятеля и да ударимъ върху него на ножове, прави чудеса и всѣкога допася пълна побѣда!...

На другия день, още отъ ранни зори, боя се подновя и се захвана отново настѫпваното на нашитѣ и гонението Сърбитѣ по върховетѣ. Къмто обѣдъ Сръбскитѣ войски бѣха изтикани вече оттатъкъ Царибродъ

и нашия авангардъ се остановя на почивка прѣдъ тоя градъ...

За да имать врѣме да се окопаятъ при Пиротъ, Сърбитѣ бѣха оставили въ ариергардъ два полка на височината „Нешинъ-връхъ“ (на западъ отъ Царибродъ). Нашия авангардъ до 12-ий Ноември не прѣдприе нищо срѣщу тѣхъ и очакване пристигането на главнитѣ сили отъ Сливница, а най-вече появяването на испратенитѣ по околнитѣ пѫтища, за отрѣзване Сръбския ариергардъ, нашѝ колони.

8-ий Приморски полкъ съ една дружина Търновци се намираше на височитѣ на западъ и сѣверозападъ отъ Царибродъ; една дружина Плѣвненци — мѣжду Приморцитѣ въ долината и двѣ дружини отъ 6-ий Търновский полкъ и три отъ 3-ий Бдински полкъ — въ резервъ, току до самия Царибродъ. Тия части стояха много близо до непрiятеля и всичкото врѣме се намираха въ пълна бойна готовность и очакваха съ нетърпение почванието на боя....

Около единъ часа слѣдъ пладнѣ, едно малко размѣстване на нашитѣ войски, накара Сърбитѣ да открiятъ огънь, а слѣдъ малко сраженiето се почна по цѣлата линiя. Понеже Сръбскитѣ куршуми почнаха да падатъ вътрѣ въ Царибродъ, гдѣто се намираше и Главната квартира, бѣше заповѣдано на 4-та дружина отъ 6-ий Търновски полкъ да излезе отъ резервъ и да заеме мѣждината мѣжду Приморцитѣ и дружината отъ 4-ий Плѣвенски полкъ. Когато Сърбитѣ забѣлѣзаха движението на тая дружина, тѣ помислиха, че нашитѣ сѫ почнали вече да настѫпватъ и за туй, освѣнъ че вчестиха свои огънь, но още приближиха резервитѣ си до първата линiя...

Бързо и смѣло излѣзоха Търновци напрѣдъ и поддържани силно отъ Плѣвненци, тѣ се увлѣкоха въ боя, и като се изкачиха на височитѣ, застанаха срѣщу Сърбитѣ на нѣкакви си само 400 крачки отъ тѣхъ. Едноврѣменно съ Търновцитѣ се подаде напрѣдъ и дружината Плѣвненци, а Приморцитѣ, на които бѣше омръзнало вече да гледатъ непрiятеля прѣдъ себѣ си и чакаха само причина за да се хвърлятъ върху него, пасочиха двѣ свои дружини въ флангъ на „Нешинъ-връхъ“. Работата въ скоро врѣме достигна до тамъ, че или нашитѣ трѣбваше да се хвърлятъ часъ по скоро на ножъ, или пъкъ Сърбитѣ, като се съземаха, щѣха сами да ударятъ върху тѣхъ и да ги смѣтатъ отъ върховетѣ. Най-опасно бѣше за 4-та Търновска дружина, понеже стоеше най близко и срѣщу три пѫти по силенъ непрiятель, който тоя пѫть вече не се боеше отъ „ура“ и немислеше да отстѫпва, а продължаваше съ силенъ огънь да напася голѣми загуби на нашитѣ войски...

Поддържани отъ огъня на нашата арти-

лерия, насърдчавани отъ личния примѣръ на офицеритѣ, веригитѣ се вдигнаха и, подъ силния непріятелски огънь, почнаха да се подаватъ срѣщу „Нешинъ-връхъ“ а задъ тѣхъ тръгнаха и резервитѣ... Понеже мѣстностьта спомагаше на Търновци тѣ най-напрѣдъ се приближиха до непріятеля и се озоваха почти сами срѣщу Сръбскитѣ дружини.

Въ подобни опасни мигути — да се спрѣшъ прѣдъ непріятеля и да чакашъ да се подравнятъ другитѣ, ще рѣче — да се поставишъ като мишенъ и да бѫдешъ разсипанъ отъ непріятелския огънь, а пъкъ ако ли поискашъ и да се повърнешъ назадъ — непрѣменно ще се нахвърли върху тебя непріятеля и ще те настигне съ щиковетѣ си. Най-доброто, въ такива случаи, е да се литнешъ смѣло напрѣдъ и, като по-храбъръ и по-юнакъ, да се скопчешъ съ непріятеля и съ щика си да го катурнешъ отъ позицията.

Така направиха и Търновци. Рѣшени да побѣдятъ, тѣ съ грозенъ викъ се хвърлиха напрѣдъ и встѫпиха въ щиковъ бой съ Сърбитѣ, които бѣха вече тръгнали срѣщу тѣхъ съ ножове. Съ размаха на щиковия си ударъ и съ дружното си хвърляне, тѣ сметоха непріятеля и го накараха бързо да обърне гръбъ и да избѣга въ безредие. Нъ Сърбитѣ скоро се съвзеха и тѣхнитѣ резерви на часа се втурнаха срѣщу растроенитѣ отъ щико-

Бой на 12-ий Пехотенъ полкъ при Царибродъ.

Хвърлянето съ щикъ отъ Търновци връхъ Сърбитѣ.

вата свалка Търновци. Опасността бѣше голѣма и, малко само страхъ отъ страна на нашитѣ, и тѣ щѣха да бѫдятъ вече разбити отъ ножоветѣ на Сръбскитѣ неизмерени роти... Нъ и въ тая минута нашитѣ пакъ не се уплашиха, и слѣдъ като се събраха бързо около офицеритѣ си, съ пова ура се хвърлиха срѣщу Сръбскитѣ роти, посрѣщнаха ги съ щиковетѣ си и съ това отслабиха силата и замаха на тѣхния ударъ.

И стана тогава юнашкото сблъсквание съ щикове и удариха се двамата неприятели гърди съ гърди и почнаха да се боричкатъ на животъ и смъртъ съ ножове и съ приклади. Трѣбваше да удържи връхъ тоя, който бѣше по смѣлъ и по юнакъ и, който въ борбата не мислише за себѣ си, а гледаше само да мушка и да събаря повече неприятелски войници. Търновцитѣ се боричкаха съ три пѫти по силенъ неприятель и мъжки задържаха неговия напоръ съ щиковетѣ си, а въ това врѣме Плѣвенци и Приморци бързаха отстрани изъ баиря и, като достигнаха до равнището, съ силенъ замахъ се хвърлиха връзъ Сръбскитѣ дружини и почнаха да работятъ мѫжки въ тѣхнитѣ редове.

И замушкаха щиковетѣ често, и захвучаха замахнатитѣ приклади, и викове и клѣтви изпълниха за нѣколко минути това мѣсто. На една страна цѣли купчини се схванали на

щиковъ бой, на друга — групички отъ петима — шестима се скопчили мъжки, душатъ се и се блъскатъ съ каквото завърпатъ. Тукъ нѣколко Сърби, задѣлени на една страна, наддѣляватъ вече на единичния Българинъ, тамъ трима-четирма наши войници, развъртѣли се съ щиковетѣ си, събарятъ камари Сърби.... Всичко бие, мушка, блъска, отбранява се и напада яростно съ клѣтви псувни и викове.

Само нѣколко минути трая това хвърлюване на нашитѣ, — тоя бѣсенъ и грозно засиленъ ударъ съ щиковетѣ, нъ тия минути бѣха ужасни и Сърбитѣ никога нѣма да ги забравятъ. Има тѣ да помнятъ дълго врѣме кога сѫ се счепквали на ножъ съ нашитѣ войници! Заприщени горѣ на върха и клани отъ щиковетѣ, тѣ почнаха да бѣгатъ и да вършятъ харманъ по равнището. Ротата имъ, която посеше Знамето, избѣга разпръсната и го остави на върха. Нѣколко наши войници се спустнаха да взематъ Знамето, нъ почнаха да се карать помежду си за първенство, кой да го вземе. Срѣдъ тая врѣвирня изкача скрития въ канаритѣ съ нѣколко войници Сръбски офицеръ и, като събаря двамина съ револвера, сграбва Знамето и го хвърля долу отъ кашарата на Сърбитѣ. Досѣтиха се нашитѣ, нъ бѣше вече късно и при всичко, че офицера бѣ съборенъ отъ щиковетѣ и падна въ плѣнъ и Сръбскитѣ

Юнашкото хвърляне на щикъ отъ Примордитѣ.

Боя на 12-ий Ноември при Царибродъ.

войници да бѣха избити на мѣстото, обаче, Знамето имъ бѣ спасено отъ плѣнъ...

Въ тоя бой Сърбитѣ за пръвъ пжть дочакаха атаката и посрѣщнаха нашитѣ съ ножове; видѣ се че тѣ искаха да изпитатъ, да не би нашитѣ атаки и хвърлянието ни съ „ура“ да сж само плашения и топордия. И разбраха тѣ, че колкото е страшна „урата“, толкова по-страшенъ е Българския щикъ, когато поискатъ да му се опрятъ. Само отгорѣ на „Нешинъ-връхъ“, на една малка, около стотина крачки, площадка, повече отъ 200 Сръбски трупа бѣха натъркаляни отъ щиковетѣ на нашитѣ разярени войници.

До късно прѣзъ нощьта се продължава гоненето на Сърбитѣ. Войската имъ бѣше съвършенно разбита и отстжпи въ голѣмо безредие задъ границата. Разпръсната като пилци, тя достигна прѣзъ нощьта въ Пиротъ и съ своето омърлушване, внесе ужасъ въ сърдцата на всички Сърби и съ това подготви побѣдата, която нашитѣ слѣдъ два дена нанесоха при тоя градъ на цѣлата Сръбска армия.

Въ тоя славенъ бой съ щикове, нашитѣ изгубиха не повече отъ 100 души убити и ранени, когато Сърбитѣ, освѣнъ убититѣ и раненитѣ, оставиха ни около 300 души плѣнници. Благодарение на юнашкото посрѣщание съ щикове Сръбската атака, нашитѣ

освѣнъ че побѣдиха, нъ още се отърваха съ малко загуба на хора. Така бива то всѣкога, когато не се обръща гръбъ и срѣщу неприятелския ударъ се противопоставя войнишкия щикъ, съ който щега не бива и който, въ едни юнашки ржцѣ, може да отстои срѣщу десеть непріятелски. Оплашатъ ли се войницитѣ, повърнатъ ли се тѣ назадъ прѣдъ непріятелската атака, сигуръ тѣ ще бѫдятъ настигнати отъ щиковетѣ на непріятеля и съвършенно разбити; а скочатъ ли тѣ и се хвърлятъ срѣщу му, за да примѣрятъ силитѣ си, — тогава вече той ще бѫде катурнатъ, разбитъ и разпръснатъ...

Ето, така ние трѣбва всѣкога да постжпваме, когато нападамс; сто, тъй ние всѣкога трѣбва да посрѣщаме непріятелскитѣ удари. Да скачаме бързо, да се събираме около своитѣ началници и съ силенъ бѣгъ, придружепъ съ гръмовитата наша „ура“ да се втурваме безстрашно съ ножоветѣ си срѣщу нашитѣ врагове.

Побѣдата прѣдъ Царибродъ и славния бой на Опълченцитѣ подъ Стара-Загора и Шейново показватъ силата на ножя и оня страхъ, който той задава даже и на десеть пжти по-силния непріятель. Смѣлостьта да се хвърляме съ ножа върху неприятеля е прѣдадена намъ отъ нашитѣ славни дѣди, които нанасяха побѣда надъ обкованитѣ

тогава въ желѣзо и облѣчени въ ризници Гърци, само съ скопчвашето си съ тѣхъ гърди съ гърди и бой, лице въ лице, съ кжситѣ си нъ юнашки замахвани ножове...

Нека прочее да бѫдемъ и ние юнаци и въ бѫдѫщитѣ сражения да се хвърляме все тъй смѣло напрѣдъ и съ страшно кланье да обръщаме въ бѣгство непріятелскитѣ пълчища!

Двудневния бой подъ Пиротъ на 14-ий и 15-ий Ноември и разбиването на Сръбската Армия.

непріятеля, слѣдъ пораженията, които прѣтърпя на Сливница, Драгоманъ и Цариброд, бѣше вече окончателно изтласканъ задъ границата и на 14-ий Ноември нашитѣ побѣдоносни войски, на брой около 50,000 души, навлѣзоха въ Сърбия и се опжтиха за Пиротъ. Сърбитѣ, струпали всичкитѣ си войски при тоя градъ, искаха, както и да е, да прѣградятъ пжтя на нашитѣ и да спрятъ понататъшното имъ навлизание.

Очакваше се лютъ и рѣшителенъ бой, въ който, отъ една страна, нашитѣ въодушевени войници отново щѣха да се втурнятъ на бѣсенъ пристжпъ срѣщу непріятеля, а отъ

друга — Сърбитѣ, равни по число на нашитѣ и застанали на силни позиции, щѣха, за защита на своето отечество, да се биятъ по юнашки и да издържатъ по-упорно Българскитѣ атаки.

Града Пиротъ, хубавия нашъ Пиротъ, отстжпенъ на Сърбитѣ отъ Европа, е разположенъ въ една тѣсна и много живописна долина, обградена околовръсть съ високи Балкански ридове. Само на Истокъ и Западъ, прѣзъ тѣсни и стръмни процѣпи, се промъква р. Нишава, и като змия, лъкатушно изрѣзва красивото и плодоносно Пиротско поле. Срѣдъ китести градини и росни ливади, успоредно на рѣката, се точи дългата и права лента на Царибродското шосе и се раздѣля при града на двѣ вѣтви: едната на сѣверо-западъ за Княжевацъ, а другата на юго-западъ къмъ Нишъ. Отъ западъ високи и стръмни чуки се врѣзватъ на клинъ между тия два пжтя и достигатъ чакъ до града, а отъ дѣсно и отъ лѣво паралелно на Царибродското шосе се точатъ двѣ планински вериги отъ нѣколко високи и силно изрѣзани помежду си съ дълбоки долища върхове. Шосето се отбранява съ редъ позиции отъ върховетѣ, а на дъното задъ града, стои, като крѣпость срѣщу цѣлата долина, терасообразната скала на Сарлжка (надъ самия градъ). Сърбитѣ бѣха заели всичкитѣ тия височини съ цѣлата си армия

и разчитаха да спрѫтъ пастѫпването на нашата войска и, ако ли не я разбиятъ, поне, да я задържатъ най-малко 4—5 дена.

Споредъ съставения планъ нашитѣ главни сили бѣха насочени по шосето, а въ дѣсно и въ лѣво бѣха изпратени силни странични отряди за да сбиватъ Сърбитѣ отъ височинитѣ и да отварятъ пѫть на нашитѣ главни сили къмъ Пиротъ. Нъ мѣстностьта по фланговетѣ е много стръмна и пѫтищата, по които се движеха тия странични отряди, бѣха стръмни и тѣсни пѫтеки, па освѣнъ това, самитѣ отряди бѣха заставлявани да се спиратъ често и да водятъ бой съ прѣднитѣ непріятелски части, — тъй щото въ скоро врѣме тѣ изостанаха назадъ и нашата централна колона се видя издадена най-много напрѣдъ къмъ Пиротъ. Скрития по околнитѣ върхове непріятель забѣлѣзваше това погрѣшно излизание на нашитѣ напрѣдъ и чакаше само минутата, за да се спустне отъ двѣтѣ страни върху тѣхъ и да ги разбие.

И наистина, когато главнитѣ сили на централната колона се приближиха, мълчащитѣ до това врѣме околни чуки изведнъжъ се покриха съ димъ и повече отъ стотина гранати се изсипаха върху нашитѣ войски стоящи на шосето. Изненадата бѣше голѣма, стрѣсването бѣше силно и, ако ли бѣха други нѣкои войски, сигурно щѣха да се по-

върнатъ назадъ и да хукнатъ да бѣгатъ. Послѣдва само едно кратковрѣменно смущение. Българскитѣ войници бързо се съвзеха и нашитѣ офицери още на минутата се досѣтиха, какво трѣбваше да се прави при тая опасна случайность... Тъй щото злото бѣше прѣдварено и непріятеля не можа да извлече никаква полза отъ устроената си засада. За да не страдатъ напраздно отъ артилерийския огънь, частитѣ се разгънаха бѣгомъ и налѣгаха изъ полето, нашата артилерия бързо се сне на позиция и откри огънь по върховетѣ, а нѣколко наши дружини се изпратиха срѣщу непріятеля, който бѣше изненадалъ нашитѣ войски.

Не слѣдъ много врѣме страничнитѣ отряди успѣха да изблъскатъ Сърбитѣ отъ прѣднитѣ имъ флангови позиции и да се подравнятъ съ нашия центръ. И започна се тогава пакъ както при Сливница, Драгоманъ и Царибродъ налитанието на нашитѣ по стръмнинитѣ и прѣслѣдването на Сърбитѣ отъ чука на чука. Приморцитѣ въ кѫсо врѣме изтикаха назадъ непріятелския центръ и навлѣзоха въ Пиротъ. Посрѣщнати съ силенъ огънь отъ скрититѣ изъ кѫщята Сърби, тѣ трѣбваше да водятъ бой по улицитѣ и съ щиковетѣ си да изтласкватъ непріятелскитѣ войски изъ града. Едвамъ привечеръ тѣ успѣха слѣдъ кървава щикова свалка по цло-

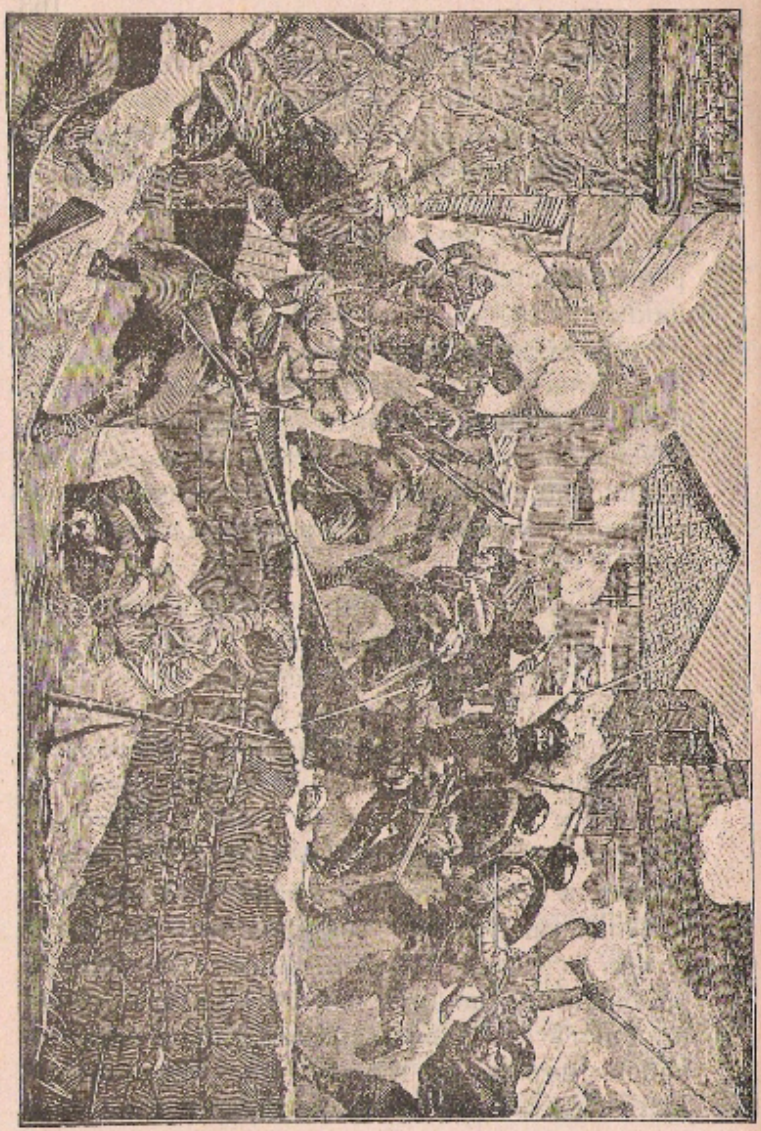

Щъковски бой изъ улиците на Пиротъ.

Приморскиятъ полкъ влиза въ непріятелския центъръ и напада отъ Пиротъ посрещнатата съ силенъ огънь отъ скритъ изъ къщите Сърби и, требвайки да водятъ бой по улиците и съ щиковетъ си за изтласкване непріятелските войски изъ града

щадитѣ да заематъ окончателно града и да се разположатъ на външната му окрайна... Тъй щото привечеръ Пиротъ бѣше въ наши ржцѣ.

Нощьта завари нашитѣ войски прѣдъ Сръбскитѣ позиции. Необходимо бѣ частитѣ да се приведятъ въ редъ за боя на другия день, ала голѣмата тъмнина прѣчеше на това, за туй рѣши се — до разсъмнуване, всѣкой да си остане на мѣстото, а само Приморския полкъ да напустне града и да се отдръпне на позиция срѣщу източната му окрайна.

Въ това врѣме една случайность потревожи и двѣтѣ войски и прѣдизвика силно смущение у войницитѣ. Току що разположени на почивка, тѣ изведнажъ бѣха стрѣснати отъ силна изненада. Високъ, чакъ въ небесата, огненъ стълпъ избухна надъ Пиротъ и страшенъ гръмъ, като отъ хиляди орждия, разтърси цѣлата околность. Най-напрѣдъ всички изтръпнаха и никой не можеше да си обясни какво е станало, пъ въ скоро врѣме уплахата прѣмина и се узна, че Сърбитѣ, за да не прѣдадятъ барутния си складъ, сж го подпалили нарочно. Нѣколко кжщи бѣха съборени отъ взрива и повече отъ 50 войника Сръбски и наши, които сж биле на близо до склада, бѣха убити отъ силното избухване.

За боя на другия день нашитѣ бѣха рѣшили: центра да остане на мѣстото си и да

задържа отпрѣдъ Сърбитѣ, а двата наши фланга да продължаватъ да пастѫпватъ, за да сбиятъ съвсѣмъ Сърбитѣ отъ височинитѣ. Най-важенъ бѣше нашия лѣвъ флангъ, нъ мѣстностьта срѣщу тоя флангъ бѣше силно прѣсѣчена и срѣщу него стоеше височината „Черни-връхъ“, много силна и мъчно-достѫпна позиция, атаката на която можеше да се продължи дълго врѣме и да повлѣче голѣми жертви...

Нъ рѣшителнитѣ началници и храбритѣ наши войници бѣха готови да атакуватъ даже планина като Витоша, само и само да разбиятъ Сърбитѣ и по скоро да прѣвземятъ хубавия и милия тѣмъ Пиротъ. Въ 9½ часа прѣзъ нощьта отряда на капитанъ Попова прѣдприе съ нощно нападение да прѣвземе високия „Черни-връхъ“ и съ това да облѣгчи атаката на Сръбскитѣ позиции. Прикрити отъ тъмнината, 3-а дружина отъ 1-ий Софийски на К. А. полкъ и Харманлийската дружина потѣглиха по стръмнината и поддържани отъ Пловдивската и Айтоската дружини, почнаха тихо да се приближаватъ къмъ Сърбитѣ. Когато на стотина крачки тѣ бѣха забѣлѣзани и посрѣщнати съ огънь отъ непрiятеля, тѣ се спрѣха и залѣгнаха изъ камънацитѣ, а когато слѣдъ половина часъ честа стрѣлба непрiятеля прѣдположи че нашитѣ сѫ вече отстѫпили и поотслаби

огъня си, тогава Софийцитѣ и Харманлийцитѣ отново се втурнаха срѣщу върха. За да измамятъ Сърбитѣ тѣ залѣгнаха още веднажъ на 50 крачки и слѣдъ като починаха около 10 минути войницитѣ се събраха около своитѣ офицери и унтеръ-офицери и прѣдвождани отъ тѣхъ хвърлиха се съ гръмовита „ура“ върху непрiятеля Сърбитѣ бѣха смѣтени отъ „Черни-връхъ“ и оставиха около 50 души убити и ранени и 100 плѣнници. Часа къмъ 12 по полунощь „Черни-връхъ“ бѣше вече въ наши рѫцѣ и нѣколкото опитвания отъ Сърбитѣ да го вематъ назадъ останаха напраздно. Нашитѣ можеха вече свободно да настѫпватъ сутрiньта отъ три страни срѣщу разбититѣ Сръбски позиции.

На 15-ий Ноември нашия дѣсенъ флангъ отъ 9 дружини трѣбваше да атакува 15 Сръбски, разположени на „Провалия“. Лѣвия ни флангъ отъ 18 дружини, 16 топа и ½ ескадронъ — да атакува 15 Сръбски дружини, 48 топа и два ескадрона, разположени по височинитѣ на юго-истокъ отъ Пиротъ; и нашия центръ отъ 6 дружини, 20 топа и 4 ескадрона — да се отбранява врѣменно и да задържа прѣдъ себѣ си 8 Сръбски дружини съ 24 топа и 4 ескадрона. Споредъ горното се вижда, че числото на нашитѣ войски, назначени да атакуватъ тоя день, бѣше даже по-малко отъ числото на Сърбитѣ, войскитѣ

на които се намираха близко до позицитѣ и можаха всички да взимать участие въ отбиването на атакитѣ. Нъ нашитѣ войници бѣха силни духомъ и срѣщу тѣхното хвърляние напрѣдъ — не можеше да устои вече никой. И офицеритѣ и войницитѣ знаяха добрѣ, че тоя день трѣбва непрѣменно да се смаже врага и макаръ и съ голѣми жертви, да се нанесе славна побѣда и Българскитѣ Знамена да се отрупатъ съ лаври, грабнати при тоя Български градъ, съ кървавъ и грозенъ погромъ врѣхъ неприятеля.

На разсъмване бѣше заповѣдано на 8-ий Приморски полкъ да прѣмине отново прѣзъ града и да заеме позиция срѣщу Сръбския центръ. Изпратенитѣ за тая цѣль двѣ Приморски дружини и една Вдинска намѣсто да се спрѫтъ на окрайната, като забѣлѣзаха неприятеля прѣдъ себѣ си, разпалиха се и се лутнаха срѣщу него на височината „Сарлѫкъ“. Слѣдъ едно кратко сражение, Сърбитѣ бѣха изтикани назадъ и нашитѣ заеха височината. Обаче това тѣхно увличание малко остана да стане причина за разбиването имъ. Нападнати отпрѣдъ съ пѣхотата и артилерията на цѣлата Дунавска дивизия и обхванати отъ дѣсно отъ огѫня на Шумадийската, тия юнашки дружини слѣдъ дълго упорство бѣха принудени да очистятъ височината и да отстѫпятъ постепенно назадъ къмъ града...

Боя бѣше вече въ най-силния си разгаръ. Отъ лѣво, по върховетѣ, атакуваха Софийци, Търновци, Пещерци, Вдинци и Плѣвненци; отъ дѣсно, напираха напрѣдъ и блъскаха съ пристѫпъ високитѣ и стръмни Провалийски бърда Прѣславцитѣ, Дунавцитѣ и Конярцитѣ. Цѣли двѣстѣ и петдесеть топа думтяха отъ двѣтѣ страни. Повече отъ триста залпове уртяха всѣка минута. Честъ и неприкъснатъ единиченъ огѫнь, като тракането на хиляди барабани, се слушаше въ цѣлия ширъ. Димъ по височинитѣ, димъ въ града, димъ по цѣлото поле...

Бияха се два врага за послѣденъ пѫть; едина напъване послѣдни сили да се задържи на позицията, другия, съ правото на своя страна и съ своята рѣшителность, качуваше се по върховетѣ, пълене по стръминитѣ, падане метенъ отъ куршумитѣ и съ бѣсъ се носеше за да сломи и да оничтожи за всѣкога своя противникъ. Ту нашитѣ дружини съ ревътъ „ура“ бързо помитаха Сръбската линия, ту посрѣщнати на нѣкои мѣста силно, тѣ се спираха за кратко врѣме и почваха огѫнь срѣщу Сърбитѣ. Ту непріятелскитѣ дружини отстѫпваха врѣхъ слѣдъ врѣхъ и бѣгаха назадъ, ту пакъ се повръщаха съ резервитѣ си, мъчаха се да отнемать позицитѣ си и да отблъснатъ нашитѣ войски. Слѣдъ редъ атаки отъ врѣхъ на врѣхъ, пя-

шето лѣво крило успѣ най-послѣ къмъ 9½ часа сутринѣта да отблъсне Дринската дивизия отъ височинитѣ и да я застави да отстжпи къмъ село Бара-чифликъ. Обаче въ това врѣме Дунавската дивизия на неприятеля, слѣдъ като отблъсна отъ „Сарлжка„ двѣтѣ дружини на Приморския полкъ, настжпи къмъ града, а едноврѣменно съ нея въ дѣсно се разгжна Моравската дивизия и се подаде въ равнището между града и полето. Тогава и Началника на отстжпающата Дринска дивизия заповѣда на своитѣ части да спрѫтъ отстжпването си и да се повърнатъ на първитѣ си позиции, на висотитѣ нарѣчени „Келъ-ташъ“.

И наистина, полковетѣ на Дринската дивизия, подпомогнати и отъ ония на Моравската, се повърнаха назадъ и успѣха да спрѫтъ настжпващето на нашата прѣдна линия, която на това мѣсто бѣше се силно разтѣгнала и твърдѣ много отдалечила отъ резервитѣ. Стана нужда да се изваждатъ нови части отъ резерва и да се испращатъ за поддържание атаката на „Келъ-ташъ“.

Въ 10½ часа прѣдъ обѣдъ Струмския полкъ се разгжна въ боенъ редъ и, поддържанъ отъ огжня на 2 дружини Търновци и една дружина Плѣвненци, поведе бърза атака върху Сърбитѣ на „Келъ-ташъ“. Обсипвани съ силенъ пѣхотенъ и артилерийски огжнь

отъ фронта и стрѣляни всичкото врѣме въ флангъ отъ артилерията на Дунавската дивизия, Струмцитѣ и тѣхнитѣ подкрѣпления продължаваха бързо да прѣхвърлятъ чукитѣ и да се приближаватъ къмъ неприятеля.

Засилени въ своя смѣлъ налѣтъ, нашитѣ достигнаха на 800 крачки и попаднали вече подъ най-силенъ артилерийски и пѣхотенъ огжнь, слѣдъ като изгубиха въ едно кратко врѣме 3-ма офицери и 167 войника, ранени и убити, трѣбваше да спрѫтъ движението си и да почнѫтъ да обстрѣлватъ неприятелската позиция. Неприятеля продължаваше да стои твърдо на мѣстата си и даже по едно врѣме посочи да прѣмине въ контръ-атака, нъ пѣхотния и артилерийски огжнь на нашитѣ успѣ бързо да го разколѣбае. Тогава Струмцитѣ, съ двѣ дружини Бдинци и една дружина Пазарджичани скочиха отново въ атака и се хвърлиха срѣщу „Келъ-ташъ“. Неприятеля искаше да упорствува, той стрѣляше най-бързо, нъ нашитѣ лѣтяха безспирно напрѣдъ, и го изблъскваха по редъ отъ чука на чука. Когато забѣлѣзаха, че работата ще дойде до щикъ, Сърбитѣ трѣпнаха, повърнаха гръбъ, а слѣдъ малко и цѣлата Дринска и Моравска дивизии прѣслѣдвани силно отъ нашитѣ, почнаха бързо да отстжпватъ къмъ Нишъ. Дунавската дивизия, настжпването на която бѣше задържано прѣдъ Пиротъ отъ

Приморцитѣ, като забѣлѣза разбиването на двѣтѣ други дивизии, напустна бързо позициитѣ си и захвана сѫщо да се оттѣгля къмъ Нишъ, а Шумадийската дивизия къмъ това врѣме бѣше вече изтикана отъ Прѣславцитѣ до къмъ Прѣбиенъ-дѣлъ (по пѫтя за Княжевацъ).

Неприятеля отстѫпваше най-напрѣдъ въ редъ, нъ съ мръкването у него се повториха сѫщитѣ сцени, само въ по-голѣмъ размѣръ, отъ колкото въ Драгоманската клисура на 7-ий Ноември. Цѣли Сръбски батальони бѣха се разбѣгали по селата, шосето за Нишъ се бѣ покрило съ изхвърляни патрони, паласки и раници, половината отъ Сръбската армия, безъ разрѣшение, въ голѣмъ безпорядъкъ и на тълпи, бѣ заминала къмъ Нишъ и привечерь, когато Дрискатa, Моравската и Дунавската дивизии поискаха да се спрѫтъ и да заематъ позиция, указало се че у тѣхъ оставатъ на лице само около 5000 души войници...

Тъй щото Сръбската армия въ Пиротския бой ,освѣнъ че изгуби 1500 убити и ранени и около 2000 плѣнници, бѣше още съвършенно разбита и уничтожена. Загубитѣ на нашитѣ възлизаха само до 900 човѣка убити и ранени. Прѣдстоеше на нашитѣ войски едно бързо настѫпване на другия дешь къмъ Нишъ и влизане въ тая крѣпость по

петитѣ на изплашената и распръсната Сръбска армия, а съ това и окончателно разсипване на вѣроломнитѣ Сърби, като наказание за гдѣто тѣ се явиха задъ гърба ни, когато ние се бѣхме опълчили всички срѣщу нашия вѣковенъ врагъ — Турчина.

Нъ насъ ни спря Нѣмския пратеникъ и Сърбия се избави тоя пѫть отъ заслуженото наказание. Нъ добъръ е Господъ! ще си видимъ втори пѫть смѣтката, ако ли тѣ поискатъ пакъ тъй вѣроломно да ни нападнатъ!!!

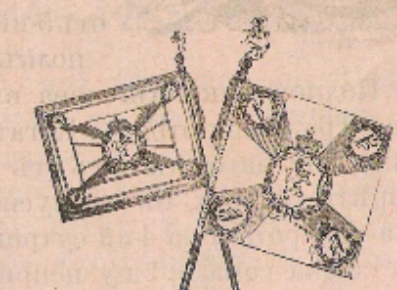

Обграждането ротата на Подпоручикъ Ангеловъ отъ Сърбитѣ на 4-ий Ноември 1885 година.

Главната 15-та рота отъ 5-ий Дунавский полкъ, командувана отъ Подпоручика Ангелова влизаше въ състава на Трънския отрядъ. Когато нашитѣ бѣха принудени да отстѫпятъ отъ гр. Трънь на 3-ий прѣзъ нощьта, бѣ пропуснато да се съобщи на тая рота и на 4-ий сутриньта тя се видѣ изоставена сама срѣщу неприятеля.

Подпоручикъ Ангеловъ, безъ да подозира нѣщо, се готвеше съ разсѣмнуването да подкачи прѣкратения вечерьта бой, обаче, за голѣмо свое очудване, той забѣлѣза, че неприятеля бѣ изчезналъ съвсѣмъ и че по околнитѣ височини не се виждаха вече никакви войски. Или нашитѣ сѫ отстѫпили или пъкъ Сърбитѣ трѣбва да бѫдатъ разбити си помисли Подпоручикъ Ангеловъ и като съзрѣ, че отъ единъ върхъ се навалятъ нѣкакви си войски къмъ Трънъ, той рѣши да изпрати въ града нѣкого за да узнае какво е станало.

Наблизо до позицията на ротата се намираше една копара и той изпрати притежателя ѝ овчарипъ въ Трънъ за да узнае какъ стои работата. Нъ да се не губи врѣме, условили се: когато овчара се връща отъ Трънъ, ако има Сърби въ града, да носи **тоягата си въ ржката,** ако ли пъкъ града е свободенъ — **да я носи на рамото си,** — тъй щото, когато той се зададѐ още отъ долу, ако потрѣбва, ротата да почне да отстѫпва незабавно...

Всичко прѣдвидя смѣтливия Подпоручикъ, освѣнъ едно: че тоя Българинъ може да стане издайникъ. Отиде овчара, нъ вмѣсто да испълни порѫченото, той съобщи за всичко на Сърбитѣ и повѣде слѣдъ себе си три Сръбски дружини за мѣстото, дѣто чакаше нашата рота...

Вървеше той напрѣдъ съ тоягата на рамото си (знакъ, че нѣма Сърби) и махаше отдалечъ на нашитѣ да не се боятъ, а отъ странитѣ му, по долищата, се гушяха Сръбскитѣ дружини и отиваха къмъ ротата. Въ това врѣме Подпоручикъ Ангеловъ, бѣ застаналъ на върха и чакаше, кога ще се по-

каже изпратения отъ него овчаръ. И когато го съзрѣ отдалечъ че се връща съ тоя на рамото, той се успокои и бѣше увѣренъ вече, че нѣма Сърби въ Тржнъ. Оставаше само, да пристигне при него овчара и да му разправи подробно гдѣ се намиратъ пашитѣ войски.

Нъ, мина се доста врѣме, а овчарина сѐ още не дохаждаше при него. Най-послѣ Подпоручикъ Ангеловъ, като помисли, че той трѣбва да се е отбилъ на кошарата, заповѣда на двама войници да го доведатъ...

Въ мигъ цѣлата околна гора пламна въ огънь и хиляди куршуми се изсипаха върху ротата, която почиваше на една полянка.

„На оръжие, войници!“ — изрѣва като раненъ левъ храбрия Подпоручикъ и съ извадена сабля се изправи прѣдъ ротата и почна да командува залповитѣ.

— Небойте се момчета! — нѣма нищо че сме прѣдадени!... оградени!... ние имаме коршуми, а когато тѣ се свършатъ — оставатъ ни още и щиковетѣ!... Удрете сега вѣрно, за да съборимъ повече Сърби, а послѣ ще ударимъ на щикъ и ще си пробиемъ пѫть!... — крѣщеше той вървѣдъ гърмежитѣ и насърдчаваше войницитѣ да стоятъ твърдо на своитѣ мѣста...

Послушнитѣ войници, залѣгнали на 400 крачки отъ непрятеля и обстрѣлвани отъ

двѣ страни, продължаваха да пращатъ залповитѣ и да събарятъ гъститѣ Сръбски редове.

Вече около 30 души бѣха убити и ранени, нъ тѣ не обръщаха внимание и продължаваха да се борятъ успѣшно, ту на тая, ту на оная страна, съ Сръбския огънь и да нанасятъ голѣми загуби на непрятелскитѣ дружини...

„Не стрѣляйте! прѣдайте се, момчета!... Виждате че не можете се отърва!.. Ние сме много и нѣма отъ гдѣ да ви дойде помощь!.. Господинъ Подпоручикъ спрете огъня и не оставайте причина да се пролива повече кръвъ!“ крѣщяха и се молиха Сръбскитѣ офицери на ротата... Нъ храбрия Подпоручикъ Ангеловъ не искаше нито да чува за прѣдаване и продължаваше да командува и насърдчава войницитѣ да не слушатъ непрятеля и да стрѣлятъ още по-често въ неговитѣ редове. Когато единъ войникъ, Ромънинъ по народность, се бѣше поддалъ на Сръбскитѣ думи и искаше да се прѣдаде, Подпоручика на единъ скокъ се узова при него и съ думитѣ: „Момчета, ето тоя страпливецъ иска да измѣпи на Отечеството и азъ трѣбва да го накажѫ! — Умри клѣтвопристъпнико!“ — добави той, и застрѣля войника съ револвера си.

— Не го слушайте момчета! той е лудъ и иска всички ви да изтрепе! не го слушайте!.. Господинъ Подпоручикъ, не правете

тъй! прѣдайте се! стига вече толкова кръвь! напраздно е всичко, вече ще ви изтрепемъ — виждате добрѣ това! а ако ли се прѣдадете, ще ви оставимъ живи и ще ви наградимъ!... прѣдайте се! стига вече тоя Български инатъ! — продължаваха да прѣдумватъ Сръбскитѣ офицери, като се обръщаха ту къмъ войницитѣ, ту къмъ Подпоручика...

Рота пли!*) — Ахъ вие врагове умразни! ахъ вий Сръбски нехранимайковци!... Рота пли!... Да се прѣдадемъ, ха?!.. На́ на васъ пладнѣшки хайдути — рота пли!... ревеше Подпоручикъ Ангеловъ между командата, която даваше за залповитѣ...

— Мислете добрѣ, господинъ Подпоручикъ, че ако ви хванемъ ще ви деремъ съ кремакъ!.. Видѣхме ви, че сте храбри—стига толкова!.. Послѣ да не се раскайвате — продължаваха да го уговарватъ Сръбскитѣ офицери.

Да се раскайвамъ ли?!... я глѣдай ти!!... Та че има ли по-голѣма честь за моитѣ войници и за мене, освѣнъ тая — да търколимъ двѣстя-триста като васъ изверги и послѣ да умрѣмъ съ славна смъртъ за Отечеството!!.. Господа Сърби, Българина не се прѣдава и ако можете елате ни вземете!.. Удрете момчета тия Сръбски лоли да помнятъ кога съ

*) „Пли“ е по старата команда и значи „бий“.

нападали на България!... — отговаряше съ високъ и страшно распаленъ гласъ Подпоручикъ Ангеловъ.

Тъй цѣли 2 часа, двѣ хиляди Сръбски войници продължаваха да се биятъ съ наши само двѣстя и не посмяваха да се покажатъ вънъ отъ гората и, слѣдъ като оставиха около стотина ранени и убити, най-послѣ се видѣха принудени да отстжпятъ въ единъ долъ за да чакатъ пристигането на артилерия.

Подпоручикъ Ангеловъ поиска да се възползува отъ това отстжпване на неприятеля и да се изтръгне къмъ Сѣкировския мостъ. — „Момчета, — каза той; сега е врѣмето да се помжчимъ да отстжпимъ. Вий видѣхте че Сърбитѣ сж страхливи и какъ съ цѣли двѣ дружини тѣ нищо не можаха да ни сторятъ. Ето на — отблъснахме ги и, ви се обѣщавамъ, че ако ли продължавате да бждете все тъй юнаци, азъ ще ви изведа отъ туй мѣсто. Помнете добрѣ, че неприятеля ще почне да ни прѣслѣдва, че той може би ще поиска да ни прѣгради пжтя, — и за това бждете готови на всичко, даже ако ли потрѣба половината да паднатъ отъ насъ. Небойте се отъ смъртьта! Комуто е писано отъ насъ да умрѣ — ще умрѣ! а, комуто не — той ще си пробие пжть съ щика и ще настигне нашитѣ къмто Брѣзникъ! Помнете свѣщенния дългъ! клѣтвата! — и знайте че

нищо по свѣто нѣма за войника, освѣнъ да пожертвува живота си за избавлението на своитѣ другари!... Прочее, напрѣдъ! Богъ да ни е на помощь!...

Подпоручикъ Ангеловъ † на 10-ий Ноември отъ раните си.

Когато ротата тръгна и прѣхвърли ржта, забѣлѣжиха, една Сръбска дружина че настжпва отъ дѣсно и се насочва за да прѣсече пжтя на отстжпването имъ и, ротата трѣбваше да се спре и да влезе въ бой съ нея. Нѣколко испратени залпа заставиха тая

дружина да се отдръпне назадъ и да прѣкрати боя, въ когато отъ тилътъ довтасаха и другитѣ двѣ отблъснати по рано непріятелски дружини и два непріятелски топа откриха огжнь, тогава дружината се подаде напрѣдъ и заедно съ оныя отъ тила почна да обстрѣлва на кръстъ позицията на ротата. Войницитѣ насърдчавани отъ офицера си, продължаваха да се държятъ твърдо. Но едно врѣме Подпоручикъ Ангеловъ, стоящъ всичкото врѣме правъ, бѣ раненъ въ дѣсната ржка и кръвьта почна да шурти изъ ржкава му...

„Нѣма нищо — момчета! — удрете!“ се провикна той, още по-силно и като прѣвърза, съ помощьта на лѣвата си ржка и зжбитѣ, раната си, пое сабята въ лѣвицата и почна отъ ново да ходи по позицията, да командува ротата и да ругае и хука Сърбитѣ...

Нъ за нещастие на войницитѣ два Сръбски куршума отново удариха храбрия Подпоручикъ и той съ примрѣжени очи се тръшна на земята. Напрѣдъ момчета! пробивайте се къмъ Сѣкирица! – успѣ да извика за послѣденъ пжть Подпоручикъ Ангеловъ и изгуби съзнание

Юнацитѣ Дунавци, послушни на своя храбръ началникъ станаха и почнаха да се спускатъ къмъ долината. Хиляди куршуми се изсипваха върху тѣхъ, гранатитѣ се пръс

каха постоянно надъ главитѣ имъ, всѣка крачка се събаряха убити и ранени и 3000 Сърби ги прѣслѣдваха отъ тилътъ и отъ страни, пъ храбритѣ Дунавци продължаваха да отстѫпватъ въ редъ и да се отстрѣлватъ срѣщу непрятеля. Сърбитѣ достигнаха вече на двѣстѣ крачки, нъ все още не смѣяха да се хвърлятъ на ножъ върху рѣшителнитѣ юнаци. Най-послѣ достигнаха до една тѣснина, която непрятеля бѣ успѣлъ по-рано да заеме и на това мѣсто се захвана най-ужасенъ бой. Започнаха да ги биятъ отъ брѣговетѣ, отъ върховетѣ, отъ долищатѣ, отпрѣдъ, отзадъ, отстрани и на кръстъ. Повечето бѣха ранени и кръвьта шуртеше отъ тѣхъ на струи, около двадесеть души бѣха убити на повалъ и всѣка минута все по-силна градушка куршуми продължаваше да се изсипва върху имъ. Останаха вече около 120 души и непрятеля най-послѣ се рѣши да ги нападне съ ножови. Тогава започна се грозенъ кървавъ бой на 3000 Сърби съ нѣколко десятки наши войници, на 3000 ножа срѣщу 120 наши щика.

Нашитѣ напираха силно напрѣдъ и сваляха испрѣчилитѣ се прѣдъ тѣхъ Сърби. Сърбитѣ ги притискаха отъ четири страни и все повече и повече ги събираха въ обща и тѣсна купчина. Сърбитѣ бияха съ ножовитѣ си отврѣдъ, нашитѣ имъ отговаряха съ своитѣ щикови на всѣкоя страна и все се подаваха макаръ и полегка къмъ Сѣкировския мостъ. Викъ, клѣтви, псувни и охкание на ранепитѣ — и отъ двѣтѣ страни. Сърбитѣ бѣха много, — нашитѣ малко, нъ се бияха като разярени лъвови: единъ Български щикъ струваше колкото десять Сръбски ножа.

И слѣдъ кърваво боричкание на животъ и на смъртъ, слѣдъ нѣколко минути ужасенъ щиковъ бой, най-послѣ, около 70 наши войника бѣха отрѣзани съвсѣмъ и останаха тамъ другитѣ — около 50, било съ щиковетѣ си, било съ приклади и куршуми, успѣха да си пробиятъ пѫть, да се измъкнатъ отъ тая адска долина и распръснато да настигнатъ слѣдъ два дена дружината си на Сливница...

Тоя страшно кървавъ бой цѣли 4 часа на 200 войника срѣщу три непрятелски дружини и два топа, това нечувано до тогава славно пробивание прѣзъ гѫститѣ непрятелски редове на една шепа хора струваше твърдѣ скѫпо на Сърбитѣ и има тѣ дълго врѣме да помнятъ Българския инатъ и упорство.

Та това не бѣха хора, а звѣрове! — разправяли Сръбскитѣ войници на Трѫнскитѣ граждани. — Стрѣляме ги, биемъ ги, падатъ като круши, викаме имъ да се прѣдадѫтъ — не, та не!... Настигнемъ ги, оградимъ ги, захващаме да удряме — не искатъ и да зна-

ятъ и само блъскатъ и биятъ съ щиковетѣ, до като не паднатъ всички!.. Заобиколимъ нѣкого, обиколимъ го съ четири пет души, прѣдай се! му казваме — не и не! И вмѣсто да се моли, глѣдашъ, че синковица се нахвърлилъ съ щика и съборилъ нѣкого на земята!.. Ударимъ го, падне на земята вече очи прѣмрѣжва, ще умира, ама все още не се оставя отъ ината си и тика ли тика щика си — да порне нѣкого отъ насъ!.. Страшни хора! инатъ Българи!!...

Тъй храбро и геройски се би славната 15-та рота на 5-ий Дунавский полкъ, и то още въ началото на войната, прѣди да се знае че Сърбитѣ не обичатъ „урата“ и щика. Наистина паднаха около 60 храбри войника съ своя юнакъ офицеръ, нъ тѣхното юнашко загинване и мѫжката имъ борба, ще останатъ на вѣчни врѣмена гордость и слава за 5-ий Дунавский полкъ и за цѣлата Българска войска. На освѣнъ това тѣхното геройско умирание не отиде марцина и тѣ освѣнъ че сложиха два пѫти повече отъ непрятелскитѣ войници, нъ още и прѣпесоха голѣма полза за вървежа на цѣлата война. На 4-ий Ноември, когато Моравската дивизия се готвеше вече да настѫпи отъ Трѫнъ за Брѣзникъ, за да отиде на Сливница на помощь на другитѣ Сръбски войски, Началника на тая дивизия, като узна за ротата на

Подпоручикъ Ангеловъ, отложи тръгването и изпрати части за да разбиятъ тая рота. Силния и продължителенъ бой, който се почна, а най-вече упорното държание на нашитѣ, накараха тоя Сръбски Началникъ да прѣдполага, че Българитѣ сѫ устроили засади по пѫтя за Брѣзникъ и той рѣши да спрѣ за нѣколко часа тръгването на дивизията, до като се разгледатъ добрѣ всичкитѣ околни върхове.

Тъй щото благодарение на тая храбра рота, Моравската дивизия можа да тръгне отъ Трънъ едвамъ слѣдъ пладнѣ и направи тоя день пѫть само около 8 километра, отъ което тя достигна Брѣзникъ едвамъ на другия день вечерьта, за да бѫде атакувана отъ нашитѣ на 6-ий сутринъта при тоя градъ и тъй да закъснѣе да стигне на врѣме на помощь на своитѣ при Сливница. Това е голѣма заслуга отъ страна на тая рота и при юначеството, което показаха нейнитѣ войници, тя трѣбва да се счита за най-заслужената и най-юначната часть въ тая война.

Храбрия Подпоручикъ Ангеловъ бѣ отнесенъ въ Трънъ, нъ отъ голѣмата му умраза къмъ Сърбитѣ той не остави да го прѣвържатъ тѣхнитѣ доктори. Раниятѣ му се влошиха и слѣдъ нѣколко дена той почина. Въ награда **за свѣтло изпълнения му дългъ къмъ Отечеството,** Богъ го остави да дожи-

вѣе до часътъ, въ който слѣдъ 6 деня отново навлѣзоха побѣдоносните войски въ Трънъ... Подпоручикъ Ангеловъ до послѣдната си минута не изгуби надѣждата, че нашитѣ ще побѣдятъ и, когато хлопна вратата на стаята въ която той лѣжеше и се подадоха отъ нея дошлитѣ при него Български офицери, той извика: „Да живѣе България"! и прѣдаде Богу духъ.

Вѣчна памѣтъ на тоя коравъ и патриотъ Българинъ!... Легка му пръстъ!... Дай Боже, щото неговия юнашки примѣръ да се послѣдва отъ хиляди български синове!

И днесь въ Трънь до лакатушната Ерма, срѣдъ площада на града, въ честъ на храбрия Подпоручикъ и на неговитѣ юначни войници, стърчи високъ памѣтникъ и вѣщае на пасъ за славния и юнашки тѣхенъ подвигъ!... Когато ви се случи да отидите тамъ, снемете шапка, прѣкръстете се, стапете на колѣне прѣдъ свѣщенния прахъ на тия герои и имъ се закълнете, че и вий ще умрете достойно, както тѣхъ, срѣщу враговетѣ на Отечеството...

А прѣдателя, тая черпа и пъкленна душа, тоя сатанински изродъ, който стана причина да загинатъ толкова храбри войници, проклинатъ и оплютъ отъ мѫжетѣ и женитѣ на цѣлия градъ, намѣри позорната смъртъ и душата му отиде на оня свѣтъ да се цалува

съ Юда Искариотски. Когато Българскитѣ войски влѣзоха повторно въ Трѫнъ — той бѣ съденъ и обѣсенъ позорно върѣдъ града и неговото мръсно тѣло дълго врѣме се люля на вѫжето и бѣ замѣрвано съ хиляди камани отъ дѣцата и юношитѣ!!!

Проклятие до девета рода на подобенъ гнусенъ издайникъ!!!

Храбрия милиционеръ Рангелъ Ивановъ.

При обявянието на Сръбско-Българската война на нашата граница около гр. Трънъ, се намираше единъ взводъ милиционери, около 40 човѣка. На взвода бѣше заповѣдано: да слѣди за непріятеля и, когато той почне да настжпва, да отхожда постепенно съ бой и да задържи по-дълго врѣме неговото настжпване.

На 2-ий Ноемврий Моравската дивизия, прѣминя границата и почна да се спуска бързо къмъ Трънъ. Когато дивизията бѣ посрѣщната отъ огжня на нашитѣ милиционери, тя изпрати двѣ роти отъ своя авангардъ срѣщу тѣхъ а, съ останалитѣ си сили, продължи по-пататъкъ движението. Обаче, въ скоро врѣме цѣлия й авангардъ бѣше принуденъ да се спрѣ и сериозно да се залови на бой съ шепата милиционери. Взвода, съставенъ отъ селяни, отъ които много не бѣха до това врѣме гръмвали пушка и командуванъ отъ нѣкой си Рангелъ Ивановъ отъ с. Божинци, бѣше се заинѣздилъ на единъ връхъ и недопускаше никой да прѣмине по пжтя който водеше отъ Сърбия за Трънъ... Изпратенитѣ срѣщу тоя взводъ двѣ роти нищо не можаха да му сторятъ и бѣха се разпръснали и изгубили по урвитѣ и долищата по тая балканска мѣстность. Тъй щото Сърбитѣ се видѣха принудени да изпратятъ още двѣ роти, и да чакатъ излизането имъ на фланга въ обходъ на милиционеритѣ...

Слѣдъ като взвода се държа около два часа на позицията, той отстжпи на слѣдующия връхъ и застави Сърбитѣ да водятъ отново бой и да губятъ сума врѣме съ правяне обходи отдалечъ. Когато Сърбитѣ почнаха да забикалятъ и втората позиция взвода отстжпи на третия връхъ и тъй, отъ позиция на позиция, цѣли 6 часа той разиграва Сърбитѣ, по тия Балкани.

Часа бѣше 4 слѣдъ пладнѣ а Сърбитѣ бѣха изминали едвамъ три километра пжть,

при това войскитѣ имъ бѣха вече съвсѣмъ изморени и капнали отъ умора и неможаха повече да продължаватъ прѣслѣдването на тая шепа рѣшителни и страшно нахални милиционери...

Нъ ето по едно врѣме, като че ли самото небе се смили надъ Сръбскитѣ войници. Нападна гѫста мѫгла и Сърбитѣ въсползувани отъ нея, почнаха безпрѣпятственно да се катерятъ и приближаватъ къмъ позицията на нашитѣ милиционери. Взвода почна да отстѫпва на друга позиция, нъ въ това отстѫпване хората му се изгубиха и разпръснаха въ мѫглата.

Рѣшителния Рангелъ Ивановъ почна да крѣщи, да вика, да стрѣля за да събере около себе си взвода и да посрѣщне съ огънь Сърбитѣ, които бѣха се вече приближили, нъ всичко бѣше напразно и, той се видѣ изоставенъ самичекъ, на нѣколко само крачки отъ непиятеля. Оставаше още достатъчно врѣме на тоя юнакъ, да отстѫпи и да се отърве отъ Сърбитѣ, ала заповѣдьта, която му бѣше дадена — да задържа непиятеля, не му допустна да направи това... и той се рѣши самъ да посрѣщне непиятеля и поне само съ своята пушка да го задържи още нѣколко минути... Подобенъ на нѣкой древенъ вѣликанъ, той се изпрѣчи тогава безстрашно на пѫтя на цѣла армия, за да продаде скѫпо своя животъ и да падне жертва прѣдъ дългътъ, и то върху една осамотена урва, безъ свидѣтели, безъ очевидци, които би могли да разкажатъ за честно изпълнения му дългъ и за високото му самопожертвуване за Отечеството... Ето почва да се чува шумолението и вървежа на Сърбитѣ прѣзъ гората; ето съзиратъ се неясните тѣхни сѣнки и очертания въ мѫглата и рѣшения Рангелъ Ивановъ като се прѣкръсти набързо, се сложи задъ единъ дебелъ букъ и почна бой съ настѫпающия по урвата непиятель...

Разсърдени отъ тая нова прѣчка, Сърбитѣ откриха силенъ огънь и захванаха да обсипватъ съ куршуми мѣстото отъ гдѣто излазяха единичнитѣ гърмежи на нашия юнакъ. Озлобенитѣ Сръбски войници се катеряха бързо, оставаха имъ само около петнадесеть крачки до юнака, нъ ето че прѣдъ тѣхъ се изпрѣчи стрѫмна урва и тѣ се видѣха принудени да се спрѫтъ почти подъ краката му и да бѫдатъ изложени на неговия вѣренъ и на изборъ огънь... Изпратиха единъ взводъ да го обиколи отъ страни и да го хване, а за да го залъжатъ да не стрѣля, почнаха да го убѣждаватъ да се прѣдаде... Не стрѣляй юнако! му крѣщеше единъ офицеръ отъ гората; — съжали младостьта си и се прѣдай!... нали ний сме твои братя? нали и ти си Сърбинъ като насъ? — не стрѣляй!

— Не, Сръбска лоло, не! азъ съмъ чистъ Българинъ и моитѣ братя сж тамъ, отзадъ... а вий, вий сте наши зли врагове и при това нападнахте ни хайдушки! Азъ имамъ още куршуми като за васъ братя и нѣма да прѣстана да стрѣлямъ, до като сте въ нашата земя!... нà на васъ, пладнѣшки хайдути!.. ревеше Рангелъ Ивановъ и пращаше върху тѣхъ куршумитѣ.

Прѣдай се братко! нищо нѣма да ти направимъ! нашия Краль обича юнацитѣ и ще те възнагради добро... ти у насъ ще станешъ голѣмъ човѣкъ! — се мжчиха да го излжжатъ и убѣдятъ лѣжащитѣ прѣдъ него Сръбски войници.

— Дяволъ ви зелъ вашитѣ добрини, лоли недни! Българина не се прѣдава и той никога не става измѣнникъ на своето Отечество! — продължаваше той да ги ругае и, ранент вече на двѣ мѣста и облѣнъ цѣлъ въ кръвь, стоеше и стрѣляше подъ града на Сръбскитѣ куршуми...

И като нѣкой часовой на поста, той самъ си, въ туй пусто мѣсто, остана до послѣднята си минута непоколѣбимъ на позицията и, когато около 50 души Сърби се хвърлиха отъ дѣсната му страна и му прѣсекоха пжтя, той, съ вика „ура“, катурна съ щика си още двама и подигпатъ на въздуха отъ де-

сетина ножа, плювна въ лицата на Сърбитѣ и издъхна мжжествено върху острилата...

И до день днешенъ, като нѣкой исполинъ стърчи Рангелъ Ивановъ върху билото на високий „Руй“ и сочи на насъ Българскитѣ войници, какъ трѣбва да се жертвуваме за защитата на Отечеството!... Ще минатъ столѣтия и никога нѣма да прѣстане да се споменува името на тоя славенъ герой, падналъ достойно — единъ срѣщу хиляда врагове! И до като свѣтъ сжществува ще се гордѣе Майка България, че е родила подобно юначно чедо, подобенъ храбръ и доблѣстенъ синъ, прѣдъ подвига на когото, трѣбва да се червятъ старитѣ прѣхвалени Гърци герои...

Поклонъ прѣдъ свѣтия прахъ на славния Български герой!... поклонъ прѣдъ неговия вѣликъ подвигъ и чудна самоотверженость! на колѣнѣ прѣдъ тоя прость и неукъ селянинъ, който ни остави въ завѣтъ примѣра **— до колко трѣбва да обичаме Отечеството и какъ трѣбва да умираме за неговата защита!...**

И ако ли днесь върху свѣщеннитѣ останки на тоя герой едвамъ стърчи отъ земята малъкъ камененъ кръстъ, то не е далечъ врѣмето, когато, богатъ и високъ памятникъ ще се въздигне въ негова честь отгорѣ челото на исполинский „Руй“. **Пжтнико! — кажи на братията, че тукъ почива Рангелъ**

Ивановъ отъ село Кожинци, прость и неученъ човѣкъ, убитъ въ борбата си самъ срѣщу цѣла Сръбска дивизия за защита на своето Отечество! — ще вѣщае тоя памятникъ за негова слава во вѣки вѣковъ!...

Примѣрния и храбрия часовой-опълченецъ

Осемнадесетий Юлий 1877 год. при боя на Българското Опълчение подъ Стара-Загора, една рота отъ 2-ра дружина заемаше караула въ града и държеше нѣколко поста по улицитѣ на Турскитѣ квартали, за да пази мирното Турско население отъ насилия и да слѣди за поведението му прѣзъ врѣмето на боя.

Единъ отъ тия постове, а именно № 6-ий, се намираше въ самата срѣда на Турскитѣ квартали и въ една много тѣсна и затънтена улица.

Боя се бѣше почналъ още отъ сутринъта и смѣняванието на тия постови, не стана тоя день. Въ залисията бѣха забравили да изпра-

тятъ смѣна и постовитѣ трѣбвашс да продължаватъ пазенпето за неопредѣлено врѣме..

Битката отвънъ града продължаваше все повече и повече да се усилва. Пратепитѣ отъ полето гранати се пръскаха тукъ и тамъ изъ кѫщята, а куршумитѣ захванаха още по-често да свирятъ по улицитѣ. Отъ постепенното приближаване на гърмежитѣ личеше, че Опълченцитѣ отстѫпватъ и че непрiятеля силно ги прѣслѣдва и се приближава къмъ градътъ. Нъ това малко интересуваше постовитѣ въ града и поста № 6-ий продължаваше да стои бодро и да изпълнява точно възложеното му порѫчение...

Около 12 часа срѣдъ пладне, когато куршумитѣ почнаха още по-силно да валятъ въ града, вкуражснитѣ граждани Турци захванаха да стрѣлятъ отъ кѫщята си върху поста № 6-ий. Раниха единъ отъ войницитѣ, нъ вѣрпитѣ изстрѣли, изпратени отъ тоя пость по околнитѣ прозорци, заставиха Турцитѣ да се скриятъ и да прѣкратятъ стрѣлбата...

Къмъ 1 часа слѣдъ пладне една непрiятелска граната се пръсна около поста и уби двамата Опълченци, отъ които една бѣше разводящий; останаха само двамина: часовоя и неговия подчасокъ. Това убиване на двамата Опълченци вкуражи Турцитѣ и тѣ отново откриха огънь отъ прозорцитѣ. Найнапрѣдъ гръмна една пушка, послѣ втора,

а слѣдъ малко гърмежитѣ захванаха да се обаждатъ отъ всичкитѣ кѫщи. Единъ куршумъ рани подчасока, и той се тръшна на земята; остана само часовоя, единъ срѣдъ улицата и срѣщу десетина пасочени отъ прозорцитѣ пушки. Застъ всецѣло съ испълнение на длъжностьта, часовоя не обърна внимание, даже когато единъ куршумъ му проби ухото и, подпомаганъ отъ огнця на ранения подчасокъ, продължаваше да праща куршуми по околнитѣ кѫщи и съ орлово око да слѣди за димоветѣ по прозорцитѣ.... Когато отъ една близка врата около десетина души Турци се впустнаха съ ятагани върху лѣжащия му другарь, часовоя като нѣкой тигъръ, се хвърли отгорѣ имъ и като закла двама отъ тѣхъ, накара останалитѣ да избѣгатъ обратно въ двора.. Понеже гърмежитѣ почнаха да се обаждатъ по едно врѣме и задъ гърба на часовоя, то той бѣше принуденъ да се закрие поне отъ едната страна. Затова като довлече ранения си другарь до стената, той опрѣ гърба си у нея и почна отново да стрѣля по срѣщнитѣ кѫщи...

А боя отвънъ града бѣ вече свършенъ и Турскитѣ войници бѣха нахълтали отдавна по улицитѣ. Градътъ горѣше на нѣколко мѣста и закъснѣлитѣ граждани и селяни тичешкомъ бѣгаха къмъ изхода на улицитѣ и

се спасяваха отъ Турския ножъ. Нѣколко пѫти вече тълпички отъ уплашени мѫже, жени и дѣца прѣхвърчаваха покрай постътъ. „Бѣгайте! Турцитѣ влѣзоха въ града!.. колятъ! бѣгайте!.. бѣгайте!“ — крѣщяха тѣ и си скубиха коситѣ, нъ храбрия и вѣренъ часовой не обърна даже внимание и продължаваше да се оглежда и да праща куршуми по прозорцитѣ.

— Бѣгай баремъ ти!... азъ и тъй не мога да ходя и ще остана на твоето мѣсто, до като ме убиятъ“ — го молеше и убѣждаваше ранения му другарь.

— Какъ?... **да оставя своя постъ безъ да ме смѣнятъ?...** Не, това никога нѣма да направя!.. Ще остана на мѣстото си, на както даде Господъ!.. му отвърна часовоя, като се прѣкръсти и цѣлуна бързо кръстенцето, което висеше на гърдитѣ му.

— Каква смѣна те е наела тебе? не виждашъ ли че разводящия е убитъ?... Ето той лѣжи прѣдъ очитѣ ти, а пъкъ нашитѣ, сѫ отстѫпили вече и нѣма кой да ни смѣни! Бѣгай, моля ти се догдѣ е врѣме! поне ти се отърви отъ смъртьта!..

— Ще мълкнешъ ли ти, или не? — му отговори сърдито часовоя; **ти ме карашъ да стана клѣтвопрѣстѫпникъ и да наруша здачата на поста...** Не! и хиляди пѫти не! Па освѣнъ това, азъ не мога те остави самъ на

тия поганци... Ако пе мремъ — да мремъ заедно и да продадемъ по-скѫпо живота си на тия диваци!...

А отдолу по улицата се зачервяватъ вече фесоветѣ на Турскитѣ войници и отъ Турскитѣ кѫщи се надаватъ радостни и тържественни викове. Около 30 разпалени фанатици, въоръжени съ ятагани и брадви, изкачатъ изъ вратитѣ и съ ревъ се хвърлятъ върху часовоя. Само една секунда още и, той, заедно съ другаря си, трѣбваше вече да бѫдятъ съсѣчени на парчета.... Нъ храбрия часовой не се изгуби и като се хвана за нѣкаква си прѣчка, мѣтна се бързо върху една низка и полусрутена стѣна и, като зае на нея позиция, почна да брани останалия на улицата другарь. Раниха го вече на нѣколко мѣста; Турцитѣ му крѣщяха да не стрѣля, обѣщаваха му че ще го оставятъ живъ, нъ той съ виковетѣ: „Поганци! — диваци! — елате ако можете!“, — продължаваше да се брани и да устоява срѣщу 50 души Турски войници... Куршумитѣ се изсипваха като градушка върху него, цѣли парчета отъ кирпичната стѣна се къртяха отъ силнитѣ удари, цѣлата улица се изпълни съ димъ и огънь, викове, псувни и клѣтви рѣвеше бѣсната тълпа а той, окървавенъ и страшенъ като привидение, съ свѣтнали отъ рѣшителность очи, стоеше прилѣпналъ у стѣната и

Славното загиване на Часовоя-Опълченецъ.

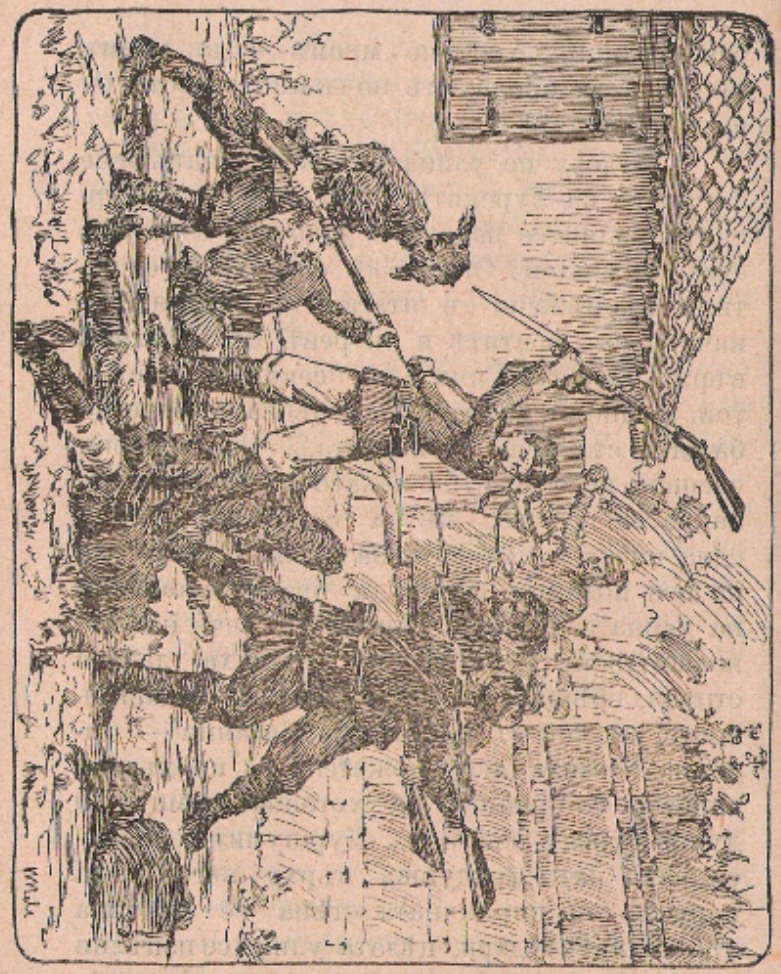

Като раненъ звѣръ, той изрева силно и се мѣтна отъ стѣната къ срѣдата на Турцитѣ, които добиваха другаря му и, слѣдъ като промушн двамина отъ тѣхъ, самъ бѣ поднетъ на въздуха отъ непріятелскитѣ щикове!... „Да живѣе България! Смъртъ на васъ поганци! — бѣха послѣднитѣ му думи...

продължаваше да прѣдизвиква Турцитѣ на бой. По едно врѣме нѣколко Турски войници успѣха да се промъкнатъ крадишкомъ край стѣната и да се нахвърлятъ съ щиковетѣ си върху лежащия на улицата подчасокъ. Тогава вече храбрия часовой, юнака Българинъ, вѣрния тозъ другарь не можа да изтърпи да се не притече на помощь на брата си и да не скрьети ножа си съ щиковетѣ на омразнитѣ непріятели. Като раненъ звѣръ, той изрева силно и се мѣтна отъ стѣната въ срѣдата на Турцитѣ, които добиваха другаря му и, слѣдъ като промуши двамина отъ тѣхъ, самъ бѣ поднетъ на въздуха отъ непріятелскитѣ щикове!... „Да живѣе България! Смъртъ на васъ поганци!“ -- бѣха послѣднитѣ му думи...

Умря той и душата му полетя високо въ небесата, за да получи награда отъ Бога за вѣрностьта му и голѣмата му твърдость като часовой. Слава и вѣченъ споменъ на тебъ юначе!... Ти изпълни свѣто своя дългъ, като часовой и като вѣренъ другарь и като истински синъ на Майка България!... Твоя гробъ е неизвѣстенъ и памѣтникъ не може да го краси, нъ ти жевѣешъ съ спомѣна на единчкия си примѣренъ подвигъ и витаешъ като ореолъ върху щиковетѣ на Българскитѣ дружини. Твоя духъ бѣ духа на Опълченцитѣ въ боя по скалитѣ на Шипка, твоята смѣ-

лостъ бѣ смѣлостьта на „урата“ подъ Шейново и ти прѣдвождаше бѣснитѣ атаки на младитѣ войници при Сливница и Цариброд!..

Жално е че не се знае името на тоя храбръ войникъ и борецъ, за да може то да се увѣковѣчи и да се прѣдаде като славенъ споменъ на насъ Българскитѣ войници. Нъ нека неговото име бѫде само: **Храбрия Часовой-Опълченецъ** и туй ще ни бѫде достатъчно за да почитаме неговата памтѣь и да му подражаваме, когато стане нужда...

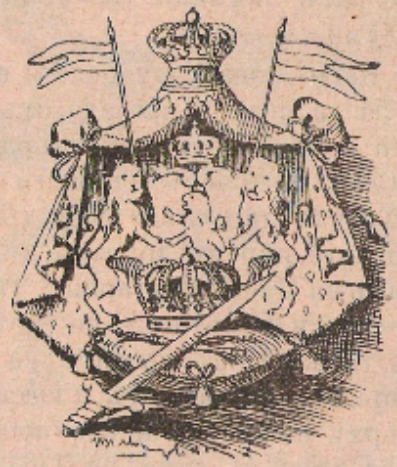

Опълченеца Иванъ Димитровъ спасява своя раненъ ефрейторъ.

евстпадесетий Юлий 1877 година, слѣдъ 7 часа бой съ 30,000 Турци, Българското Опълчение се видѣ принудено да отстѫпи отъ Стара-Загора. На 5-та дружина се падна да минава прѣзъ самия градъ, който подпаленъ отъ Турскитѣ гранати, горѣше вече на нѣколко мѣста. Опълченцитѣ трѣбваше да се промъкватъ прѣзъ силно напеченитѣ и пълни съ смрадливъ димъ улици, които на мѣстѣ бѣха засипани вече съ жеравата, горящитѣ главни и дървета на рухналитѣ отъ пожара кѫщи. Освѣнъ това, не-

приятеля, навлѣзалъ вече отъ едната страна на градътъ, метеше, съ стотина залпове, продълженията на улицитѣ, а отъ кѫщята на Турскитѣ квартали постоянно се пращаха куршуми по отстѫпващитѣ. Не оставаше нито минута за бавение и Опълченцитѣ трѣбваше по-скоро да се измъкватъ отъ града.

Да, трѣбваше, нъ можеха ли тѣ да мислятъ за своето спасение, когато задъ тѣхъ и прѣдъ тѣхъ бѣгаха и се спасяваха съ плачъ и съ отчаяни викове още хиляди старци, жени и дѣчица? Можаха ли тѣ да оставятъ братята и сестритѣ си — да опитатъ остротата на Турския ятаганъ? Най-послѣ можаха ли тѣ да останатъ безчувствени къмъ сърдцераздирателнитѣ писаци и къмъ невинно протегнатитѣ за помощь рѫчици на стотина и повече дѣца отъ разни възрасти, изгубени и захвърлени въ страха и отчаянието, отъ нещастнитѣ тѣхни майки?... Разбира се, че не!... И храбритѣ Опълченци се рѣшиха да се пожертвуватъ за избавлението на единороднитѣ си братя и сестри. Рѣшиха да измратъ въ борбата, да изгорятъ живи въ пламацитѣ на страшния пожаръ, нъ да спасятъ нещастнитѣ..

И захвана се тогава бой, бой страшенъ и упоритъ: крачка по крачка, отъ стѣна до стѣна, отъ кѫтъ до кѫтъ, отъ улица на улица. Куршумитѣ се сипѣха върху тѣхъ и тѣ изпращаха своитѣ; тръшкаха се тѣ на земята единъ подиръ другъ, тръшкаха се и десятки отъ гѫстата тълпа на нахлулия изъ улицитѣ непріятель... Тържествующитѣ Турци съ псувни и клѣтви налитаха върху Опълченцитѣ и искаха часъ по-скоро да ги сметатъ, да ги опиччожатъ и смачкатъ съ напора на хилядната си паплъчъ. Нашитѣ бияха въ живо мѣсо и събаряха купчини въ побѣснялата сганъ отъ хилядитѣ фанатици, а тълпата, подбласквана отъ силния напоръ, тъпчеше падналитѣ и като засилена вълна се носеше съ ревътъ: „Аллахъ, Аллахъ" върху Опълченцитѣ.

Още малко и нашитѣ щѣха да бѫдятъ сметени отъ тоя буренъ порой на разсърдените и жедни за кръвь низами. Нъ ето съ ревътъ на разгневени левове, Опълченцитѣ се хвърлиха срѣщу Турцитѣ и грозно ударихa съ ятаганитѣ си въ тѣхнитѣ прѣдни редове. Побѣснялата тълпа, тласкана отзадъ, напираше силно; тя искаше да паддѣлѣе, нъ пожовитѣ блѣщяха често и замахващитѣ прилади събаряха по двама наведнъжъ. Вѫтрѣ въ три минути улицата се испълни съ трупове и Турската паплъчъ бѣ повърната назадъ съ голѣми загуби.

Нъ минаватъ се само нѣколко минути и бѣсътъ отново обхваща тълпата и разсърдените фанатици се отпасятъ съ още по-силенъ налѣтъ върху юнацитѣ. Опълченцитѣ

стрѣляха често, събаряха десятки отъ втурналитѣ се връхъ тѣхъ Турци, нъ послѣднитѣ все приближаваха и приближаваха. Фанатицитѣ сж вече близко — нъ свѣтваха, ятаганитѣ, заревава пакъ „урата и отново тълпата е повърната назадъ. И все тъй цѣли два часа продължава това отстжпване, до като най-послѣ почернели отъ димъ, покрити съ рани и останали едвамъ на половината, Опълченцитѣ успѣха да се измъкнатъ отъ града и да поематъ къмъ Срѣдня-Гора.

Най-лото сражение стана на площадътъ при Х. Вълчева пазарь, гдѣто струпанитѣ за продажба дикани, спомогнаха да се задържатъ нашитѣ повече отъ часъ и да съборятъ около стотина Турски войници. Когато почнаха да отстжпватъ отъ това мѣсто, около 20 Опълченци по погрѣшка навлѣзоха въ една улица безъ изходъ и когато се повърнаха назадъ, свариха Турцитѣ вече на площадътъ. Посрѣщнати съ силенъ огънь, тѣ бѣха заставени да се спрятъ и да влѣзатъ въ бой.

Като се спустнаха бързо къмъ близкостоящата клада дървенъ материалъ, тѣ заеха позиция срѣщу 3 Турски роти и откриха силенъ огънь... Опълченцитѣ бияха вѣрно, нъ Турскитѣ куршуми въ кжсо врѣме убиха 4-ма и раниха тежко 8 души отъ тѣхъ...

Трѣбваше да се отстжпва и, по едно врѣме, тѣ скочиха и се втурнаха на дѣсно къмъ една отдалечена улица, нъ градушката куршуми, която се изсипа върху тѣхъ отъ три страни, събори шестима, а останалитѣ двама живи едвамъ успѣха да се върнатъ при кладата и да открияТъ наново огънь...

Нъ какво ли можаха да сторятъ само двѣ пушки срѣщу триста-четирестотинъ непиятелски? — Гърмяха тѣ често, нъ множеството Турци се посеше вече върху тѣхъ съ злобенъ ревъ.

И тъй смъртъ и инакъ смъртъ! — каза Опълченеца Иванъ Димитровъ на своя другарь ефрейторъ, — поне нѣка се опитаме да се скриемъ въ нѣкоя кжща и тамъ да продадемъ по-скжпо своя животъ!.. И като дадоха нѣколко изстрѣла въ тълпата, тѣ се втурнаха въ глухата улица, за да се скриятъ въ нѣкоя кжща. Въ единъ мигъ цѣлиятъ площадъ пламна отъ огънь и повече отъ триста куршими се изсипаха върху бѣгающитѣ Опълченци.

Напраздно Иванъ Димитровъ и ефрейтора блъскаха по околнитѣ врати за да намѣрятъ нѣкоя отворена и да се скриятъ прѣзъ нея; напраздно тѣ се оглѣждаха плахо по странитѣ за да забѣлѣжатъ нѣкакъвъ изходъ или пролазъ въ тая глуха улица. Избѣгалитѣ и скрититѣ по кжщята

граждани и селяни бѣха силно вече подлостили вратитѣ на двороветѣ, а улицата се свършваше съ доволно висока стѣна.

Наистина, въ самото начало на улицата, имаше една съборена врата, прѣзъ която двамата Опълченци можаха да се скриятъ, нъ тѣ въ бързината не я забѣлѣжиха. Тъй щото, въ скоро врѣме тѣ се видѣха заприщени въ единъ тѣсенъ улей поражаванъ най-силно отъ Турския отжнъ... Залповетѣ валяха върху тѣхъ: надъ главитѣ имъ, подъ краката имъ и съ страшенъ трѣсакъ чупѣха прозорцитѣ на кжщята и удряха въ дървенитѣ части. Единъ залпъ събори на земята ефрейтора, други залпъ се изсипа върху Иванъ Димитровъ и го рани легко... Още само единъ мигъ и навѣрно и той щѣше да бжде свалент отъ куршумитѣ...

Нъ юнака и храбрия войникъ никога не се отчайва и до послѣднята си минута той търси начинъ за да се избави. Иванъ Димитровъ въ вьртешето си, за да намѣри изходъ, успѣ най-послѣ да забѣлѣжи въ жгъла на стѣната една прохълмена отъ граната и съ силно хрипване се узова въ единъ мигъ до нея. Той се считаше вече спасенъ и посочи да се провре прѣзъ прохълмената, нъ въ това врѣме чу му се плачущия гласъ на лѣжащия на десеть крачки ефрейторъ: **коля ти се не ме оставяй на тия звѣрове!** — и той се

спря. — Трѣбваше, или да се повърне назадъ, за да бжде въ сжщата минута убитъ отъ залповитѣ, или да спаси себе си и да остави безъ помощь другаря си и началника си въ Турски ржцѣ. Първото бѣше страшно, второто — **подло, клѣтвопристжпно и грѣшно!...**

— Ще умра нъ пѣма да го оставя самичекъ! може би Богъ ще ми помогне да го избавя отъ тия азиятци! — си каза храбрия войникъ и вѣренъ другарь Иванъ Димитровъ и като се прѣкръсти и се прѣдаде на Божията закриля, той се спустна къмъ ефрейтора, прѣграби го съ едната си ржка прѣзъ кръста и срѣдъ градушка куршуми, срѣдъ рева и псувнитѣ на стоящитѣ на 300 крачки хиляди Турци, той му помогна да достигне до отвъртието. Намъкна се той първи и слѣдъ това прѣдърпа и ефрейтора...

Всичко това се извърши тъй скоро и тъй неочаквано щото смаянитѣ Турци не можаха да се възползуватъ отъ прѣкратяването огжня, за да се втурнатъ напрѣдъ и да ги хванатъ живи и, когато се вече досѣтиха то отъ отвъртието почна да се обажда пушката на Иванъ Димитровъ. Двамата Опълчеоци попаднаха въ единъ дворъ, който се съединяваше съ съсѣдния посрѣдствомъ малка вратичка. Вратичката бѣше отворена и като че ли ги канеше часъ по-скоро да избѣгатъ прѣзъ нея...

Слѣдъ като даде нѣколко изстрѣла и успѣ да задържи Турцитѣ на улицата, Иванъ Димитровъ подхвана пакъ ефрейтора и заедно съ него, като се проврѣха прѣзъ вратичката, заключиха я добрѣ подиръ себе си. Отъ другия дворъ тѣ прѣминаха въ трети, послѣ въ четвърти и най-послѣ, когато достигнаха въ една имфеджийска фабрика, тѣ трѣбваше да се спрѫтъ, понеже единъ случаенъ куршумъ рани сериозно Иванъ Димитровъ въ бедрото. Скриха се въ едрия буренакъ, съ който бѣше обрастналъ двора.

Турцитѣ скоро изгубиха диритѣ имъ и, павлѣзли изъ кѫщята, тѣ се прѣдадоха на грабежъ. Юнацитѣ най-послѣ въздъхнаха свободно и почнаха да си прѣглеждатъ ранитѣ. Указа се че Иванъ Димитровъ, ако и ударенъ на двѣ мѣста, въ мѣсо, а ефрейтора, ако и опасно нъ не тъй силно, въ лѣвия хълбокъ.

Слѣдъ като се прѣвързаха надвѣ — натри съ разкъсанитѣ си ризи и подкрѣпиха силитѣ си съ нѣколко сухарчета, тѣ почнаха да се съвѣщаватъ, какво да правятъ понататъкъ...

Вече срѣдъ нощъ наближаваше, — врѣме най-згодно за избѣгване. Ефрейтора си бѣше починалъ и съвзелъ и можеше вече да върви, макаръ и полегка, нъ безъ чужда помощь, а коравия Иванъ Димитровъ не искаше и

да знае за своитѣ рани и тѣ се съгласиха да се опитатъ да избѣгатъ къмъ края на града. Тѣ бѣха по съгласни да умратъ, нъ да не остават повече на това мѣсто и рѣшиха да бѫдатъ принудени да слушатъ хилядитѣ писаци на кланитѣ и мъчени звѣрски отъ Турцитѣ, жени, дѣца и мѫже. Освѣнъ това огнения море отъ пожара бѣше почнало да се приближава отъ три страни къмъ фабриката и ги заплашваше сериозно. Нъ улицитѣ все още продължаваха да гѫмжатъ отъ тълпитѣ на повилѣлитѣ Турци и, освѣтявани силно отъ пожара, не позволяваха да се мине по тѣхъ незабѣлязано. При това ефрейтора бѣше останалъ отдавна безъ пушка, а Иванъ Димитровъ бѣ пзпустналъ своята при прѣхвърлюването си прѣзъ единъ стоборъ, — тъй щото ако ли ги прѣсрѣщняха Турцитѣ, тѣ нѣмаха съ какво да се бранятъ...

Въ това врѣме, нѣкаква си сѣнка се прѣхвърли прѣзъ стѣната на фабричния дворъ и съ силенъ бѣгъ се намърда въ буренака при Опълченцитѣ. Здравъ и високъ селянинъ се згуши до тѣхъ на нѣколко крачки въ трѣвата. Обадиха му се и той се приближи. Почнаха тримата да кроятъ планъ за избѣгването и селянина се нае да води и да показва пѫтя. И легка полегка, дебнишката и по коремъ, разкрачъ по разкрачъ,

тѣ почнаха да се измъкватъ прѣзъ отворенитѣ мѣста на двора. Достигнаха до низката ограда и като змии се прѣвиха прѣзъ нея. Излѣзоха на улицата и почнаха да се прилѣпяватъ до стѣнитѣ, да се ослушватъ на всѣкоя крачка и да дебнятъ като котки. Само малъкъ шумъ отъ нѣкадѣ и тѣ още сѫщия мигъ се тръшкаха на земята, ослушваха се и стояха неподвижни нѣколко минути на мѣстата си. Шума се отдалечаваше и тѣ повдигаха пакъ главитѣ, ослушваха се на ново и почваха пакъ да лазятъ и да дѣбнатъ напрѣдъ. Два-три пѫти се срѣщаха съ групи Турци и бѣха принудени да се прѣправятъ на убити; повече отъ двадесеть пѫти трѣбваше да се криятъ между труповитѣ на съсѣченитѣ и убити по улицата Българи; и съ лазяне отъ трупъ до трупъ, отъ сѣнка до сѣнка, отъ трапъ до трапъ, тѣ въ два часа врѣме, можаха да изминатъ едвамъ двѣстѣ крачки... Най-послѣ стигнаха до края и поеха градинитѣ...

Спасени сѫ вече.., нъ сето, слѣдъ стотина крачки, срѣщу тѣхъ се задаватъ нѣкакви фигури и тѣ отново прилѣпватъ у земята и се прѣправятъ на убити. Патрулъ отъ четирма Турски войници прѣминаваше край тѣхъ и като съгледа труповетѣ имъ приближи се да ги тършува за пари. — Я виждъ, тия гяури биле отъ комититѣ!... гиди царски душмани! гиди проклѣта посета! захвана да ругае единъ отъ войницитѣ и ритна съ крака си главата на Ивана Димитровъ.—Що ли му трѣбваше да го закача!!!...

— Я дръжте вий по едного, а азъ ще се разправя съ двамата! изрева страшно Димитровъ и зграбчи съ двѣтѣ си ржцѣ наведенитѣ надъ него Турци и почна да се търкаля съ тѣхъ по земята. Стрѣснатитѣ и силно уплашени войници наведнъжъ се узоваха въ желѣзнитѣ клѣщи на Димитрова. Като прѣграбчи съ лѣвата си ржка врата на едногото, той съ дѣсната си бързо одуши другия, а слѣдъ това вий ноктитѣ си въ тлъстата шия и на втория.

— Иди по дявола и ти погапено!... му изръмжа той и го ритна по главата. Ефрейтора и селянина, вкуражени отъ другаря си, сѫщо бързо се разправиха съ другитѣ двама.

— Благодаря на Бога! — каза слѣдъ минута Димитровъ, — днеска азъ толкова поганци свалихъ съ куршума и ножа, нъ даде ми Господъ да одуша поне едного съ ржцѣтѣ си... Сега нека тия яговци се търкалятъ тука, пъкъ ние на добъръ часъ! Ако ви се случи втора срѣща ще можемъ съ тѣхнитѣ пушки да се разправимъ както трѣбва... Много здраве славни низами на оня свѣтъ!.. Расправете тамъ до колко сѫ проклѣти комититѣ и какъ тѣ, когато сѫ даже умрѣли, знаятъ да трѣпятъ Турския аскеръ.

И тръгнаха тѣ въоръжени съ Турскитѣ пушки смѣло напрѣдъ и, слѣдъ дълго лутание изъ лозята, успѣха най-послѣ да достигнатъ до политѣ на Срѣдня-Гора. Съсипани и капнали съвършенно отъ умора, не ѣли вече повече отъ 24 часа и мжчени отъ възпаленитѣ си рани, тѣ късно прѣзъ нощьта на 20 Юлий успѣха да стигнжтъ до едно село въ Казанлжшкото поле и тъй да се отървятъ отъ Турцитѣ.

На 27 Юлий, осемъ дена слѣдъ боя подъ Стара-Загора, азъ можахъ да се запозная въ Габровската болница съ храбрия юнакъ Иванъ Димитровъ и да узная подробноститѣ на тоя подвигъ. Окого него се въртеше, както мяйка при чадото си, сжщия оня селянинъ и всецѣлобѣше се прѣдалъда му служи въболницата.

— Юнакъ момче излѣзе бей! кой му се надѣваше!... Азъ бѣхъ се смръзналъ цѣлъ на мѣстото си, смѣтахъ се вече за убитъ и чакахъ съ затворени очи, кога ще ме хресне Турчина, но когато изкрѣщя Иванчо — дръжте ги! — па като хришнаха, па като забиха тия нектури въ шията на моя Турчинъ — не можа май човѣкъ да гъкне!... Тамамъ четирма души оставихме тамъ!.. Ама все тоя Иванчо!... Ако не бѣше той, до сега кучетата щѣха да ни ядатъ въ Старо-Загорскитѣ бахчи!... разправяше самия очевидецъ и участникъ въ това приключение селянинъ и гордо поглеждаше къмъ героя...

А юнака Иванъ Димитровъ излегка се подемиваше подъ мустакъ и скромно ни изглеждаше съ хубавитѣ си сини очи, и кроткото му лице сияеше отъ съзнание за честно изпълнения дългъ къмъ Отечеството и къмъ своя началникъ-ефрейторъ, който прѣди два деня бѣ умрѣлъ отъ ранитѣ си въ сжщата болница.

Слѣдъ десетъ деня Иванъ Димитровъ оздравя и остави болницата, за да отърчи на Балкана, дѣто Опълченскитѣ дружини трѣбваше наново да посрѣшнжтъ настжпающия отъ Стара-Загора неприятель... Той участвува въ всичкитѣ битки, и прѣвъ навсѣкадѣ, показа отново голѣмо мжжество и храброст въ атакитѣ срѣщу Турцитѣ, за което бѣше награденъ съ кръстъ „за храбрость“ и най-послѣ, при атаката въ славния Шейновски бой, намѣри юнашка смъртъ отъ една неприятелска граната...

Поклонъ прѣдъ тебѣ безстрашний юнако! Легка ти пръстъ, славний героьо! Дай Боже твоето безстрашие, а най-вече примѣра ти **за избавлението на другаря и началника** да бжде послѣдванъ отъ насъ войницитѣ за слава и честь на българското оржжие!...

Раненния Димо Петровъ избавя другаря си отъ смѫртъ.

Стоянъ Ивановъ родомъ отъ гр. Лѣсковецъ бѣ войникъ отъ 6-й Търновский полкъ и прѣзъ врѣмето на Сръбско-Българската война състоеше вѣстовой при Дружинния си Командиръ Капитанъ П.... Природно пъргавъ и рѣшителенъ момъкъ, той не можалъ да търпи да стои отзадъ и да не взема участие въ биткитѣ и слѣдъ Драгоманския бой, отива при своя офицеръ да го моли да бѫде смѣненъ и пратенъ въ строя.

Господинъ Капитанъ, ако нещете да ме смѣните, то поне ми разрѣшете, щомъ се почва битката, да си отивамъ въ ротата. — Срамъ ме е да слушамъ другаритѣ си — „кой колко е катурналъ“, а пъкъ, ако ли се свърши войната, безъ да влѣза въ боя, съ какви очи ще се върна въ селото и какъ ще глѣдамъ азъ хората, когато другаритѣ ми почнатъ да разказватъ за биткитѣ, въ които тѣ сѫ се били?... Не мога го изтърпя това и моля разрѣшете поне да влизамъ въ боеветѣ!... се молеше той на Капитанина П...

Разрѣшението му е било дадено и на 12-ий Ноември, още съ изгърмяването на първия топъ, Стоянъ Ивановъ се вмъква въ редоветѣ на своята рота... Именно прѣзъ тоя день произлѣзе кървавото сблъскване съ ножъ на Българи и Сърби, въ което Търновци и Приморци се биха като левови и страшно разбиха неприятеля. Слѣдъ като положиха около двѣстѣ души съ щиковетѣ си, нашитѣ се спустнаха да гонятъ разбититѣ Сърби...

Стоянъ Ивановъ бѣше единъ отъ първитѣ въ атаката и търчеше съ нѣколко души надолу изъ стрѫмнината. Изведнажъ той забѣлѣзва, че другаритѣ му сѫ се разпръснали на страна и той е останалъ само съ двама души, на нѣколко крачки отъ цѣла тълпа Сърби. До като се досѣти какво трѣбва да прави, единъ залпъ събаря двамата му другари и върхъ него се нахвърлятъ съ ножоветѣ си трима Сръбски войника... Трѣбваше само малко оплашване и той да бѫде

вече промушенъ. — Тъй и тъй нѣма отървание, ами чакай баремъ да не умрѫ марцина! — си помисли той и се хвърли съ цика си върху Сърбитѣ. Като отблъсна ножа на едногото, той се мѣтна върху втория, нъ скока направенъ отъ него не бѣше разчетенъ добрѣ и той се хлъзна и поора по земята. Като врани врѣзъ мърша, се струпаха Сърбитѣ врѣхъ него и единъ замахна вече съ приклада, за да му разбие главата... Съ бързо извъртване на страни, като избѣгна удара, Стоянъ Ивановъ се търколи въ краката на единъ Сърбинъ и като го събори на земята, почна да се боричка съ него. Захвана се душение съ рѫцѣ и едно търкаляние по земята на кълбо на счепкания Българинъ съ Сърбина. На помощь на душения Сърбинъ се притече единъ отъ другаритѣ му, и, като сложи пастрана пушката си, скопчи рѫцѣтѣ си за врата на Стояна Иванова, а пъкъ третия Сърбинъ започна да го млати съ приклада по гърба...

Нѣмаше вече отървание за нашия Стоянъ и той още нѣколко секунди и щеше да се простне добитъ и одушенъ отъ Сърбитѣ... Нъ Богъ, който всѣкога помага на юнацитѣ, въ тая опасна минута му изпрати отъ невидѣно помощь и го отърва отъ смъртьта...

На десетина крачки отъ мѣстото, гдѣто ставаше борбата, лѣжеше тежко ранения Димо Петровъ и пъшкаше силно отъ болки. Когато се почна боричканието, ранения като че ли се поуспокои, като че ли почна да крои нѣщо... Два-три пѫти той направи нѣкакви движения къмъ лѣжящата до него пушка... и даже по едно врѣме се обади нѣщо на Сърбитѣ. Нъ гласа му бѣше съвсѣмъ отслабналъ и никой го не чу, а пъкъ рѫцѣтѣ не се подчинѣваха вече на неговата воля, и само свѣтналия му отъ рѣшителность погледъ, цѣлъ се бѣше втрѣнчилъ въ произходящата борба. Стоянъ Ивановъ вече риташе отъ задушване и трѣбваше непременно да му се помогне; — нъ какъ?... И като направи послѣдно усилие и падви на ужаснитѣ си болки, ранения Димо Петровъ успѣ какъ и да е да се прѣобърне къмъ пушката си и прострѣнъ върху нея, напълни полегка и грѣмна наносоки въ Сърбитѣ... Послѣдва едно изпъшкване и, стоящия правъ, съ замахнатъ прикладъ Сърбинъ, се събори на земята... Дръжъ добрѣ Стояне! стискай по хубаво!... азъ търколихъ едногото! — се провикна съ болѣзненъ, нъ рѣшителенъ гласъ ранения Димо Петровъ.

Стрѣснатъ отъ неочакванния гърмежъ и отъ падането на другаря си, втория Сърбинъ напустна Стоянъ Иванова и скочи да вземе пушката си, ала въ това врѣме полуодушения Стоянъ, който бѣше вече свършилъ съ

първия Сърбинъ, бързо го зграбчи за краката и го притѣгли подъ себе си, за да забие и въ неговата шия своитѣ яки пръсти...

Щеше вече да го одуши, нъ Сърбина почна да се моли, да не го убива. — Добрѣ! стани! харизвамъ ти живота! — му отговори Стоянъ Ивановъ и, като си поразтри вратнитѣ жили и разкърши тѣлото си, той прѣметна прѣзъ гърбъ тритѣ Сръбски пушки, подкара плѣнения Сърбинъ и отиде заедно съ него при ранения си избавителъ — Димо Петровъ, който вече охкаше и береше душа.

— Я дръжъ бе братко, — каза плачипкомъ Стоянъ Ивановъ на Сърбина — плѣнникъ; — да го отпесемъ долу на привързачния пунктъ! — Само полегка!... И паведоха се двамата, нъ още съ първо повдигание Димитровъ издъхна въ ржцѣтѣ имъ..

Умрѣ той и душата му праведна полѣтя горѣ въ Царството Небесно, за да бжде възнаградена отъ Всевишния за изпълнената отъ Христа Спасителя заповѣдь: **„Обичай ближния си повече отъ себе си и полагай душата си зарадъ неговото избавление“.**

Когато слѣдъ свършване на боя се указало, че Стоянъ Ивановъ е липсалъ, Дружинния му командиръ помислилъ, че е убитъ, а когато слѣдъ два часа той се изправилъ прѣдъ него разчорленъ, съ разкъсани дрѣхи,

безъ шипелъ, безъ шапка, изподраскапъ, съ синяци по лицето и съ три Сръбски пушки прѣзъ рамото, той го взелъ за нѣкакво си привидѣние. — Какво е това отъ тебе Стояне? — Кой те е обезобразилъ така? — Съ кого си се борилъ? — го попитва той. — Да борихъ се, господинъ Капитанъ, като нѣкой пехливанинъ на сборъ, ала малко остана да ми присѣдне тоя пехливанлжкъ... Дърпаха ме, мачкаха ме, душиха ме и малко остана да свърша въ тѣхни ржцѣ, ако ли ранения Димо Петровъ не бѣше ми помогналъ!... И разказалъ той, какъ сж го съборили Сърбитѣ на земята, какъ той се борпчкалъ съ тѣхъ и какъ насмалко останало да го одушятъ.

— Боря се съ тѣхъ и едвамъ виждамъ съ едното око, че ранения Димо Петровъ ни гледа пѣкакъ страшно и се мжчи да се хване за пушката, нъ азъ неможахъ да прѣдполагамъ, че той се кани да ми помогне. Вѣше почнало да ми се примрѣжва прѣдъ очитѣ, когато изведнажъ чувамъ гърмежъ, нѣкакво изпъшкване и падане на земята и нѣкой да ми се обажда по име. Сѣтихъ се изведнажъ че това е въ моя полза и като стиснахъ по-силно една Сърбинъ, накарахъ го да се извлѣче. Въ това врѣме другия Сърбинъ ме остави и поиска да се улови за пушката, ала азъ не дремяхъ и бързо го пипнахъ за крака и като го потѣглихъ, хайде

подъ мене съ моитѣ клѣщи за врата—„Прѣдавамъ се“ — каза той и азъ го оставихъ живъ — разправялъ Стоянъ Ивановъ на Дружинния си командиръ.

— Юнакъ си ти Стояне, ще те прѣдставя за „кръстъ за храбростъ“ — го похвалилъ и насърдчилъ Дружинния му командиръ, — хайде иди сега да те прѣвържатъ, а Сърбина прѣдай въ Комендантското управление!...

— Господинъ Капитанъ, не заслужвамъ азъ кръстъ, а оня мой другарь, който остана за випаги тамъ горѣ на върха,—юнака Димо Петровъ, който освѣнъ че се би храбро въ боя, нъ още и когато умираше, прѣсили болкитѣ си, забрави смъртьта си и като събра сѣтнята си сила, прати съ треперящитѣ си ржцѣ куршума въ Сърбина и ми помогна да се избавя отъ смъртьта. А азъ какво направихъ?... Защищавахъ се само, защото иначе не можеше. Азъ се считамъ за нищо прѣдъ юнака Димо Петровъ! Богъ да го прости! отговорилъ той съ сълзи на очи на Дружинния си командиръ.

И наистина постѫпката на Димо Петровъ е подвигъ, който може да извърши само единъ юнакъ войникъ, истински християнинъ и човѣкъ съ твърда воля, съ блага и възвишена душа и съ сърдце пълно отъ любовь къмъ ближния и другаря.

Хвала на героя Димо Петровъ и честь и слава на полка, който еималъ въ редоветѣ си подобенъ дързостенъ и високо-честенъ войникъ. Умрѣ той честно като светецъ и като сѫщи християнски войникъ!

Вѣчна память на тая честна и възвишена войнишка душа!..

Изгарянието на часовоя Гюро Михаиловъ на поста.

рѣзъ 1880 год., прѣзъ нощьта срѣщу Коледа, се бѣ запалило зданието, въ което се помѣщаваше щаба на бившата Румелийска милиция. Зданието бѣ полудървено и твърдѣ старо и за туй вътрѣ въ нѣколко минути то бѣ цѣло обгърнато отъ пламъцитѣ. Когато караула, който се помѣщаваше вътрѣ, забѣлѣза силната свѣтлина, вече стълбитѣ, водящи отъ долния етажъ, горѣха силно и голѣми огнени стълбове лижаха стѣнитѣ на коридора, дѣто

се намираше караулния домъ. Караула едвамъ успѣ да се спаси и да избѣга прѣзъ горнитѣ стълби.

Въ това врѣме на горния етажъ се намираше на часи при Паричния ковчегъ редника отъ 1-ва Пловдивска дружина Гюро Михайловъ родомъ отъ село Дермендере (днесь Фердинандово.) Когато разводящия Василъ Костадиновъ (той и караулень началникъ) дотърча до поста за да смѣни часовоя, забѣлѣза, че при бързото си изкачване отъ караулния домъ, бѣ забравилъ цушката си на пирамидата и за да не я остави да изгори той бързо се повърна назадъ и, прѣзъ пламъцитѣ, се впусна по стълбитѣ, за да влѣзе въ караулния домъ. Обаче, вътрѣ той се забави около една минута и пламъцитѣ успѣха да му заградятъ пѫтя и да нахлѣтатъ въ караулния домъ, — тъй щото честния войникъ-разводящий **загина въ огъня за да спаси пушката си.**

Въ това врѣме Гюро Михайловъ стоеше спокойно на поста си и, когато край него прѣтърчаха писаритѣ и вѣстовитѣ и му викаха да бѣга, той не си позволи даже да имъ отговори. Когато единъ стражарь (който спялъ въ сѫщото здание) забѣлѣзалъ че Гюро Михайловъ не мисли да оставя поста си, и почналъ да го убѣждава, да дойде съ него за да се спустнатъ прѣзъ единъ прозорецъ, той сѫщо не се съгласилъ.—Разводящия изгоря въ караулния домъ! го убѣждавалъ стражаря; — хайде, нѣма какво да чакашъ... всѣка минута е скѫпа!... хайде!...—нъ понеже часовоя продължавалъ да мълчи, стражара помислилъ, че отъ страхъ той може да се е побъркалъ и се спустналъ върху него за да го извлѣче на сила. Назадъ! – изкрѣщялъ Гюро Михайловъ, като насочилъ пушката си въ гърдитѣ на стражара, — нѣма да напустна поста си до като не ме смѣнятъ!

Напраздно другитѣ войници отъ караула чакаха на втория етажъ връщанието на разводящия за да смѣни часовоя и да потърсятъ заедно спасение отъ опасностьта. Той не се връщаше и, когато слѣдъ 4—5 минути отъ стълбата се показаха огненитѣ езици на силно напрѣдналия пожаръ и почнаха да лижатъ дървенитѣ части на втория етажъ, тогава чакъ войницитѣ се втурнаха да търсятъ изходъ.

— Скоро Гюро! Скоро!... слизай отъ поста! скоро да бѣгаме!... викаха на часовоя изплашенитѣ войници, като се лутаха по стаитѣ и по салона. Гюро Михайловъ даже не обърна внимание на тѣхнитѣ думи и продължаваше да стои на своя постъ. Той все още се надѣваше че разводящия ще дойде да го смѣни.

— Бе ще изгориме живи!... подъ насъ отдолу гори всичко, а пъкъ нѣма отъ гдѣ

да слѣзимъ!... какво да правимъ, какво да сторимъ сега?... Олеле Боже!.. продължаваха да крѣщятъ войницитѣ и да тичатъ като луди насамъ нататъкъ... Вече нѣколко пжти въ отчаянието си, тѣ се надвѣсваха надъ прозорцитѣ и измѣрваха съ очи височината, която ги отдѣляше отъ земята. А пожара бѣше вече силно напрѣдналъ и пламъка все повече и повече се приближаваше къмъ тѣхъ; вече димъ ги задушваше и пекътъ бѣ нетърпимъ. Трѣбваше мицута по-скоро да се избѣга, ала оставаха имъ само прозорцитѣ къмъ пжтя, находящи се на 20 метра височина надъ улицата. И тукъ смъртъ и тамъ смъртъ и оставаше имъ да избератъ само по малко мъчителната. — И най-послѣ, когато пламъцитѣ почнаха вече да ги пърлятъ, слѣдъ като се прѣкръстиха, хвърлиха се отъ прозорцитѣ и намѣриха моментална смъртъ върху камънитѣ на улицата.

Твърдия и юначния Гюро Михаиловъ остана непоколѣбимъ на своя постъ. Той не се оплаши, нито отъ виковетѣ на другаритѣ си, нито отъ тѣхното обезумяло тичание по салона и, не искаше и да знае, когато тѣ го молиха и убѣждаваха да остави поста си и заедно съ тѣхъ да се хвърли отъ прозорцитѣ. Той чакаше разводящия си спокойно, а когато разбра че послѣдния е загиналъ въ пламъцитѣ, той видя, че смѣна нѣма да има за него и се рѣши да се принесе въ жертва на задълженията си като часовой, — **който нѣма право да напуска поста си прѣди да бжде смѣненъ, даже когато го заплашва смъртъ.** Той се намѣсти твърдо на своя постъ и като се помоли, прѣдаде се на Бога, готовъ вече да умрѣ, готовъ да загине въ огжня. Когато пламъцитѣ почнаха да се увиватъ около него, той намѣри въ себе си сила да изтърпи мъченията и да изгори на самия си постъ, нъ да не наруши своята здача.

И загина юнака Гюро Михаиловъ съ мжченическа смъртъ; и стана той съзнателна жертва на служебнитѣ си задължения; и срѣдъ страшнитѣ мжки, прѣбъди той до край непоколѣбимъ и твърдъ като сжщи часовой, за слава и честъ на младата тогава още Българска войска.

— Войникъ само отъ шестъ месеца, той съумя да си сплете мжченически вѣнецъ и неизвѣстното до тогава негово име изведнажъ се прочу като името на нѣкой великанъ. Той прѣнесе юнашки смъртьта, загина честно и, днесь, въ награда за своята вѣрность, тамъ горѣ въ небесата, той, е причисленъ къмъ лика на святитѣ. Защото Богъ видѣ неговитѣ ужасни мжки и твърдостьта му, и прости грѣховетѣ на неговата честна душа, за да влезе той като праведникъ въ рая. А тука долу на земята до като свѣтъ

съществува непрѣстанно неговата юнашка смъртъ ще има да се разказва и хиляди и хиляди млади войници ще има да му се чудятъ и да го възхваляватъ. Войнишкитѣ читанки ще се пълнятъ постоянно съ достойния за подражение неговъ примѣръ и пѣснитѣ и приказкитѣ по седянкитѣ и тлъкитъ нѣма да прѣстанатъ да възпяватъ неговото геройско самопожертвуване като часовой. И ако ли днесъ Гюро Михайловъ за пасъ е само великъ войникъ, който по своята самоотверженость и честната си душа стои на първо мѣсто мѣжду нашитѣ герои, то той подиръ години, ще бѫде светецъ за благодарното потомство и неговото име ще бѫде написано съ златни слова въ всѣка Българска казарма.

На другия день слѣдъ пожара намѣриха полуизгорѣлитѣ кости на разводящия Василъ Костадиновъ и на часовоя Гюро Михайловъ и заедно съ хвърлилитѣ се отъ прозорцитѣ войници бѣха славно погрѣбани. Цѣлия градъ се бѣше стекалъ, улицитѣ бѣха окичени съ черни флагове, всичкитѣ войници отъ Гарнизона присъствуваха и ковчезитѣ бѣха носени на ржцѣ отъ г. г. офицеритѣ и гражданитѣ. Погрѣбаха ги въ единъ гробъ и слѣдъ малко за да се увѣковѣчи тѣхния славенъ примѣръ имъ въздигнаха богатъ памѣтникъ.

Изгарянието на часовоя Гюро Михайловъ на поста.

Той се намѣсти твърдо на своя постъ и като се помоли, прѣдаде се на Бога, готовъ вече да умрѣ, готовъ да загине въ огня. Когато пламъцитѣ почнаха да се увиватъ около него, той намѣри въ себѣ си сила да изтърпи мѣченията и да изгори на самия си постъ, въ да не наруши своята здача.

Ето какъ ги възпѣва тѣхъ народния поетъ:

Спете тихо служатели прости
На дългътъ, на светата родйна,
Миръ на ваш'тѣ страдалчески кости,
Честь на ваша скръбна гробнина.

Млади йощъ бой и смъртъ не видѣли,
Вий знаяхте какъ храбро се гине,
Вий знаяхте, о синове смѣли,
Що е честь и безукорно име.

Нека лютиятъ димъ да ви дави,
И свирѣпиятъ пламъ да ви лиже:
Вий остахте срѣдъ мжкитѣ прави,
Васъ ужасната смъртъ не угрижи.

Вий казахте: да умремъ е тежко
Безъ борба, на стихията жертва,
Но за насъ нѣма студъ, нѣма жежко,
При дългътъ, при войнишката клѣтва!

Спете тихо... България праща
Вамъ вѣнецъ и отъ зло се не плаши,
Таквизъ синове честни дор' ражда,
Дор' я кичатъ гробове, катъ ваший.

Храбритѣ артилеристи.

Три дена цѣли не млъкнаха топовитѣ на Сливница. Сто и десеть Сръбски топа, застанали срѣщу центра на нашата позиция, пращаха непрѣкжснато своитѣ снаряди и се мжчяха да наддѣлеятъ на 40 наши. Нашитѣ 4-5 батареи, обсипвани постоянно съ куршуми и гранати, се държаха мжжски по мѣстата си и продължаваха да се борятъ съ три пжти повече неприятелски жерла и въ сжщото врѣме, да поражаватъ съ вѣренъ огжнь настжпающитѣ неприятелски колони. Славнитѣ артилеристи, прѣдадени всецѣло на работата си около топовитѣ, падаха единъ слѣдъ другъ и за своя смѣтка не оставаха ни най-малко длъжни на неприятеля. Офицеритѣ, стоящи всичкото врѣме

прави съ бинокли връхъ брустверитѣ, слѣдяха за паданието на нашитѣ гранати и командуваха хладнокръвно огжня, а долнитѣ чинове първаго вършиха своята работа и дързостно шетаха около топовитѣ. Граната слѣдъ граната трѣщеше ту тукъ ту тамъ, куршумитѣ по цѣлъ рой бръмчаха и пѣяха край ушитѣ своята смъртна пѣсень; храбритѣ артилеристи падаха единъ слѣдъ други, ала никой не обръщаше внимание на тия нѣща. Тамъ на срѣща бѣше умразния имъ силенъ непріятель — врага, и трѣбваше да се спре той, трѣбваше да се разбие, оничтожи — и за туй не само, че нѣмаше сѣнка отъ страхъ, нъ пълно прѣзрение къмъ смъртьта отъ страната на офицеритѣ и долнитѣ чинове...

На 5-ий Ноември 2-а батарея отъ I Артелерийский полкъ попадна подъ силенъ накръстенъ артилерийски и пѣхотенъ огжнь и бѣше буквално засипана съ куршуми и гранати. Цѣли три Сръбски батареи я громяха съ своитѣ снаряди, а непріятелската пѣхота залѣгнала на 600 крачки постоянно събаряше мѣрачитѣ и номеритѣ ѝ. Изискваше се особенна храбрость и чудна твърдость отъ чиноветѣ на тая батарея, разстрѣлвани всичкото врѣме накръсть, за да останатъ по мѣстата си и да се борятъ съ силния непріятель. Една граната попадна въ укрѣплението

и уби юнашния старши фейрверкеръ Пенчо Котевъ, друга събори на земята и силно контузи мѣрача Стоянъ Петровъ, третя —уби канонира Костадинъ Милевъ; освѣнъ това куршумитѣ убиха канонеритѣ Костадинъ Ивановъ и Велко Гюровъ и нараниха — Поручика Стефановъ, бомбардира Манолъ Михаиловъ и канонеритѣ: Ботю Маноловъ, Велчо Стояновъ, Станко Стояновъ, Димитръ Кировъ и Димитръ Георгиевъ.

Метла отъ куршуми метеше по батареята, жертвитѣ все повече се увѣличаваха, а въ това врѣме работата продължаваше да върви чевръсто и съ силни подигравки за смѣтка на Сърбитѣ. Раненият мѣрачъ Стоянъ Петровъ, облѣнъ цѣлъ въ кърви, продължаваше да пасочва своя топъ и да праща гранати въ Сърбитѣ. Старшия фейрверкеръ Младенъ Ангеловъ, маршируваше по батареята и съ високъ гласъ прѣдаваше командата на батарейния командиръ и хукаше прѣлетяването на Сръбскитѣ гранати. Канонира Петко Котевъ въ най опасната минута изхвръкна съ извадена сабя върху брустера и съ вика „ура“ увлѣче прикритието на батареята и накара Сърбитѣ да се отдръшатъ назадъ. Въобще всичкитѣ чинове отъ тая батарея се държаха славно прѣзъ тридневния бой на Сливница и показаха извънредна храбрость, за което на войницитѣ бѣха раздадени 10 кръста „за храбрость“.

Храбрия сигналистъ.

е стотини, а хиляди и хиляди сж примѣритѣ, съ които нашитѣ войници се показаха герои и достойни чеда на славнитѣ ни и юначни дѣди, прѣзъ Сръбско-Българската война. Не е възможно човѣкъ да ги изброи, понеже юнашкитѣ подвиги биваха извършвани на всѣкоя стжпка; понеже не бѣха единици тия, които, слѣдъ раняването си, продължаваха да се сражаватъ съ неприятеля, — тия, които, съ своята чудна рѣшителность, скачаха първи съ ножа на „ура“ и повличаха подиръ себѣ си другаритѣ си върху неприятелскитѣ позиции, — тия, които, съ своето безстрашие подъ убийственния огжнь, се разхождаха

безгрижно по брустверитѣ и подиграваха и се подсмиваха на Сръбскитѣ войници.

Българина не се бои отъ смъртьта и обича силно своето Отечество, при това той е и крайно самолюбивъ, — тъй щото той обладава всичкитѣ качества на самоотвърженъ и юнакъ боецъ. На това се и длъжатъ всичкитѣ славни подвиги, които нашитѣ войници извършиха прѣзъ Сръбско-Българската война. — Ето единъ отъ най-обикновеннитѣ:

Слѣдъ славната нощна атака на Черни-връхъ отъ Софийци и Пещерци, нашата лѣва колона почна на 15-ий Ноември да настжпва срѣщу Сръбскитѣ позиции. Трѣбваше да се отбиватъ Сърбитѣ съ бой, отъ позиция на позиция, отъ връхъ на връхъ. Посрѣщани постоянно съ силенъ огжнь, нашитѣ прѣминаваха долищата, пълзѣха по стръминитѣ, прѣхвърляха ръвоветѣ и гоняха успѣшно прѣдъ себѣ си неприятеля къмъ Пиротъ.

На позицията отпрѣдъ с. Смърданъ, Сърбитѣ се задържаха по-силно и стана нужда, щото 3-та дружина отъ I-ий Софийский на Князъ Александра полкъ да води сжщинска атака. Прѣзъ врѣмето на атаката единъ неприятелски куршумъ рани смъртоносно въ кракътъ сигналиста отъ 9-та рота Симеонъ Тодоровъ (родомъ отъ с. Бѣлъ-Осъмъ—Троянска околия), когато той свирѣше „бой за атака“.

— Какво ли ми прѣпари? като че ли ме удариха? — си каза очудено Симеонъ Тодоровъ и се похвана за болното мѣсто. — Я глѣдай — кръвь!... Ехъ, дяволъ да ги вземе — сега ли намѣриха врѣме да ме ранятъ, когато свиря най-доброто! — продължаваше той, ту да се очудва, ту да свири съ тржбата си. — Ама, не може... боли много... трѣбва да се спря, — си каза той и сѣдна на земята.

Сложи се до единъ камакъ, и понеже „боя за атака" все още продължаваше да се свири отъ другитѣ сигналисти, той почна да свири сѣдѣпкомъ. Само когато свирението се прѣкрати, той си оглѣда раната и като я прѣвърза върху панталонитѣ съ една кърпа, поиска да настигне ротата.

— Стига му толкова! ще потърпи дяволския кракъ до довечера; — си каза той и подпиранъ съ пушката си, почна куцешкомъ да отива къмъ първата линия. — Настигнатъ отъ санитаритѣ и поканенъ за да го отнесатъ на прѣвързочния пунктъ, той имъ отказа:

— Прѣвързочния пунктъ е за счупени крака и ржцѣ, а пъкъ азъ малко искамъ да зная отъ такава рана!... Ако искате стѣгнете ми по-силно крактъ за да се спре кръвьта и да мога да ходя по-скоро!..— отговори той засмѣно на санитаритѣ и сѣдна да му навиятъ бинтови върху панталонитѣ...—А сега— сбогомъ! — добави той и, като затапашка нѣкаква си пѣсень, тръгна отново съ куцание къмъ ротата.

Защо не отиденъ на прѣвързочния пунктъ?... не видишъ ли че цѣлъ си потналъ въ кърви?—го попиталъ ротния му командиръ, като съзрѣлъ, колко му е трудно да ходи съ бойната линия.

— Не мога, господинъ Поручикъ, защото се боя да тръгна назадъ, за да не ме ударятъ въ гърбътъ и послѣ да кажатъ другаритѣ ми, че съмъ бѣгалъ!... На освѣнъ туй, нис сме само двама сигналисти въ ротата; ако ли убиятъ едногото, кой щe й свири тогава? Азъ сега съмъ прѣвързанъ криво лѣво и както и да е ще истърпя до вечерьта...

Цѣлия день той участвува въ атакитѣ, и куцишкомъ слѣдваше на нѣколко крачки задъ веригата. Съ своитѣ шеги и съ смѣшното си ходяние, той веселеше войницитѣ, при всичко, че нѣколко пъти му прѣпада отъ болки. Чакъ слѣдъ свършването на боя, той остави ротата си и отиде на прѣвързочния пунктъ, а отъ тамъ въ болницата.

Юнака Симеонъ Тодоровъ, слѣдъ три недѣли оздравя и, за показаната храбрость и твърдость прѣзъ тоя день, бѣ награденъ съ имененъ кръстъ „за храбрость".

Хвала му!...

Изгарянието на Братия Жекови.

а 1885 год. стана Старо-Загорското възстание. Макаръ и подготвено добрѣ, то не можа да успѣе, понеже Турцитѣ узнаха за бунта и взеха мѣрки за да го потушатъ на врѣме. Четата на възстаницитѣ се видя принудена да напустне града и да се отправи за Балкана — тогавашното царство на хайдуцитѣ и юначнитѣ хѫшове.

Въ тая възстаническа чета влизаха и двамата Старо-Загорци, братята Михаилъ и Георги Жекови, прочути по свосто безстрашие, голѣма рѣшителность и силна умраза къмъ Турцитѣ. Когато четата минаваше около с. Елхово, по-малкия братъ Георги бѣ нападнатъ отъ силна огница и не можеше повече да слѣдва съ възстаницитѣ. Скриха го въ единъ плѣвникъ въ селото, а за да го брани остана при него и братъ му Михаилъ...

Обзетъ отъ силенъ жаръ Георги лѣжеше на пода почти въ несъзнание, а Михаилъ му прислужваше. Послѣдния мѫченъ отъ нѣкакво лошо прѣдчувствие, постоянно слѣдѣше на въпъ отъ плѣвнята...

— Непрѣменно ще ни намѣрятъ, ако ли прѣзъ нощьта не успѣемъ да избѣгаме! дано на брата ми прѣмине по-скоро! — си мислише загрижено Михаилъ и се кѫсаше отъ ядъ за тая проклѣта трѣска, която ги постави въ подобно трудно положение,

Изведнажъ тълпа отъ башибозуци изпълни двора и насочи пушкитѣ си къмъ плѣвника.

Братко, прѣдадени сме! оградени сме!... пошушна Михаилъ на Георгя и го раздърпа силно за да стане...

Прѣдайте се братя Жекови! излизайте въпъ! — крѣщяха жандармитѣ и башибозуцитѣ и съ запрѣгнати пушки почнаха да се приближаватъ къмъ плѣвнята. Отъ вѫтрѣ никакъвъ гласъ... и само когато останаха около 10 крачки, шестъ изстрѣла, пратени единъ слѣдъ други отъ Михаила, изтрѣщяха прѣзъ дупкитѣ на стѣната.

Бре Гяуритѣ недни!... Я ги глѣдай ти тѣхъ?!. Трѣбва да има много комити вѫтрѣ — заемайте скоро позиция! — се развикаха стрѣснатитѣ и повърнали назадъ Турци.

Потерата се отдръпна на нѣколко крачки и почна да изсипва градушка куршуми върху плѣвнята. Слѣдъ половинъ часъ, башибозуцитѣ почнаха пакъ да се приближаватъ, нъ отново, други шестъ револверни изстрѣла ги повърнаха назадъ...

— Пълнете пушкитѣ съ мазни пачаври, да запалимъ плѣвнята! нека изгорятъ вѫтрѣ живи! — се обади главатаря на потерата... и вѫтрѣ въ нѣколко минути сламата на покрива се обхвана отъ огънь...

— Ето на ще изгорите като плъхови — нѣма вече отърване!.. Прѣдайте се момчета! нищо нѣма да ви сторимъ — ние сме ваши съграждани! — продължаваха да имъ крѣщятъ отъ вънъ Турцитѣ.

Погибелта имъ бѣше явна, смъртьта, ужасната смъртъ отъ огънь, вече бѣше прѣдъ очитѣ на двамата братя, а прѣдаваниство — можеше да ги спаси, макаръ и за врѣме, отъ нея. Умаломощения отъ трѣската и падналия духомъ Георги не може да издържи. — Да се прѣдадемъ братко! По-добрѣ е да ни убѣсятъ, отъ колкото да изгоримъ живи въ тая плѣвня; — почна той да прѣдумва брата си.

Какво? да се прѣдадемъ ли?.. И ти братко се осмѣли да помислишъ подобно нѣщо?!... Нима когато тръгнахме не се заклѣхме да умремъ съ оржжие въ ржка?... Не ставай прочие жена и бѫди готовъ да умрешъ като герой!... Ето на—азъ съмъ готовъ да искоча вънъ и съ ножа въ ржката да се опитамъ да избѣгамъ — му въразиз сърдито рѣшения на смъртъ Михаилъ.

— Това е много хубаво, ами азъ, като не мога да стоя на краката си, какво трѣбва да правя?.. страхъ ме е отъ огъня, братко!

Ти ли?.. го прѣсече Михаилъ, като се замисли сериозно. — Да, азъ не трѣбва да те оставямъ!.. тебе по-добрѣ ще бѫде... да те... Боже мой!... Братко, хубавий ми братко... готовъ ли си братко на всичко?... готовъ ли си да умрешъ... даже отъ ржката... на брата си.. отъ моята ржка?... — прѣблѣднялъ страшно и съ плачущъ гласъ, добави Михаилъ.

— Дай братко да те цѣлуна и на-тѣгли право въ челото ми. Азъ съмъ готовъ! Отмъсти за мене! — Послѣдва едно дълго прѣгръщание и сълзи увлажиха орловитѣ очи на двамата юнаци. Братъ уби брата.

А въ това врѣме голѣми огнени язици лижаха вече потопа на плѣвнята.—Нъ ето чу се нѣкакъвъ глухъ изстрѣлъ извѫтрѣ и въ мигъ, разчорленъ, блѣденъ и грозенъ, като фурия, съ гнѣвни и силно искрометни очи, съ ята-

гана въ дѣсната и съ револверъ въ лѣвата ржка, Михаилъ се бухна като бомба въ срѣдата на Турцитѣ. — Ахъ читаци проклѣти! — извика той и почна да си проправя пжть прѣзъ тѣхнитѣ редове... Вече трима Турци се търкаляха съ разцѣпени глави, вече нѣколко души почнаха да бѣгатъ оплашени отъ неговия фучащъ ножъ, въ нова тълпичка фанатици се изпрѣчи прѣдъ него и му прѣсече пжтя. Изстрѣляха отъ страни нѣколко пушки и славния юнакъ се тръшна силно на земята.—Проклятие на васъ читаци!... Азъ умирамъ, пъ ще има добре да ме помните! —извика той силно и склони за всѣкога очитѣ..

Геройската постжпка на Михаила до толкова очуди Турцитѣ, щото нѣкой отъ тѣхъ се спустнаха да му помагатъ, ала коравия Българинъ намѣри въ себѣ си сѣтня сила, за да ритне едного отъ тѣхъ и да отхвърли помощьта на умразнитѣ неприятели.

Ето какви юначни и патриоти Българи бѣха двамата братя; ето до колко бѣха твърди тѣ на клѣтвата, дадена подъ възстаническото Знаме. Братъ доброволно прие смъртьта отъ брата, братската ржка съзнателно тѣгли куршума въ братското чело и, Героя, самъ се хвърля на вѣрна смърть върху стотина, за да умрѣ честно и да не зарадва умразнитѣ неприятели. Вѣчна память на тия славни юнаци!... легка имъ пржсть!..

Воѣнния орденъ „За храбрость".

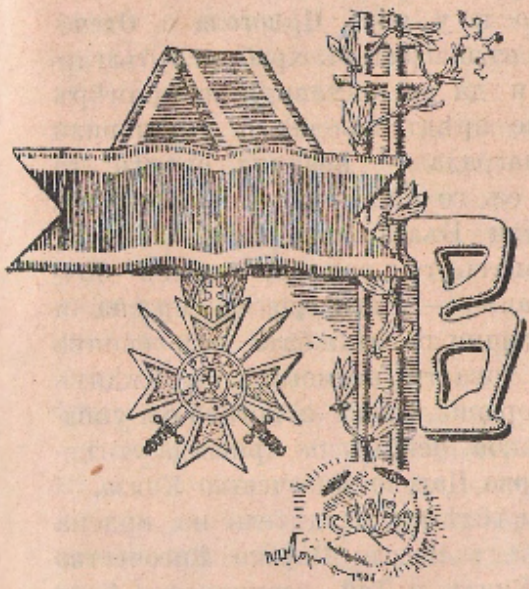

инаги храбростьта и юнашката неустрашимость сжбивали почитани и уважавани у всичкитѣ народи; винаги храбрия и дързостенъ войникъ е бивалъ обичанъ и достойно отличаванъ съ награди за извършенитѣ отъ него подвизи. Защото този, който въ боя, срѣдъ писака на куршумитѣ и трѣсканието на гранатитѣ, не мисли за себѣ си и смѣло излага своя животъ, за да извърши боенъ подвигъ и съ това, да принесе повече полза въ борбата срѣщу неприятеля, — е човѣкъ и войникъ съ възвишена и благородна душа, която го поставя несравнено много по

високо отъ неговитѣ братя и другари и, той заслужва напълно да бѫде награденъ и отличенъ отъ другитѣ войници.

Ето защо и у насъ **Прѣстола и Отечеството,** за да възнаградятъ храбритѣ български синове и да ги поставятъ за примѣръ и подражение прѣдъ народа, сѫ установили като бойна награда — **Военния орденъ „за храбрость“** и сѫ го поставили по-високо отъ всичкитѣ други Български ордени. Лицата, които получаватъ тоя орденъ, носятъ почтенното название — **Кавалери на ордена** и ставатъ по-старши по службата отъ своитѣ другари; при това тѣ не могатъ да бѫдятъ лишени отъ ордена, даже и когато сѫ уволнени отъ служба, освѣнъ по присѫда утвърдена отъ **Негово Царско Височество Князя.**

Първия и голѣмия владѣтель на ордена „за храбрость“ е **Негово Царско Височество Българския Князъ** и **Той** заедно съ **Свои Августейши Прѣстолонаслѣдникъ,** въ знакъ на особеното велико значение на тоя орденъ носятъ по право I-та и IV-та му степени.

Военния орденъ „за храбрость“ се носи на синя лента съ сребърни краищници и се състои: отъ орденъ за г. г. офицеритѣ и отъ кръстъ за отличие на военния орденъ за долнитѣ чинове. Послѣдния се подраздѣля на 4 степени:

I-та степенъ — златенъ кръстъ съ бантъ.

II-та степенъ — златенъ кръстъ съ мечове безъ бантъ

III-та степенъ — срѣбърenъ кръстъ съ мечове и бантъ.

И IV-та степенъ — срѣбърenъ кръстъ съ мечове безъ бантъ.

I-та и II-та степенъ се даватъ на войницитѣ само за лично показана отъ тѣхъ храбрость или за лично извършенъ подвигъ въ боя и се наричатъ **„Именни кръстове“**; а III-та и IV-та — по изборъ на най-достойнитѣ войници отъ частьта, която се е отличила въ сраженията. Войнишкия кръстъ даденъ веднажъ не се снема, даже когато долния чинъ бѫде произведенъ офицеръ.

За да може унтеръ-офицера или войника да се удостои съ високата честь да получи кръстъ „за храбрость“ той трѣбва да извърши въ боя поне единъ отъ долуизброенитѣ подвизи и отличия:

1) При дадената команда за хвърляние съ ножъ върху непрiятеля или при отбраната, когато непрiятеля самъ се хвърля на ножъ върху позицията ни — да скочи и да се литне пръвъ съ ножа си срѣщу него и съ примѣра си — да увлѣче подиръ себѣ си войницитѣ и другаритѣ си.

2) При боя съ ножове да бѫде храбръ, да се бие яростно, да налита бързо, да прави силни удари и съ своето юначко би-

ение да насърдчи войницитѣ и другаритѣ си, за да се разбие неприятеля.

3) При настѫпването или въ врѣме на атаката, когато нашитѣ бѫдятъ посрѣщнати съ силенъ огънь — да насърдчи войницитѣ и другаритѣ си и съ личенъ примѣръ да ги накара да продължаватъ напрѣдъ къмъ неприятеля.

4) Когато забѣлѣжи, че силния огънь започне да влияе злѣ на войницитѣ и другаритѣ му, — да ги насърдчи и съ личния си примѣръ да ги накара да стоятъ твърдо на мѣстата си.

5) Когато неприятеля почне да обхожда или се готви да се хвърли „на ножъ“ върху позицията ни — да насърдчи войницитѣ и другаритѣ си и да ги накара да посрѣщнатъ съ огънь и съ ножъ неприятеля.

6) При нападение отъ неприятелска кавалерия, да насърдчи войницитѣ и другаритѣ си и съ личния си примѣръ — да ги накара да посрѣщнатъ нападението отъ мѣсто съ огънь или съ ножъ.

7) Когато забѣлѣжи въ боя едно неочаквано и безъ заповѣдь връщание на нѣкои отъ нашитѣ назадъ, — да застави, да убѣди или съ личния си примѣръ да насърдчи войницитѣ и другаритѣ си, за да се спрятъ и да посрѣщнатъ неприятеля съ огънь или съ ножъ.

8) Когато неприятеля обгради нашата позиция или когато бѫде заповѣдано да не се отстѫпва отъ нѣкое мѣсто — да застави, да убѣди или съ личния си примѣръ на безстрашие да насърдчи войницитѣ и другаритѣ си, за да се бятъ до като падне и послѣдния човѣкъ.

9) При отстѫпването, съ личния си примѣръ да насърдчи войницитѣ и другаритѣ си да водятъ упоренъ бой и съ чести спирания да задържатъ по-дълго врѣме неприятелското настѫпване.

10) Въ случай на нѣкакво внезапно нападение или когато пропълзи безредие между войницитѣ, той, въ отсѫтствието на офицеритѣ, да поеме командата и да успѣе да запази реда между войницитѣ или да посрѣщне и отблъсне съ тѣхъ неприятеля, или да се хвърли и го изгони изъ ложементитѣ му.

11) Когато се извикватъ охотници, за да се изпратятъ на нѣкое опасно мѣсто – като отиде охотникъ да успѣе да извърши поржчаното: било да сѫбере свѣдения за неприятеля, било да се промъкне прѣзъ него и произведе трѣвога между войскитѣ му, било да снеме или да хване нѣкои негови постове, патрули и секрети.

12) Като бѫде въ стражевата верига или въ патрула и въ секрета, — да открие съ врѣме и да съобщи за неочакваното напа-

дение отъ неприятеля и съ това да избави отъ опасность нашитѣ войски.

13) Когато успѣе да прѣхване съ опасность на живота нѣкой неприятелски ординарецъ или поща, които носятъ важни заповѣди и съобщения и съ това спомогне да се узнае неприятелския планъ.

14) Да вземе въ боя собственно-ржчно неприятелско Знаме или Щандартъ или пъкъ да отнеме назадъ собственно-ржчно попадналото въ неприятелски ржцѣ наше Знаме или Щандартъ.

15) Да вземе въ боя нѣкой неприятелски генералъ и щабъ-офицеръ въ плѣнъ.

16) Да избави въ сражението живота на нѣкой нашъ офицеръ или да го отърве отъ хващание въ плѣнъ.

17) При отстжпването да даде коня си на нѣкой нашъ офицеръ и съ това го избави отъ хващание въ плѣнъ или отъ загиване.

18) Като бжде раненъ, слѣдъ прѣвързването на раната си, да се яви отново въ частьта си и да остане до свършването на сраженето въ строя.

19) Като бжде раненъ да продължава да се бие и да остане на мѣстото си въ строя.

20) При атаката на крѣпость, на укрѣпление или на каквото и да било укрѣпено мѣсто — пръвъ да се изкачи на окопа или да влезе въ укрѣпеното мѣсто.

21) Да застави, убѣди или съ личния си примѣръ да насърдчи войницитѣ и другаритѣ си, за да се хвърли заедно съ тѣхъ и отнеме назадъ прѣвзетия отъ неприятеля нѣкой нашъ топъ.

22) Да застави, убѣди или съ личния си примѣръ да насърдчи — за да се хвърлятъ войницитѣ и другаритѣ му на помощь на батареята и да се отблъсне неприятеля, който се е изкачилъ на нея.

23) Да събере войницитѣ и другаритѣ си и съ тѣхна помощь да отърве отъ неприятеля нѣкой подбитъ или останалъ безъ конь нашъ топъ.

24) Да подбие съ сполучливо стрѣляние неприятелски топъ и да го направи негоденъ за стрѣлба или пъкъ да запали неприятелска зарядна ракла или прѣдникъ.

25) Да потопи или запали съ сполучливо стрѣляние неприятелски параходъ или да взърве барутенъ погребъ.

26) Да снеме отъ батареята запалената наша зарядна ракла или прѣдникъ и съ това да отърве другитѣ отъ оничтожение или поврѣждание.

27) Да се наеме да прѣмине прѣзъ неприятеля — за да отнесе нѣкоя заповѣдь или донесение до нашитѣ войски и успѣе да го достави на мѣстото.

28) Като бжде въ секретъ или патрулъ, да се приближи близко до неприятеля и да

разгледа и съобщи точни свѣдения за неговитѣ сили и разположение.

29) Да насърдчи войницитѣ и другаритѣ си и съ тѣхъ да се хвърли, за да попрѣчи на неприятеля да развали или запали нѣкой важенъ мость.

30) При отстжпването, да изпълни прѣдъ очитѣ на неприятеля заповѣдьта — да запали или оничтожи нѣкой важенъ мость.

31) Когато като бѫде изпратенъ за да се промъкне въ неприятелското разположение успѣе да запали нѣкой огнестрѣленъ складъ или пъкъ да поврѣди телеграфа да развали желѣзната му линия или нѣкой важенъ мость.

32) Да сполучи да разруши неприятелската минна галерия или да взърве неприятелскитѣ миньори.

33) И най-послѣ при всичкитѣ случаи — да показва особенно безстрашие и храбрость въ боевѣтѣ, да се жертвува за спасението на своитѣ другари и съ своя личенъ примѣръ да спомага за разбиването на неприятеля.

Раздаването на орденитѣ и кръстоветѣ става всѣкога тържествено. Войскитѣ се нареждатъ при пъленъ съставъ, въ строй и, прѣдъ тѣхно присжтствие, се извършва тържественъ молебенъ и водосвѣщение. Слѣдъ поржсването Знамената и Щандартитѣ съ свѣтена вода, извикватъ се напрѣдъ удостоенитѣ за награда и имъ се покачатъ кръ-

стоветѣ „за храбрость“. Когато гърдитѣ на войницитѣ се украсятъ съ красивата синя лента и съ славния кръсть „за храбрость“, тогава за отдаване честь на ордена и на наградените кавалери, войскитѣ взиматъ „за почесть“ и музикитѣ свирятъ походъ, а кавалеритѣ гордо и засмѣно си отиватъ на мѣстата, съпровождани отъ очитѣ на другитѣ войници. Всички се вглеждатъ въ тѣхнитѣ кръстове и тия които сж пропуснали случая да се отличатъ въ боя, съжеляватъ силно, че и тѣ не сж кавалери и всѣкой въ себѣ си дава дума — да бѫде храбръ и да се отличи въ идущия бой.

И наистина не е никакъ трудно да се получи „кръсть за храбрость“ стига само войника да желае това. Твърдата воля на човѣка може да постигне и най-невъзможнитѣ работи, а пъкъ за войника достатъчно е само да помни постоянно клѣтвата, за да може когато потрѣбва да бѫде храбръ и смѣлъ и да се хвърля на явна смъртъ при разпитѣ случайности въ боя. — Ще ме убиятъ! — ще каже нѣкой; — нъ нима тия, които не извършватъ подвизи и които сж помалко храбри сж запазени отъ куршумитѣ и гранатитѣ въ боя? Нима смъртьта не намира и тоя, който си стои спокойно и запазено въ кжщата и селото?...

Който се е родилъ на тоя свѣтъ все ще умрѣ и то комуто, когато е писано. Никой не може да избѣгне отъ уреченото си и, ако ли Богъ не иска смъртьта на нѣкого, той ще го избави и отъ самата срѣда на горящия огнь. — Ще рѣче, — че смъртьта въ боя не зависи нито отъ гранатитѣ, нито отъ мѣстото дѣто се намира войника, а само отъ волята Божия, — слѣдователно, въ сраженията войника трѣбва да се прѣдава на Бога и подъ неговата защита да се хвърля смѣло напрѣдъ. Съ това той ще испълни свѣто Клѣтвата, която е далъ прѣдъ Бога за да жертвува живота си за защита на Отечеството и, освѣнъ че неговата съвѣсть ще бѫде спокойна, но той ще придобие още правото — да се гордѣе прѣдъ своитѣ братя и съграждани за честната си и примѣрна служба къмъ Отечеството.

Ето погледнете на кавалеритѣ войници при връщанието имъ слѣдъ боя въ селата и виждте: какъ тѣ украсени на гърдитѣ съ синята лента и съ кръста, стѫпатъ между народа съ вирнати високо глави, съ свѣтнали отъ радость очи, цѣли осмѣни отъ щастие и пълни съ гордость и съзнание за честно изпълнения отъ тѣхъ дългъ!.. какъ тогава тѣхъ ги посрѣщатъ славно и радостно всички граждани и селяни и съ какви радостни и жедни очи ги изглѣждатъ и не могатъ да имъ се нарадватъ момитѣ, булкитѣ имъ,

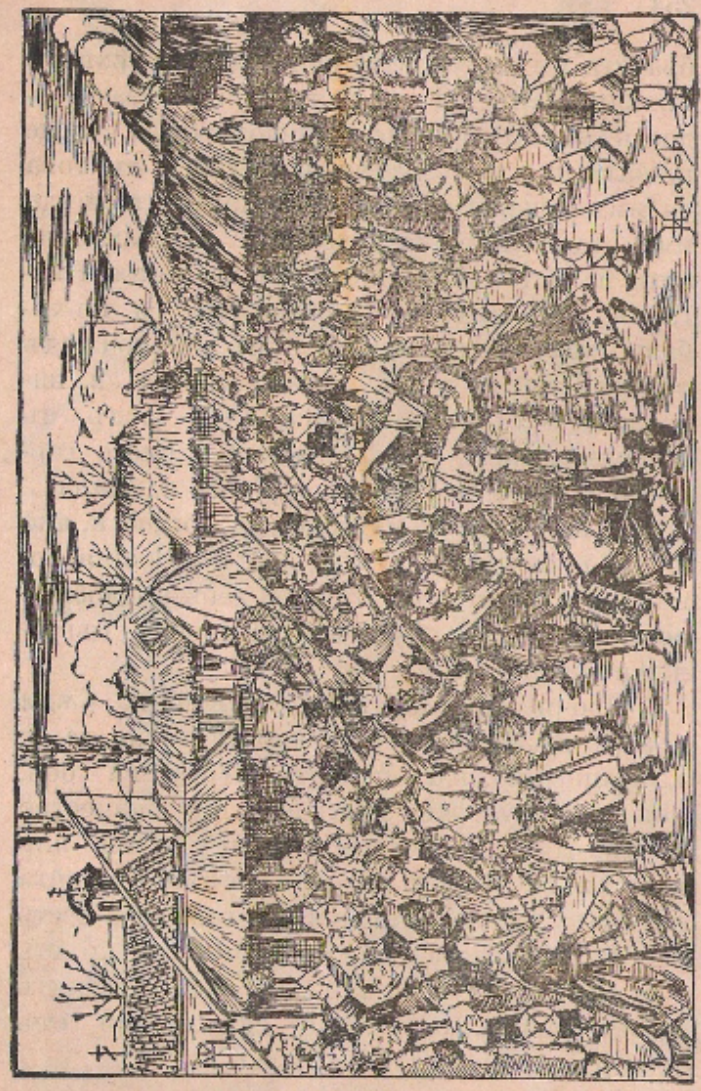

Посрѣщанието на българскитѣ войници при връщанието имъ отъ войната

братята имъ, сестритѣ, родителитѣ и тѣхнитѣ съсѣди! Какъ всѣкой счита тогава за гордость да заговори, да се приближи, да стисне рѫката на тия заслужили герои и съ това да имъ искаже своята благодарность и да имъ отдаде нуждната почесть и уважение, като на истински защитници на майка България!... Да, нѣма по-тържественни и по-хубави минути за войника, освѣнъ, когато слѣдъ войната, той се върне, между своитѣ си, награденъ и съ това украси своя родъ съ високия кръстъ „за храбрость“ и внесе гордость и слава въ своята скромна кѫщица!..

И най-богатия му завижда тогава и, ако ли до това врѣме е билъ най-послѣдния човѣкъ въ селото, той отъ тоя день придобива вече почитьта и любовьта на своитѣ съграждани и съселяни.

Прочие, младий Български войнико бѫди храбръ въ боеветѣ, рѣшавай се смѣло да се хвърляшъ въ най-опаснитѣ мѣста на боя, показвай неустрашимость и голѣмо юначество за благото на Отечеството и не милѣй живота си, за да испълнишъ достойно твойта клѣтва и тѫй да се сдобишъ съ голѣмата честь да бѫдешъ награденъ съ почетния кръстъ „за храбрость“, за да можешъ да се гордѣешъ прѣдъ народа съ честно испълнения отъ тебе дългъ къмъ Отечеството!...

Пропустнати печатни погрѣшки.

Страница	Редъ	Погрѣшено	Поправено
13	19	Негово Ц. Височество	Негово Царско Височество
13	21	Н. Ц. Височество	Негово Царско Височество
22	27	синъ	синъ
32	5	синь	синъ
39	24	правителево	правителство
40	21	съставлявава	съставляваха
49	4	мѣтатнаха	мѣтаха
49	18	нѣкой	нѣкои
75	5	двадесесь	двадесять
132	1	отасналитѣ	останалитѣ
191	3	ува	ува
192	19	се	ги
196	19	ранихъ	раниха
201	13	Ромуши	Промуши
201	24	синь	синъ
202	10	помуѣе	память
214	15	окочо	около
218	10	главава	главата
218	13	Сърбина	Сърбинъ
228	9	—	се
232	—	332	232
235	16	обиватъ	отбиватъ
245	17	пелучи	получи
„	30	силни	силни
248	1	нападения	нападение
„	—	148	248.

Поправки.

Въ печатанието и коректурата на книгата по причина на бързание сѫ допустнати и още нѣкои и други правописни и печатни грѣшки, които ще бѫдятъ изправени при второто издание. Тукъ сѫ печатани само тия, които сѫ съ значение и измѣняватъ смисъльта, При това се добавя, че за нощната атака на Черний-връхъ (боя подъ Пиротъ) погрѣшно е казано за вземанието участие на Харманлийци, вмѣсто Пещерци. (стр. 167 редъ 1).

Придворно
Книговъзско
Заведение
на
Т. Т. Драгиевъ & Сие
София